

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI
2017-YL-005

KAYSERİ PANCAR EKİCİLERİ KOOPERATİFİ
ORTAKLARININ MEMNUNİYETLERİNİN
BELİRLENMESİ

İbrahim TİMURKAYNAK

DANIŞMAN
Prof. Dr. Göksel ARMAĞAN

AYDIN

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi **İbrahim TİMURKAYNAK** tarafından hazırlanan “**Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi Ortaklarının Memnuniyetlerinin Belirlenmesi**” başlıklı Yüksek Lisans tezi **30/03/2017** tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan: Prof. Dr. Murat YERCAN,	Ege Üniversitesi	
Üye :Prof. Dr. Göksel ARMAĞAN, Adnan Menderes Üni.		
Üye :Doç. Dr. Ferit ÇOBANOĞLU, Adnan Menderes Üni.		

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun .....Sayılı kararıyla .....tarihinde onaylanmıştır.

Prof. Dr. Aydın ÜNAY

Enstitü Müdürü

İNTİHAL BEYAN SAYFASI

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

.../.../2017

İbrahim TİMURKAYNAK

ÖZET
KAYSERİ PANCAR EKİCİLERİ KOOPERATİFİ
ORTAKLARININ MEMNUNİYETLERİNİN BELİRLENMESİ

İbrahim TİMURKAYNAK

Yüksek Lisans Tezi, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Göksel ARMAĞAN

2017, 120 sayfa

Tarımsal üretimin ekonomik olarak başarıya ulaşması, teknik üretim yapılması ve sosyal olarak da üreticilerin etkin olabilmeleri için üreticilerin örgütlenmiş olmaları gerekmektedir. Üreticilerin tarımsal üretimlerinde en etkili örgütlenmeleri tarımsal kooperatifler ile mümkün olmaktadır. Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi de pancar üreticilerinin tarımsal olarak örgütlendiği, pancar üretiminin yanı sıra diğer konularda da üretim karşılığı mal ve hizmet aldığı kooperatiflerden birisidir. Bu araştırmanın amacı, Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ortaklarının memnuniyetlerinin belirlenmesi ve buna yönelik üreticilere uygulanacak yönetim politikalarında sürdürülebilir memnuniyeti kalıcı kılmak için üretici için temel memnun edici unsurları tespit etmektir. Bu araştırmanın ana materyalinin Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ortakları ile karşılıklı görüşülerek yapılan anketlerden elde edilen veriler oluşturmaktadır. Çalışmanın tüm üreticileri kapsamaya amacıyla Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş' nin üretim yaptığı Kayseri, Sivas ve Yozgat'ta bulunan 12 Bölge Müdürlüğündeki 170 üreticiyle görüşülmüştür. Anket çalışmasında kooperatif ortaklarının genel bilgileri, ortaklara ait işletmelerin genel bilgileri, kooperatif memnuniyetini etkileyecek olan ekonomik faktörler, kültürel faktörler, sosyal faktörler, kooperatif özellikleri ve başarı faktörü olmak üzere toplamda 8 bölümden oluşturulmuştur. Elde edilen verilere basit tanımlayıcı istatistikler, faktör analizi ve yapısal eşitlik modellemesi uygulanmıştır. Araştırma bulgularında faktör analizi sonucunda, Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ortaklarının memnuniyetlerinin belirlenmede kullanılan 17 maddelik ölçekten rotasyon sonucu 5 faktör belirlenmiştir. Bu faktörler, “kooperatife duyulan güven”, “kooperatifin ekonomik faydası”, “kooperatifin sosyal faydası”, “kooperatife duyulan inanç”, ve “kooperatifin başarısı”dır. Faktör analiz sonuçlarına göre yapısal eşitlik modeli uygulanmasıyla birlikte “kooperatife duyulan güven”, “kooperatife duyulan inanç” ve “kooperatif başarısı” arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Pancar Ekicileri Kooperatifi, Üretici Memnuniyeti, Faktör Analizi, Yapısal Eşitlik Modeli, Kayseri.

ABSTRACT

AN EVALUATION OF SATISFACTION OF MEMBERS IN THE BEET GROWERS COOPERATIVES-KAYSERİ

İbrahim TİMURKAYNAK

Master Thesis, Department of Agricultural Economics

Consultant: Prof. Dr. Göksel ARMAĞAN

2017, 120 pages

All producers should be well organized, in order to be successful in agricultural production, to do production technically and also to be efficient socially. Producers mostly can be more effective in agricultural production with agricultural cooperatives. Kayseri Beet Growers Cooperative is one of the cooperative who well organizes the beet growers in agricultural way and in other themes procure goods and services for production as well as beet production. The aim of this research is to determine satisfaction factors for the shareholders and determine the basic satisfactory elements for the manufacturers in order to ensure of the sustainability of the management policies to be applied to the producers. The main material of this research is consisted of the data made in the surveys which all Kayseri Beet Growers Cooperative's shareholders have been agree on. In order this study to cover all producers, there have been a discussion with about 170 producers of the 12. Regional Directorate which is based in Kayseri, Sivas and Yozgat , producing on behalf of Kayseri Sugar Factory Inc. There are totally 8 part in the survey which are general informations of the shareholders, general informations of the shareholders enterprises, economical factors which might effect of the cooperative's satisfactory, cultural factors, social factors, cooperative features and success factors. Simple descriptive statistics, factor analysis and structural equation model were applied to the obtained data. As a result of the factor analysis in the research findings, 5 factors were determined from the 17 item scale that are used to determine the satisfaction of the shareholders of Kayseri Beet Growers Cooperative. These factors are "trust in cooperatives", "economic benefit of the cooperative", "social benefit of the cooperative", "belief in cooperatives", and "success of the cooperative". According to the results of factor analysis, it was revealed that there is a meaningful relationship between "cooperative trust", "cooperative belief" and "cooperative success" by applying the structural equality model.

Key words: Beet Growers Cooperative, Producer Satisfaction, Factor Analysis, Structural Equation Model, Kayseri.

ÖNSÖZ

Bu araştırmanın gerçekleşmesinde, anket çalışmaları sürecinde gerekli araç tahsisi yapan Kayseri Şeker Fabrikası Genel Müdür Yardımcısı (Ziraat) Sayın Osman CANİTEZ' e, anket çalışmaları sürecinde bölgesinde çiftçileriyle buluşmamı sağlayan 12 bölge müdürüm, bölge şeflerim ve değerli bölge mühendisi arkadaşlarıma, emek ve hoşgörülerini benden esirgemeyen Ekim-Söküm çavuşlarıma teşekkürü borç bilirim.

Lisans ve yüksek lisans sürecinde bana yol gösterici olan, zaman kavramı olmadan her an ulaşabildiğim ve her sorumu yanıtı bırakmayan, kişisel görüşleri ve her konuda engin tecrübeleriyle beni aydınlatan saygı değer hoşgörülü hocam Prof. Dr. göksel ARMAĞAN' a en içten duygularıyla teşekkür ederim.

Tez çalışmamın hazırlanmasında her aşamasını merakla takip eden, bana mesleki olarak yol gösteren Boğazlıyan Bölge Şefi Sayın Aykut ŞAHİN' e, Bölge Mühendisi arkadaşlarım Cafer ALTINTAŞ, Fatih ÖZTÜRK ve Yusuf OKULU' ya ilgilerinden dolayı teşekkür ederim.

Tezime başladığım zamanla eşdeğer olarak hayatıma giren ve tezimin bitme sürecinde bana dünyalar tatlısı bir evlat kazandıran sevgili eşim Özlem TİMURKAYNAK' a ve beni her an motive eden hayat ışığım babam Gani TİMURKAYNAK ve annem Rukiye TİMURKAYNAK' a ayrı teşekkürlerimi sunarım...

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
ÖNSÖZ	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xvii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xix
GRAFİKLER DİZİNİ	xxi
ÇİZELGELER DİZİNİ	xxiii
EKLER DİZİNİ	xxvii
1. GİRİŞ	1
1.1. Konunun Önemi	1
1.2. Araştırmanın Önemi.....	6
1.3. Araştırmanın Amacı.....	8
1.4. Dünya’da ve Türkiye’de Şeker Pancarı - Şeker Üretimi Yeri ve Önemi	9
1.4.1. Dünyada Şeker Üretimi ve Şeker Pancarının Önemi	9
1.4.2. Türkiye’de Şeker Üretimi ve Şeker Fabrikaları	19
2. KAYNAK ÖZETLERİ	38
3. MATERYAL ve YÖNTEM.....	43
3.1. Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatif Faaliyetlerinin İncelenmesi	43
3.2. Materyal	51
3.3. Yöntem.....	51
3.3.1. Verilerin Toplanması	51
3.3.2. Verilerin Analizi.....	54
3.3.2.1. Faktör analizi.....	54
3.3.2.2. Yapısal Eşitlik Modeli.....	54
4. BULGULAR	57
4.1. Kayseri Pancar Ekicileri Ortaklarına Ait Bilgiler	57
4.1.1 Ortakların Üretim Yaptığı İller	57
4.1.2. Ortakların Üretim Yaptığı İlçeler	57

4.1.3. Ortakların Öğrenim Durumu	58
4.1.4. Ortakların Yaşı	59
4.1.5. Ortakların Üreticilik Tecrübesi.....	60
4.1.6. Ortakların Ailelerindeki Birey Sayısı	60
4.1.7. Ortakların Ailelerinde Tarımda Çalışan Birey Sayısı.....	61
4.1.8. Ortakların Yönetim Faaliyetlerine Katılma Durumu.....	62
4.1.9. Ortakların Üye Olduğu Tarımsal Kuruluşlar.....	62
4.1.9.1 Tarım kredi kooperatifi üyeliği.....	62
4.1.9.2 Tarım satış kooperatifi üyeliği.....	63
4.1.9.3 Pancar ekicileri kooperatifi üyeliği.....	63
4.1.9.4 Ziraat odası üyeliği	63
4.1.10. Ortakların Tarım Dışı Gelire Sahip Olma Durumu	63
4.2. Kayseri Pancar Ekicileri Ortaklarının İşletmelerine Ait Bilgiler	64
4.2.1. İşletmelerin Arazi Varlığı.....	64
4.2.2. İşletmelere Ait Sulanabilir Arazi Varlığı	65
4.2.3. İşletmelerin Ürettiği Ürünler	66
4.2.4. İşletmelerin Şeker Pancarı Verimleri.....	67
4.2.5. İşletmelerin Traktör Varlığı.....	67
4.2.6. İşletmelerin Hayvansal Varlığı.....	68
4.2.6.1. İşletmelerin hayvancılık yapma durumu	68
4.2.6.2. İşletmelerin hayvan varlıkları.....	69
4.2.7. İşletmelerin Tarımsal Gelirleri	69
4.2.7.1. İşletmelerin tarımsal gelir kaynakları	69
4.2.7.2. İşletmelerin tarımsal gelirleri.....	70
4.2.8. İşletmelerin Kredi Kullanımları.....	71
4.2.8.1. İşletmelerin kredi kullanım sıklıkları	71
4.2.8.2. İşletmelerin kredi kullanım miktarları	72
4.2.8.3. İşletmelerin kredi kullandığı kurumlar	73
4.2.9. İşletmelerin Kooperatiften Girdi Kullanımları	73
4.2.9.1. İşletmelerin son 3 yıla ait girdi kullanımları.....	73
4.2.9.2. İşletmelerin kooperatiften kullandıkları girdileri ödeme şekli	74

4.2.9.3. İşletmelerin kooperatife teslim ettikleri ürünlerin bedeli alma şekli.....	75
4.2.10. İşletme Sahiplerinin Genel Kurula Katılma Durumu.....	75
4.2.11. İşletmelerin Ortaklık Payını Artırma Durumu	76
4.2.12. İşletmelerin Taahhüt Durumu	76
4.2.13. İşletmelere Göre Kooperatifin Başarı Durumu	77
4.2.14. İşletme Sahiplerinin Ana Sözleşmeyi Okuma Durumu	78
4.2.15. İşletme Sahiplerinin Kooperatifle İlgili Yayınları Okuma Durumu.....	78
4.2.16. Ortaklık Sonrası İşletmelerin Gelirlerinin Artması Durumu.....	79
4.2.17. Kooperatife Ortak Olan İşletme Sahiplerinin Ortak Olmayan İşletmelere Göre Gelir Durumu.....	79
4.2.18. İşletme Sahiplerinin Kooperatif Hesaplarıyla İlgili Bilgi Edinme Durumu	80
4.2.19. İşletmelerin Kooperatife Teslim Ettikleri Ürün Miktarları	80
4.2.20. İşletmelerin Kooperatife Teslim Ettiği Ürünlerin Birim Fiyatı.....	81
4.2.21. İşletmelerin Kooperatife Teslim Ettiği Ürün Bedeli	81
4.3. Kooperatif Ortaklarının Memnuniyetlerinin Değerlendirilmesi	82
4.3.1. Kooperatif Ortaklarının Ekonomik Açısından Memnuniyetleri	82
4.3.2. Kooperatif Ortaklarının Kültürel Açısından Memnuniyetleri	84
4.3.3. Kooperatif Ortaklarının Sosyal Açısından Memnuniyetleri	84
4.3.4. Kooperatif Ortaklarının Kooperatif Özellikleri Açısından Memnuniyetleri.....	86
4.3.5. Kooperatif Ortaklarının Kişisel Açısından Memnuniyetleri.....	87
4.3.6. Kooperatif Ortaklarının Kooperatif Başarısı Açısından Memnuniyetleri .	88
4.4. Faktör Analizi ve Yapısal Eşitlik Modelinin Uygulanması	90
5. TARTIŞMA VE SONUÇ	102
KAYNAKÇA.....	107
EKLER.....	110
ÖZGEÇMİŞ	120

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

A.Ş.	Anonim Şirketi
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BŞE	Beyaz Şeker eşdeğeri
HFCS	High Fructose Corn Syrup – Yüksek Fruktozlu Mısır Şurubu
ICA	International Cooperative Alliance
KG	Kilogram
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsü
TL	Türk Lirası
YEM	Yapısal Eşitlik Modeli

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Anket çalışmasında gidilen yerlerin harita üzerinde gösterimi.....	53
Şekil 4.1. Ortakların kooperatif memnuniyet modeli.....	96
Şekil 4.2. Ortakların kooperatiften memnuniyetleri için önerilen model.....	97
Şekil 4.3. Tüm değişkenlere YEM uygulanması sonucu oluşan model.....	99

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1.1. 2008/09 – 2014/15 dönemleri arası dünya şeker stok durumu	12
Grafik 1.2. Yıllar bazında şeker-kota durumu.....	29
Grafik 1.3. Türkiye’de çiftçi sayıları-pancar verimi	37

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1. Dünya şeker (sakkaroz) dengesi Ekim / Eylül dönemi (bin ton, beyaz şeker eşdeğeri-bşe).....	11
Çizelge 1.2. Dünyanın en büyük 10 şeker (sakkaroz) üreticisi (2013/14) (milyon ton, bşe).....	13
Çizelge 1.3. En büyük şeker tüketicisi ülkeler ve Türkiye, 2013/2014 (BŞE)....	14
Çizelge 1.4. En büyük ihracatçı ve ithalatçı ülkeler 2013/14 (milyon ton, BŞE).....	15
Çizelge 1.5. 2010–2014 yılları arasında ham şeker ve beyaz şeker borsa fiyatları (ABD \$ / ton)	16
Çizelge 1.6. Dünya HFCS üretimi (milyon ton, kuru madde)	17
Çizelge 1.7. HFCS fiyatları (ABD \$ ton, kuru madde).....	17
Çizelge 1.8. Türkiye’de 1995 ve 2014 yılları arası şeker pancarı ekim-üretim-verim miktarları ve alım fiyatları.....	26
Çizelge 1.9. Türkiye’de 2000-2014 yılları arası özel ve kamu fabrikalarının bedeli ödenene göre ortalama pancar verimleri (kg/da)	27
Çizelge 1.10. Fabrikaların ürün taşıyan alanları (hektar).....	28
Çizelge 1.11. Pancar şekeri ve NBŞ kotaları (bin ton).....	28
Çizelge 1.12. Türkiye şeker bilançosu (1000 ton ham değer).....	30
Çizelge 1.13. Türkiye’de illere göre şeker pancarı üretimi	32
Çizelge 1.14. Kota-üretim ilişkisi (pancar şekeri A kotası)	36
Çizelge 3.1. Yıllara göre bölgelerde pancar eken çiftçi sayıları	45
Çizelge 3.2. Son 10 yıla ait fabrikaların pancar ekim alanları	46
Çizelge 3.3. Son 10 yıla ait fabrikaların üretici taahhütleri (ton).....	47
Çizelge 3.4. Son 10 yıla ait fabrikaların ürün miktarları (ton).....	48
Çizelge 3.5. Son 10 yıla ait ortalama pancar fiyatı (TL/kg)	48
Çizelge 3.6. Fabrikaların kampanya süreleri (gün)	49
Çizelge 3.7. Fabrikaların şeker kotası – üretilen beyaz şeker (ton)	50
Çizelge 3.8. Örnek hacminin hesaplanmasında kullanılan veriler	52
Çizelge 3.9. Anket yapılan ilçeler	53
Çizelge 3.10. Uyum değerlerinin model kabul sınırları	56
Çizelge 4.1. Ortakların illere göre dağılımı.....	57
Çizelge 4.2. Ortakların ilçelere göre dağılımı	58

Çizelge 4.3. Ortakların öğrenim durumu dağılımı.....	59
Çizelge 4.4. Ortakların yaş dağılımı	59
Çizelge 4.5. Ortakların üreticilik tecrübeleri	60
Çizelge 4.6. Ortakların ailelerindeki birey sayısı dağılımı	61
Çizelge 4.7. Ortakların ailelerindeki tarımda çalışan birey dağılımı	61
Çizelge 4.8. Yönetime katılan ortakların dağılımı.....	62
Çizelge 4.9. Tarım kredi kooperatifi üyeliği dağılımı	62
Çizelge 4.10. Tarım satış kooperatifi üyeliği dağılımı	63
Çizelge 4.11. Ortakların tarım dışı gelir durumu dağılımı	64
Çizelge 4.12. İşletmelerin arazi varlığı dağılımı	65
Çizelge 4.13. İşletmelerin sulanabilir arazi varlığı dağılımı.....	65
Çizelge 4.14. İşletmelerde üretilen ürün dağılımları	66
Çizelge 4.15. İşletmelerin verim dağılımları (kg/dekar)	67
Çizelge 4.16. İşletmelere ait traktör varlığı dağılımı	68
Çizelge 4.17. İşletmelerin hayvancılık yapma durumu	68
Çizelge 4.18. İşletmelerin hayvan varlığı durumu.....	69
Çizelge 4.19. İşletmelerin tarımsal gelir kaynağı dağılımları.....	70
Çizelge 4.20. İşletmelere ait tarımsal gelir miktarları dağılımları.....	70
Çizelge 4.21. İşletmelerin kredi kullanımı sıklık dağılımları	71
Çizelge 4.22. İşletmelerin kullandığı kredilerin miktar dağılımları	72
Çizelge 4.23. İşletmelerin kredi kullandığı kurumların dağılımları	73
Çizelge 4.24. İşletmelerin son 3 yıla ait girdi kullanım dağılımları	74
Çizelge 4.25. İşletmelerin kooperatiften kullandığı girdileri ödeme şekillerinin dağılımı	74
Çizelge 4.26. İşletmelerin kooperatifte teslim ettikleri ürün bedelini alma şekli dağılımı	75
Çizelge 4.27. İşletme sahiplerinin genel kurula katılma dağılımı	75
Çizelge 4.28. İşletmelerin ortaklık payını artırma durumu.....	76
Çizelge 4.29. İşletmelerin taahhüt dağılımı	77
Çizelge 4.30. İşletmelere göre kooperatifin başarı durumu.....	77
Çizelge 4.31. İşletme sahiplerinin ana sözleşmeyi okuma dağılımı	78

Çizelge 4.32. İşletme sahiplerinin kooperatifle ilgili yayınları okuma dağılımı	78
Çizelge 4.33. İşletmelerin ortaklık sonrasında gelirlerini artırma durumu dağılımı	79
Çizelge 4.34. Kooperatife ortak olan işletme sahiplerinin ortak olmayan işletmelere göre gelir durumu	79
Çizelge 4.35. İşletme sahiplerinin kooperatif hesaplarıyla ilgili bilgi edinme durumu	80
Çizelge 4.36. İşletmelerin kooperatife teslim ettiği ürün miktarı dağılımı	80
Çizelge 4.37. İşletmelerin kooperatife teslim ettiği ürünlerin birim fiyatı dağılımı	81
Çizelge 4.38. İşletmelerin kooperatife teslim ettiği ürün bedeli dağılımı	82
Çizelge 4.39. Kooperatif Ortaklarının Ekonomik Açıdan Memnuniyetleri	83
Çizelge 4.40. Kooperatif Ortaklarının Kültürel Açıdan Memnuniyetleri	84
Çizelge 4.41. Kooperatif Ortaklarının Sosyal Açıdan Memnuniyetleri	85
Çizelge 4.42. Kooperatif Ortaklarının Kooperatif Özellikleri Açısından Memnuniyetleri	87
Çizelge 4.43. Kooperatif Ortaklarının Kişisel Açıdan Memnuniyetleri	88
Çizelge 4.44. Kooperatif Ortaklarının Kooperatif Başarısı Açısından Memnuniyetleri	89
Çizelge 4.45. KMO ve Bartlett Testi	91
Çizelge 4.46. Faktör analizi	91
Çizelge 4.47. Değişkenlere ilişkin faktör analizi	93
Çizelge 4.48. Faktör analizi sonucunun varyans açıklaması	94
Çizelge 4.49. YEM uyum iyiliği sonuçları	98
Çizelge 4.50. Yapısal model sonuçları (Giziller)	100
Çizelge 4.51. Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ortaklarının memnuniyetlerinin YEM sonuçları	101

EKLER DİZİNİ

EK 1. Anket Soru Formu.....	110
-----------------------------	-----

1. GİRİŞ

1.1. Konunun Önemi

İnsanlar geçmiş dönemlerden günümüze kadar tek başına yapmakta zorlandıkları işlerde bir araya gelmişlerdir. Bu birliktelikle beraber yapılan işin sonucuna daha kolay ulaşılmıştır. Kooperatifte işte burada olduğu gibi birliktelikten ve beraber iş yapılmasından anlam kazanmaktadır. Kooperatif sözcüğü Latince kökenlidir. Co birliktelik, operative çalışma olarak Türkçeye çevrilebilir. Bu noktadan hareketle kooperatif, sözcük olarak işbirliği anlamına gelmektedir (Hazar, 1990).

Kooperatifçiliğin tanımıyla ilgili gerek ülkemizde gerekse diğer ülkelerde birçok tanım yapılmış olmasına rağmen, herkesin üzerinde uzlaştığı bir tanımdan söz edilememektedir. Kimi tanımlarda kooperatifçiliğin sosyal yanının kimilerinde de ekonomik yanının ön plana çıkması bu farklılığın nedenini oluşturmaktadır. Ayrıca kooperatiflerin çok değişik amaçlar için ve farklı ekonomik sistemler içinde faaliyette bulunmaları da bu tanımlamayı zorlaştırıcı bir öğedir (Arslan, 2007).

Kooperatiflerin hukuksal yanını ele alıp vurgulayan 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununda ise tanımlama; ‘Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belli ekonomik çıkarlarını ve özellikle meslek geçimlerine ait çıkarlarını karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek kanun ve kamu tüzel kişileri ile özel idareler, belediyeler, köyler, cemiyetler ve dernekler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli teşekküllere kooperatif denir’ şeklinde yapılmıştır.

Kooperatifçiliğin doğuşu ekonomik ve sosyal nedenlere dayanmaktadır. Liberal ekonomik düzen içinde en önemli güç sermayedir. Bu tür ortamda üretimde bulunan, değer yaratan güç, emek ve iş gücüdür. Liberal ekonomik sistemin bir sonucu olarak çalışan kişiler kendilerini daha güçlü kılabilmek için kendi aralarında birleşme ihtiyacı duymuşlardır (Erkilet, 1982).

Üretimin başlaması için gerekli olan emek faktörü kooperatifin başlaması için öncü olmuştur. Robert Owen ’in öncülüğünü yaptığı ve tarihin ilk başarılı kooperatifi olarak nitelenen kooperatif 1844 yılında İngiltere’nin Manchester yakınında Rochdale kasabasında 28 dokuma işçisi tarafından kurularak dünya kooperatifçiliğinin temelleri atılmıştır (Turan, 1992). Bu 28 dokuma işçisinin

kooperatiflerini kurarken koymuş oldukları kurallar bugünkü çağdaş kooperatifçilik ilkelerine ışık tutmaktadır.

Rochdale Öncülerinin ortaya atmış oldukları bu ilkeler üzerindeki ilk ciddi uluslararası çalışmalar 1930'lu yıllarda başlamıştır (Mülayim, 1966). 1930-1937 yılları arasındaki ICA (International Cooperative Alliance) çeşitli ülkelerin kooperatiflerine uyguladığı anketlerle, mutlak ilkeler ve ikinci derecedeki ilkeler olmak üzere toplam 7 tane ilke tespit etmiştir. Bu ilkeleri sıralayacak olursak:

- Serbest Giriş
- Demokratik Yönetim
- Risturn Dağıtılması
- Sermayeye Sınırlı Faiz Verilmesi
- Kooperatif Eğitiminin Geliştirilmesi
- Siyasi ve Dini Tarafsızlık
- Peşin Satış ilkeleridir.

Kooperatifçiliğin sosyo-ekonomik hareketi zamanla tüm ülkelere ulaşmış ve evrenleşmiştir. Kooperatifçilik akımı ihtiyaç doğrultusunda giderek ivme kazanmaktadır. gelişmekte olan ülkelerde kooperatifleşme ihtiyacı daha artmıştır. gelişmekte olan ülkelerin kooperatif ve kooperatif üye sayısı gelişmiş ülkelerinkini aşmaktadır. ICA Uluslararası Kooperatifler Birliği üye toplamının % 60'ından fazlası gelişmekte olan ülkelere aittir (Tekeli, 1990).

1930'lu yıllarda oluşturulan ilkeler, zamanla iyileşen ekonomik koşullara uygun olup olmadığı konusunda fikir ayrılıklarını ortaya çıkarmıştır. Kooperatiflerin daha güçlü hale gelebilmeleri ulusal ve uluslararası düzeyde işbirliği yapabilmeleri için yeni, ' Kooperatiflerle İşbirliği İlkesi' konulmuştur.

23 Eylül 1995 tarihinde 31. Uluslararası Kooperatifler Birliği Toplantısına sunulan, tartışıldıktan sonra aynen kabul edilen yedi ilke şunlardır:

- Gönüllü ve Serbest Giriş İlkesi
- Ortakların Demokratik Yönetimi İlkesi
- Ortağın Ekonomik Katılımı İlkesi
- Özerklik ve Bağımsızlık İlkesi
- Eğitim, Öğretim ve Bilgilendirme İlkesi
- Kooperatifler ve Üst Birlikleri Arası İşbirliği İlkesi
- Toplumsal Sorumluluk İlkesi

Kooperatifçilik hareketinin başlamasıyla günümüze kadar geçen süre de ekonomik ve sosyal kalkınma için kooperatiflerin ne kadar önemli olduğu açıkça ortaya çıkmıştır. Bugün gelişmiş ülkelerde tarımda, üretimden pazarlamaya kadar olan tüm süreci kooperatiflerin kontrol ettiği bilinmektedir. Aynı şekilde kalkınma yolunda olan birçok ülkede sosyo-ekonomik kalkınma için kooperatifleri bir araç olarak kullanmaktadır (Özcan, 2005).

Ülkemizde kooperatifçiliğe benzer ortaklaşa çalışma, paylaşımlı iş yapma düşüncesine, tarihin en eski zamanlarından bu yana rastlanmaktadır. Dayanışma ve iş birliğini hedef alan geleneksel kooperatif kuruluşları yüzyıllar boyunca Türk toplumunda ‘İmece’ ismi ile kullanılmıştır. Ülkemizde köylerde eski devirlerden beri süregelen ortak sühaneler, ortak çamaşırhaneler, ortak fırınlar, ortak çoban tutmalar kooperatifçiliğe benzer faaliyetlerdir(Fındıkoğlu, 1953).

Tarımsal alanda insanlar arasındaki işbirliği, toplumların tarım hayatına geçişleriyle başlar. Tarımsal kooperatifçiliğe somut örnekler vermek gerekirse, Mezopotamya’da M.Ö. 3000 yıllarındaki ‘Birlikte toprak işleme ortakları ile Mısır’da Firavunlar devrindeki bugünkü modern kooperatif silolarının ilk işareti sayılan ‘Bolluk Tahıl Ambarlarını’ gösterebiliriz (Şahinöz, 1984).

Ancak tarımsal üretimi kooperatifçilikle bağdaştırırken sadece iş gücü ve yardımlaşma değil, ortakların ekonomik katılım ilkesini de göz önünde bulundurmak gerekir. Tarımsal kooperatifçilik hareketinin hız kazanması için sadece işbirliği ve dayanışma yetersiz kalmakta aynı zamanda ortakların tarımsal girdi, pazarlama ve ekonomik olarak destek alması gerekmektedir.

Tarımsal Kooperatifçilik hareketinin gerçek başlama yeri Almanya'dır. Frederich Wilhelm Raiffeise (1818–1888) ve Wilhelm Hoss (1839–1913), kredi alım ve daha sonra pazarlama alanlarını kapsayan oldukça eksiksiz bir kırsal kooperatif sistemini birkaç yıl içinde kurmuşlardır (Erol, 1998).

Yine o dönemde İtalya'da Luigi Luzzatti (1841–1927), Fransa'da Abbe'de Lemmerois (1782–1854) tarım kredi kooperatifleri alanında, daha sonraki dönemde İrlanda'da Sir Horace Plunkett (1854–1932) süt endüstrisi alanında benzer çabalar göstermişlerdir (Hazar, 1970).

On dokuzuncu asrın ortalarına gelinceye kadar Osmanlı İmparatorluğunun ekonomik faaliyetlerinin hiçbir sahasında Avrupa da olduğu gibi kredi teşkilatları mevcut değildi. Devletin ve fertlerin, mali ve iktisadi işlerinde yardım eden ve muayyen esaslara dayanarak iş gören hususi veya resmi kredi müesseseleri henüz kurulmamıştı. Banka vazifelerini tamamen keyfi hareket eden ve Türk olmayan sarraflar görmekteydiler. Ecnebi sermayeler ile yavaş yavaş kurulmaya başlanan bankalar da kolaylıkla ve fazla miktarda para kazanmak imkânlarının buldukları ticaret sahasında muamele yapıyorlar ve zirai kredi ile uğraşmıyorlardı. Ziraat sahasında çalışan büyük ve küçük müstahsillerin kredi ihtiyaçları ya tamamen karşılıksız kalıyor veya çok ağır ve ezici şartlar altında temin edilebiliyordu. Ziraat işlerinde kredi bulmanın güçlüğünü ve muhtelif şekillerinde alınan murabaha kredisinin büyük zararlarını takdir ederek, buna karşı ilk defa ciddi ve esaslı bir şekilde mücadele çarelerini arayan devlet adamı Mithat Paşa olmuştur. Mithat Paşa'nın Niş Valiliği sırasında, ilkini Şehir köyü (Pilot) kasabasında 1863 yılında kurduğu 'Memleket Sandıkları', Türkiye'de kurulmuş ilk kooperatif olduğu gibi, teşkilatlı zirai kredinin de başlangıcı idi (Hazar, 1970).

İmece usulüyle çalışmaya ve karşılıklı yardım ilkesine dayanan Memleket Sandıklarında, çiftçiler boş zamanlarında devlete ait boş arazileri eşit esaslarda işliyorlardı. Bu arazi işletmesinden elde edilen hasılat nakde çevriliyor ve bu nakit imkânları ile kredi ihtiyacı karşılanıyordu. Sandık geliriyle bayındırlık ve hayır işlerine yardımda bulunuluyor, geriye kalan karın 2/3'ü sandık sermayesine ekleniyor, 1/3'ü de ortaklara risturn olarak dağıtılıyordu. 1883 yılında, Memleket Sandıklarının ismi değiştirilerek bu sandıklara 'Menafi Sandıkları' ismi verilmiş ve sandıkların işleyiş şeklinde değişiklikler meydana getirilmiştir. Memleket sandıklarıyla başlayan tarımsal kooperatifçilik hareketimiz 1888 yılında Ziraat

Bankası'na dönüştürülmüştür. Kooperatifçilik hareketimiz aynı zaman da milli bankacılığımızın da temelidir.

Türkiye'de modern kooperatifçilik anlayışının müessese haline gelmesi ve temel hukuki normlara kavuşması Cumhuriyetin ilk yıllarında gerçekleşmiştir. Türkiye'de Cumhuriyetin ilanından bir yıl sonra, 498 sayılı 'İtibari Zira-i Birlikler Kanunu' çıkarılmıştır. Bu kanun ile ne yazık ki kurulan kooperatifler faal olamamışlardır. Ancak aradan dört yıl geçtikten sonra yeni bir teşebbüse daha geçilmiş, 1929 yılında yürürlüğe giren 1470 sayılı Kanunla 'Zirai Kredi Kooperatifleri' kurulması kabul edilmiştir. Kanunun yayınından bir yıl sonra 1930'da 550 köyde 29.100 ortağın katılmasıyla bu kooperatiflerin sayısı 5 yıl içinde, 1935'de 668'i bulmuştur. 1470 Sayılı Kanunla Türkiye'de kuruluşunu yapmış ilk Zirai Kredi Kooperatiflerinin kuruluş tarihi 18 Eylül 1929 gününe rastlamaktadır. Bu ilk kooperatif Giresun vilayetinin Bulancak ilçe merkezinde teşkil edilmiştir. 1470 Sayılı Kanun Tarım Kredi Kooperatifleri 'ne kredi yanında ürün pazarlama fonksiyonu da yüklemiştir. Ancak bugünkü ad ve anlamda 2836 Sayılı Kanunla 'Tarım Kredi Kooperatifleri' kurulmuş ve asıl büyük gelişmeler bundan sonra gerçekleşmiştir (Yalman, 1996).

Tarım Kredi Kooperatiflerinde yeni bir merhale oluşturan 2836 Sayılı Kanun, Kooperatiflere; ortaklarının üretimini düzeltmek, artırmak ve kıymetlendirmek için ucuz üretim kredisi ve tarımsal girdi, alet ve makinalar temini suretiyle ortakları pahalı kredi yollarına başvurmaktan alıkoymak ve böylece yurtiçi ve yurtdışı rekabet gücünü geliştirmek gibi görevler yüklemiştir (Türk-Koop, 1994).

Kooperatifçiliğin gelişimi; gelişen dünyada hız kazanmış, son yıllarda ülkelerde geleneksel kooperatif niteliği yerine ticaret ve sanayi alanlarında büyük işletmelerin yer aldığı bir yapılaşma başlamıştır. Özellikle tarım sektöründe büyük iş hacimli işletmeler kooperatiflerin elinde toplanmaya başlamıştır.

Koroğlu (2003) yaptığı çalışmada; Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde kooperatifler, tarihsel gelişmeleri sürecinde güçlü üst örgütlerini de oluşturmuşlardır. Bugün AB genelinde bulunan toplam 125.000 birim kooperatifin, 32.000'i tarımsaldır. Toplam 70 milyon kooperatif ortağının ise 24 milyonu tarımsal kooperatif ortağıdır. AB ülkelerinde tarım sektöründe kooperatif hareketi büyük ağırlığa sahiptir. Toplulukta kooperatiflerin payı tarımsal girdi

sağlamada %55, pazarlamada %65 ve dış satımda %50'den fazladır diye belirtmiştir.

Genelde arz veya pazarlama ekseninde teşkilatlanan tarımsal kooperatifler kırsal alanların gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Uluslararası Tarım Üreticileri Federasyonu ile Uluslararası Tarım Kooperatifleri Örgütü tarafından 2002 yılında yapılan araştırmaya göre, dünya çapında yaklaşık 569 bin tarımsal kooperatif olduğu tahmin edilmektedir. Dünya genelinde faaliyet gösteren tarımsal kooperatifler, tarımsal üretim ve verimliliğe katkıları yanında, üreticilerin üretim kapasitelerinin geliştirilmesine ve daha yüksek kazanç elde etmelerine imkân tanımakta ve böylece kırsal kalkınmanın sağlanmasında öncü bir rol oynamaktadır (Çelik, 2012).

Ülkemizin ekonomik ve sosyal kalkınmasında da bu güne kadar kooperatiflerimizin çok önemli fonksiyonları olmuştur. Cumhuriyetimizin kuruluşundan bu güne kadar tarımın sanayiye entegre edilmesinde ve milli ekonomiye olan katkısının artırılmasında kooperatiflerin önemli bir payı olmuştur. Bununla birlikte ülkemizde 80'li yıllardan itibaren sanayileşmeyle birlikte şehirlere yönelik hızlı göç hareketi, şehirlerin gecekondulaşmasına neden olmuştur. Bu dönemde yeni, ucuz ve düzenli toplu konut alanlarının oluşturulmasında kooperatiflerin çok önemli katkıları olmuştur. Yine esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet kooperatifleri, esnaf ve sanatkârlarımızın kredi ihtiyaçlarının karşılanmasında yararlı çalışmalar yapmaktadır (Ömeroğlu, 2006).

1.2. Araştırmanın Önemi

Kooperatiflerin toplum kalkınmasına yardımları iki çeşittir. İlk olarak kooperatifler; gayelerini gerçekleştirmek isterken üyelerinin menfaatlerinden hareketle toplumu meydana getiren üyelerini, dolayısı ile de toplumu iktisaden kalkındırılmış olurlar. Çünkü toplumu geliştiren bütün sınıflar gelişmezse, o bütünün unsurları tek tek gelişemez. İkinci olarak kooperatif bünyesinde teşekkül eden sermaye fazlası yatırımlara kanalize edilmektedir. Bu yatırımlar sonunda binlerce kişiye iş sahası açıldığı gibi, bu teşekküllerin memleket kalkınmasına yardımları da küçümsenemez (Aktepe, 1988).

Kooperatifler, tüm dünyada ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması yanında, ekonomik krizlerle başa çıkılması, küresel ısınma ve iklim

değişiklikleriyle mücadele edilmesi, gıda güvencesinin sağlanması ve kayıt dışı ekonominin önlenmesi gibi konularda çözüm fırsatları sunmaktadır. Bunun yanı sıra, istihdam yaratılması, yoksulluğun azaltılması, sosyal adaletin yaygınlaştırılması, demokrasinin yerleştirilmesi, kadınların güçlendirilmesi ve ekonomik faaliyetlere katılımın sağlanmasında da çok önemli görevler üstlenmektedir (Çelik, 2012).

AB ülkelerindeki tarımsal örgütlenme modellerinin geçmişi, oldukça eskilere dayanmaktadır. Bu ülkelerdeki üreticiler, yaşanan deneyimler neticesinde ülke şartlarına uygulanabilir bağımsız, demokratik çiftçi örgütlerini yıllar önce oluşturmuşlar ve bu örgütlerin eğitim ve yayımdan başlayarak bilinçlenme sürecini tamamlamışlardır. Örgütler, kendi sorunlarına sahip çıkarak serbest piyasa ekonomisi içerisinde var olan pazarlara göre üretimlerini gerçekleştirmiş ve bu süreçte hükümetler tarafından özellikle maddi destek sağlamışlardır. AB ülkelerinde, ana hedef kendi kendine çiftçi organizasyonlarının kurulması olmuş ve yaklaşık yüzyıllık süre zarfında tabandan tavana bütünleşmeyi sağlamış bir örgütlenme yapısı oluşturulmuştur (Köroğlu, 2003).

Ülkemizde tarımsal örgütlenme konusunda başarı sağlamış olan Pancar Ekicileri Kooperatifleri tarımda sözleşmeli üretiminde temellerini atmıştır. Pancar Ekicileri Kooperatiflerinin ana amacı, pancar ekicilerini örgütlemek, tarımsal girdi ve çiftçilerin temel ihtiyacı olan tüm madde ve malzemeleri temin etmek ve ortakların tarımsal ürünlerini en iyi şekilde değerlendirilmesini sağlamaktır. Türkiye’de tarımsal amaçlı kooperatifler içinde Pancar Ekicileri kooperatifleri ortak sayısı bakımından önemli kooperatiflerden biridir (Tuğcu, 2009). Ancak örgütlenme modeli olarak Pancar Ekicileri Kooperatifleri her ne kadar da kendilerini kanıtlamış olsalar da üretim ve işleyiş konusunda Pancar Ekicileri Kooperatiflerinin iştirakleri olan şeker fabrikaları ön plana çıkmaktadır.

Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi bünyesinde bulunan Kayseri Şeker Fabrikası Anonim Şirketi (A.Ş.) ve Boğazlıyan Şeker Fabrikası A.Ş. iştirakleri her yıl ortalama 9000 çiftçiye üretim yaptırmakta ve kampanya sezonunda ortalama 3000 işçiye iş vermektedir. İç Anadolu bölgesinde mevcut şeker pancarı yetiştiriciliğinde Konya’dan sonra 2. Sırada olan Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ülke ve bölge ekonomisine ciddi katkı sağlamaktadır.

Bölge ve yetiştirme havzası içerisinde yaptıkları üretimle ön plana çıkan kooperatif ortakları Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifinin manevi sermayesini oluşturmaktadır. Yapılan üretimde emek faktörü ön planda olmakla birlikte köyden kente göç engellenmekte, tarımsal örgütlenmenin başarısı olarak kırsal kalkınma sağlanmaktadır.

Bu araştırmanın temeli olan pancar üreticileri; tarım sektöründe fiyat istikrarı ve üretimin güvencesi olarak pazara yönelik sözleşmeli üretimi kendi bünyelerinde yapılandırmak zorundadır. Sözleşmeli üretim kırsal alanda üreticinin büyük işletmelere karşı rekabet etme yeteneğini artırmaktadır. Bu rekabet gücünün sağlanması için üreticilere Pancar Ekicileri Kooperatifinde olduğu gibi aynı ve nakdi avans olmak üzere üretimi destekleyici yönde diğer tarımsal kooperatiflerin de ortaklarını desteklemesi imkân sağlayacaktır. Üreticilerin kooperatife olan memnuniyet düzeylerinin belirlenmesi kooperatif yönetiminin üretici yönünde karar alma mekanizması oluşturmasını sağlayacaktır. Ortakların birlikte hareket etme eğilimleri doğrultusunda kooperatifin karar alma mekanizması ortakların lehine yönlenecektir. Araştırma bulgularından elde edilecek olan ortakların memnuniyetleri kooperatif yönetimi için ileriye dönük karar almalarında belirleyici nitelik taşıyabilir.

1.3. Araştırmanın Amacı

Yapılan araştırmanın temel amacı, üretici örgütlenmesinin ülkemizde en eski örneklerinden biri olan şeker pancarında sözleşmeli tarım yaparak tarım ve sanayiye birleştiren Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ortaklarının memnuniyetlerinin belirlenmesidir. Bu amaçla Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ortakları işletme büyükleri bakımından gruplara ayrılmıştır. İşletme büyüklüklerinin gruplara ayrılmasıyla farklı ölçekte üretim yapan üreticilerin farklı sorunları ve farklı memnuniyetleri olacağı düşünülmüştür. Ortakların memnuniyet düzeylerinin belirlenmesi bu gruplar üzerinden yapılmıştır.

Araştırmada Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ortaklarının sosyo ekonomik özellikleri; kooperatife olan memnuniyetlerine etki eden kültürel, sosyal, ekonomik faktörler, kişisel tercihleri ortaya koymak amaçlanmaktadır. Üreticilerin yaşam standartlarına bağlı olarak yetiştiği koşullar, öğrenim seviyesi, kültürel düzeyleri, üreticinin diğer kooperatiflerle olan bağlantısı ve yaptığı üretim sonucu üreticilerin kooperatiften olan beklentisi şekillenmektedir. Faktör

analizi yardımıyla ortakların kooperatife olan memnuniyetlerine etkili olan faktörler belirlenerek, faktörlerin birbirleri arasında ki etkileşimi yapısal eşitlik modelinin uygulanması sonucunda ortakların memnuniyetlerini hangi faktörlerin etkilediğini tespit etmek araştırmanın amaçlarındandır.

Araştırmanın sonlandırılmasıyla birlikte; ortakların memnuniyetlerinin belirlenmesi, yönetsel kararlarda üreticilerin etkisi ve geleceğe yönelik kooperatif politikalarında ortaklara yönelik planlamalara bu araştırmanın bir nebze de olsa ışık tutması amaçlanmıştır.

1.4. Dünya’da ve Türkiye’de Şeker Pancarı - Şeker Üretimi ve Önemi

1.4.1. Dünyada Şeker Üretimi ve Şeker Pancarının Önemi

Yunanlı bilgin ve tarihçi Dioskorides M.Ö. 50 yılında yazdığı “De materia medica” adlı eserinde, Hindistan ve Arabistan’da bir çeşit bal bulunduğunu ve bu baldan aynen tuza benzeyen bir madde kazanıldığını belirtmekte ve bu bala “saccharan” adı verildiğini belirtmektedir. Daha sonra, bu kelime, Romalı tarihçi Plinius’un kitabında “saccharum” şeklinde tekrarlanmış ve Latinceye bu şekilde geçmiştir. İngilizce’ de “sugar”, Fransızca’ da “sucre”, Almanca’ da “zucker”, İtalyanca’ da “zucchero”, İspanyolca ve Portekizce’ de de “azúcar” şeklini almıştır. Türkçe’ deki şeker kelimesi ise, Arapça’ daki “sukkar” kelimesinin dilimize adapte ettirilmiş şeklidir (Üçok ve ark. 1973).

Dünyadaki bütün insanların tatlı bir yiyeceğe ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaç, bugün olduğu gibi ilkel devirlerde de mevcuttu. Şekerin ilk kaynağı şeker kamışı olmuştur. Şeker pancarından şeker elde edilmesinden yüzlerce yıl önce, şeker kamışı tropikal bölgelerde yetiştirilmekteydi. Ayrıca Hristiyanlık doğmadan Hindistan ve Uzak Doğu’da bilinmekteydi. Bu bitkinin geliştirilip diğer ülkelere yayılmasında Arapların, Venedikli tüccarların, Portekizlilerin ve diğer bazı ulusların katkısı olmuştur.

İnsanlar ellerindeki değişik bitki türleri ile uğraşırken, şeker pancarı içinde birçok iddia ileri sürmüşlerdir. Örneğin, Yunanlı hekim Hippocrates pancarın tıbbi değeri olduğunu belirtmiştir. 1500’lerde şeker pancarının iyi bir saç losyonu veya şaraba katılabilen iyi bir katkı maddesi olduğu iddialarının yanı sıra, kökünün tatlılığı da bildirilmiştir. Pancarın değerli özellikleri olan bir bitki olarak kabul edilmesi ancak 1700’lerde olmuştur. Pancarda ekstrasyon yoluyla elde

edilebilecek şekerin depo edilmiş olduğu Alman kimyageri Andreas Sigismund Marggraf tarafından 1747 yılında ispatlanmıştır. Marggraf, “beyaz mangold”, “şekerli kök” ve “kırmızı mongold” üzerine çalışmıştır. Pancardan alkolle ekstraksiyon yapmış ve bu suretle ortaya çıkan kristallerin, şeker kamışından elde edilen şekerlerle fiziksel ve kimyasal özellikler bakımından bir fark olmadığını ispatlamıştır. Bu buluşunu da “ Tatlı tuz şeker, şeker kamışından elde edildiği gibi pancar bitkisinden de elde edilebilir” şeklinde açıklamıştır (Uçan, 1993).

Ilıman iklim kuşağı bitkisi olan şeker pancarının kuzeyden güneye, düşük rakımlı sahil ovalarından, 2000 metre civarında rakımlı yüksek yaylalara kadar, geniş bir yetiştirme alanı vardır. Şeker pancarından şeker elde edilmesi, vagonlarla fabrikaya getirilen pancarlar kuvvetli bir su akımı ile yıkanıp üzerinde topraklar, çamurlar temizlenir, otomatik olarak keskin bıçaklı silindireler arasından geçirilerek dilim dilim kesilir. Bu parçalar büyük sarnıçlarda, basınçlı sıcak su içinde bulunur. Böylece pancarların öz suları çıkar. Bu öz su kireç kaymağı, karbondioksit gazı ile işlenir, çeşitli süzgeçlerden geçirilir. Sülfürdioksitle rengi açılır. geniş kaplara konarak koyu şurup haline getirilir. Sonra “sontrifuj” makinelerinde şeker, içinde bulunduğu sıvıdan ayrılır. Bu sıvı da melastır. % 50 şekerlidir. Sarnıçlardan ispiroto fabrikasına gönderilerek ilkel madde olarak kullanılır (Özyar, 1973). Elde edilen şeker pazar talebine göre küp veya kristal toz şeker olmak üzere pazarda yerini alır.

Dünyada 2013/14 pazarlama yılı itibariyle şekerin %80’i kamıştan, %20’si pancardan üretilmiş olup, dünya şeker borsa fiyatlarını, ticarete hâkim pozisyonunda olan düşük maliyetli kamış şekeri belirlemektedir (Şeker Kurumu, 2015). Kamış şekerinin maliyeti, işleme prosesinin kolaylığı ve şeker kamışının yılda birkaç kez hasat edilmesi nedeniyle pancar şekerine göre %40–50 daha ucuzdur. Şeker pancarının yapısında % 15–18 oranında, şeker kamışında ise % 12–16 arasında şeker bulunmaktadır (Tuğcu, 2009).

Şeker, beyaz şeker ve ham şeker olmak üzere iki değişik formda üretilmektedir. Ham şeker doğrudan tüketilmemekte, rafinasyon adı verilen işlemle beyaz şekere dönüştürülmektedir. Bazı ülkelerde rafinasyon tesislerinde ithal ham şekerden beyaz şeker üretilmektedir. geleneksel olarak rafinasyon tesislerine sahip ülkelerin başlıcaları; Rusya, Avrupa Birliği (AB), Japonya, ABD, Kore, Kanada ve Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Cezayir ve Mısır’dır.

Dünyadaki rafineri tesislerinin ham şeker ihtiyacı ağırlıklı olarak Brezilya tarafından karşılanmaktadır.

Şeker Kurumunun 2014 yılı Faaliyet Raporunda belirttiği üzere; üzerinde bulunulan coğrafya gereği ülkemizde olduğu gibi AB, Rusya, Ukrayna gibi ülkeler şeker pancardan, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Japonya, Çin gibi ülkeler hem pancardan hem kamıştan, Brezilya, Hindistan, Meksika, Tayland, Avustralya başta olmak üzere birçok ülke kamıştan üretmektedir.

Çizelge 1.1’de, 2008/09 – 2014/15 dönemleri arasındaki dünya şeker dengesi verilmiştir. Çizelge 1.1’de görüldüğü üzere 2008/09 ve 2009/10 dönemleri arasında şeker üretimi tüketimi karşılamamaktadır. Ancak 2010/11 dönemleri arası üretim, tüketime göre artmakta ve bu fark 2013/14 yılları arasına kadarki dönemlerde açılarak devam etmektedir. 2014/15 yılları arasında ise üretim ve tüketim dengesi düşük farkla üretim yönünde artmaktadır.

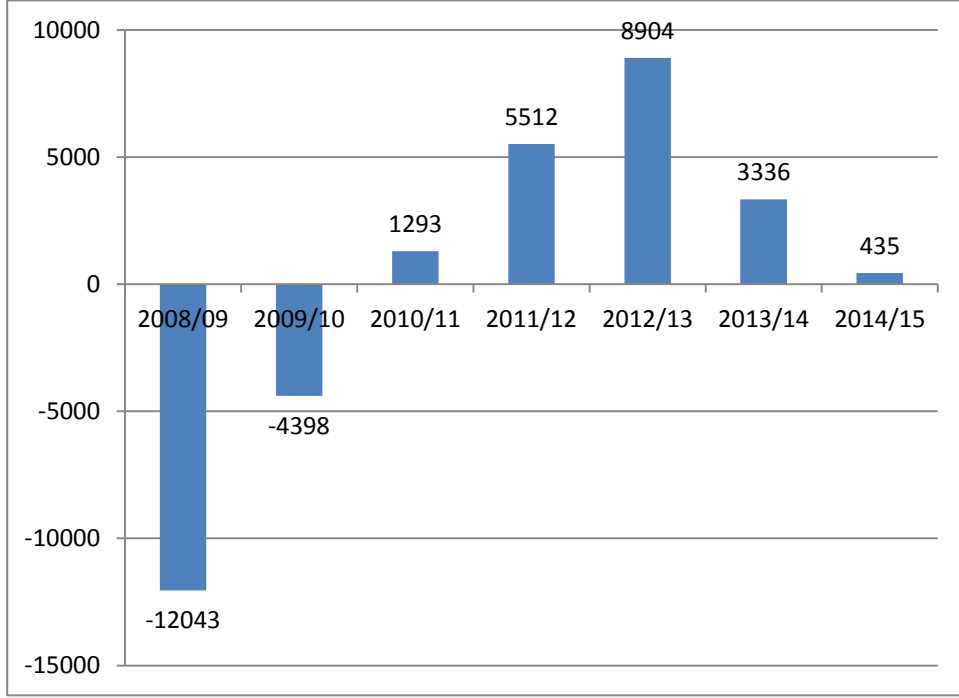
Çizelge 1.1. Dünya şeker (sakkaroz) dengesi Ekim / Eylül dönemi (bin ton, beyaz şeker eşdeğeri-bşe)

	Üretim	Tüketim	İthalat	İhracat	Dönem Sonu Stok
2008/09	137,569	149,612	45,292	45,759	56,704
2009/10	145,529	149,927	51,015	51,014	52,308
2010/11	152,315	151,023	50,941	50,825	53,716
2011/12	160,778	155,267	51,896	51,913	59,211
2012/13	170,497	161,593	55,481	56,199	67,396
2013/14	167,952	164,617	53,002	53,283	70,452
2014/15*	168,265	167,83	51,462	52,115	70,234

Kaynak: T.C Şeker Kurumu 2014 Yılı Faaliyet Raporu, 2015

Grafik 1.1’de görüldüğü üzere 2009/10 döneminde şeker üretim düzeyi bir önceki yıla göre % 5,8’lik bir artış göstermiş ve bu artış dünya tüketimi karşısında yetmeyerek 2010/11 ve 2011/12 dönemlerinde toparlanmaya giderek üretim ve tüketim arasındaki fark fazlalık yönde artmıştır. 2012/13 döneminde 8,9 milyon

ton üretim fazlalığı ortaya çıkarak bu fark 2013/14 döneminde 3,3 milyon tona düşmüştür. 2014/15 döneminde ki fark ise 0,4 milyon tona düşmüştür.

Grafik 1.1. 2008/09 – 2014/15 dönemleri arası dünya şeker stok durumu

Dünyanın en büyük şeker üretici Brezilya olup, Brezilya'yı sırası ile Hindistan, AB, Çin ve Tayland takip etmektedir. Çizelge 1.2'de 2013/14 dönemine ait dünyanın en büyük 10 şeker (sakkaroz) üreticisi verilmiştir. Ülkemiz, dünya pancar şekeri üretiminde 2013/14 döneminde % 7,3'lük pay ile Rusya, ABD, Fransa ve Almanya'nın ardından 5 inci sırada yer almıştır (Şeker Kurumu, 2015).

Çizelge 1.2. Dünyanın en büyük 10 şeker (sakkaroz) üreticisi (2013/14) (milyon ton, bşe)

Ülke	Üretim
Brezilya	36,46
Hindistan	23,92
AB	15,88
Çin	13,43
Tayland	11,20
ABD	7,02
Meksika	5,95
Pakistan	5,47
Rusya	4,39
Avustralya	4,07

Kaynak: T.C Şeker Kurumu 2014 Yılı Faaliyet Raporu, 2015

Dünyada şeker ekonomisini, ülkelerin şeker tüketimleri yönlendirmektedir. Dünyanın en büyük şeker tüketicisi olan ülke Hindistan'dır. Nüfus artış hızı ve kişi başına milli gelir, tüketimi belirleyen en önemli unsurlar arasında yer almaktadır. genel olarak gelişmiş ülkelerin şeker tüketimlerine bakıldığında durağan bir seyir var iken, gelişmekte olan ülkelerde ve şeker ekonomisi güçlü olan ülkelerde şeker tüketimi artmaktadır. Çizelge 1.3'te 2013/14 dönemine ait Türkiye ve büyük şeker tüketici ülkeler verilirken ülkelerin kişi başına düşen şeker tüketim miktarları sunulmuştur. 2013/14'te kıtalar bazından, genel kişi başına tüketim miktarı ise beyaz şeker eşdeğeri olarak sırasıyla güney Amerika'da 49 kg, Okyanusya'da 42,9 kg, Avrupa'da 34,9 kg, Kuzey-Orta Amerika'da 34 kg, Asya'da 17,8 kg, Afrika'da 16 kg olup dünya ortalaması 22,6 kg'dır.

Çizelge 1.3. En büyük şeker tüketicisi ülkeler ve Türkiye, 2013/2014 (bşe)

Ülke	Tüketim (Milyon Ton)	Kişi Başına Tüketim (Kg/yıl)
Hindistan	24,2	20
AB	17,5	34
Çin	14,9	11
Brezilya	12,0	59
ABD	10,2	32
Endonezya	5,9	23
Rusya	5,4	38
Pakistan	4,5	23
Meksika	4,1	34
Mısır	3,2	36
Türkiye	2,3	27

Kaynak: T.C Şeker Kurumu 2014 Yılı Faaliyet Raporu, 2015

Dünyada halen beyaz şeker eşdeğeri olarak 50 milyon ton civarında şeker dış ticarete konu olmaktadır. Üretimde olduğu gibi ihracatta da lider ülke Brezilya'dır. Brezilya'da beyaz şeker eşdeğeri olarak ihracat, dünya fiyatlarının yüksekliği nedeniyle rekor kırarak stokların da ihracat amaçlı kullanılmasıyla 2009/10 ve 2010/11'de 25 milyon ton civarına ulaşmıştır. Hindistan ise 2009/10 döneminde 4,2 milyon ton ile dünyanın en büyük şeker ithalatçısı olmuş, ancak daha sonra üretim koşullarında ki iyileşme nedeniyle ihracatçı konumuna geçmiştir. Çizelge 1.4'de 2013/14 dönemine ait en büyük ihracatçı ve ithalatçı ülkeler verilmiştir.

Çizelge 1.4. En büyük ihracatçı ve ithalatçı ülkeler 2013/14 (milyon ton, bşe)

İhracatçı Ülkeler		İthalatçı Ülkeler	
Ülke	İhracat	Ülke	İthalat
Brezilya	22,7	Çin	3,7
Tayland	7,1	AB	3,6
Avustralya	3,1	Endonezya	3,1
Meksika	2,3	ABD	3,1
Guatemala	2,0	Birleşik Arap Emirlikleri	1,8
Hindistan	1,9	Bangladeş	1,8
Birleşik Arap Emirlikleri	1,6	Malezya	1,7
AB	1,2	Cezayir	1,6
Küba	0,8	Güney Kore	1,5
Kolombiya	0,7	Nijerya	1,5

Kaynak: T.C Şeker Kurumu 2014 Yılı Faaliyet Raporu, 2015

Uluslararası şeker ticareti dünya borsa fiyatları esas alınmak suretiyle yapılmaktadır. Beyaz şeker için borsa Londra, ham şeker için New York borsalarıdır. Dünya şeker fiyatlarının oluşumunda, belirleyici rolü, üretimin yaklaşık beşte dördünü, ihracatın tamamına yakın kısmını oluşturan kamış şekeri oynamaktadır. 2013 yılı itibariyle dünya toplam şeker ihracatının yaklaşık % 62'si ham şeker, % 38'i beyaz şeker olarak yapılmıştır. Dünya şeker fiyatlarının oluşumunda başlıca belirleyici, arz/talep durumudur. Spekülasyon, petrol ve emtia fiyatları, enerji politikaları, navlun bedelleri, politik ve finansal çalkantılar, ülkelerin ekonomik durumları gibi dış faktörler de fiyatlar üzerinde giderek artan ölçüde rol oynamakla birlikte üretilen şekerin talebin altında olması stokların azalmasına, dolayısıyla da fiyatların artmasına, tersi ise fiyatların düşmesine sebep olmaktadır.

Çizelge 1.5'te 2010 ve 2014 dönemleri arası dünya şeker borsa fiyatları verilmiştir. Dünya şeker piyasasında 2011/12 döneminde oluşan şeker arz fazlalığı 2012/13'te artmış olması ve 2013/14'te azalarak devam etmesiyle dünya şeker fiyatları üzerindeki baskı devam etmiştir. Ancak 2014/15 dönemi sonunda

oluşan stok fazlalığı kayda değer azalma yaparak, dünya şeker borsa fiyatlarındaki baskıyı azaltmıştır.

Çizelge 1.5. 2010–2014 yılları arasında ham şeker ve beyaz şeker borsa fiyatları (abd \$ / ton)

Yıl	Beyaz Şeker (Liffe No: 5)	Ham Şeker (New York No: 11)
2010	616	491
2011	707	597
2012	588	476
2013	490	385
2014	440	360

Kaynak: İnternet Erişimi, www.sugaronline.com

Dünyada sakarozdan sonra ikinci büyük paya sahip tatlandırıcı türü, nişasta bazlı şekerler olarak bilinen; mısır, patates, buğday, kasava (tapioka) gibi bitkilerden izole edilen nişastadan elde edilen ve genel olarak glikoz şurubu ve izoglikoz olmak üzere iki ana türü bulunan karbonhidrat türü şekerlerdir. Ülkemizde glikoz şurubu ve izoglikoz (früktoz içeren şurup) olmak üzere iki ana grup NBS, sadece mısırdan üretilmektedir. Dünyada mısırdan üretilen nişasta kökenli tüm şuruplara, mısır şurubu, glikozla birlikte früktoz içeren şuruplara HFCS (high fructose corn syrup – yüksek fruktozlu mısır şurubu) denilmektedir. Nişasta kökenli früktoz içeren şuruplardan yaklaşık % 42 fruktoz ve % 53 glikoz içerenler HFCS–42; yaklaşık % 55 fruktoz ve % 41 glikoz içerenler HFCS–55 olarak adlandırılmakta olup, bunlardan HFCS–55, pancardan elde edilen sakkarozun ikamesi olarak kabul edilmektedir. Çizelge 1.6’da ülkelerin 2009 ve 2013 yılları arası HFCS üretimleri verilmiştir.

Çizelge 1.6. Dünya HFCS üretimi (milyon ton, kuru madde)

Ülke	2009	2010	2011	2012	2013
ABD	7,76	8,31	8,31	8,25	7,88
Kanada	0,47	0,48	0,45	0,44	0,37
Meksika	0,33	0,32	0,34	0,35	0,35
Kuzey Amerika Toplamı	8,56	9,11	9,09	9,05	8,60
Çin	0,89	1,14	1,65	1,71	1,87
Japonya	0,85	0,87	0,89	0,89	0,91
Güney Kore	0,17	0,24	0,30	0,30	0,26
Tayvan	0,19	0,20	0,21	0,19	0,19
Diğer (Asya/Okyanusya)	0,23	0,22	0,24	0,26	0,27
Asya/Okyanusya Toplamı	2,33	2,67	3,29	3,34	3,49
AB-27	0,69	0,70	0,74	0,74	0,74
Diğer(Avrupa)	0,21	0,21	0,22	0,22	0,22
Avrupa Toplamı	0,89	0,91	0,95	0,96	0,96
Arjantin	0,36	0,37	0,35	0,36	0,33
Diğer (Latin Amerika/ Afrika)	0,12	0,12	0,11	0,11	0,12
Latin Amerika/Afrika Toplamı	0,48	0,49	0,46	0,48	0,45
Dünya Toplamı	12,25	13,18	13,80	13,82	13,49

Kaynak: T.C Şeker Kurumu 2014 Yılı Faaliyet Raporu, 2015

Çizelge 1.7’de 2009–2014 dönemi itibariyle nişasta bazlı şekerlerin yaygın olarak kullanılan türleri olan HFCS–55 ve HFCS–42 fiyatları verilmiştir.

Çizelge 1.7. HFCS fiyatları (ABD \$ ton, kuru madde)

Yıllar	HFCS–55	HFCS–42
2009	541,41	463,66
2010	460,57	407,49
2011	504,41	470,04
2012	546,48	492,73
2013	559,47	500,22
2014**	467,40	421,81

Kaynak: T.C Şeker Kurumu 2014 Yılı Faaliyet Raporu, 2015

Özellikle şeker pancarından şeker üreten ülkelerde, şeker maliyetlerinin daha yüksek olması ve sağlıkla ilgili kaygılar nedeniyle daha az enerji sağlayan ürünlere yöneliş olmuş ve şekere alternatif ürünlerin kullanımını gündeme gelmiştir. Ancak AB, uygulanan üretim kotaları ve ithalat kısıtlamaları ile nişasta bazlı şekerin kullanımını sınırlayarak, pazar payının % 2’de kalmasını sağlamıştır (Anonim, 2006 a).

Gelişmiş ülkelere bakıldığında hem HFCS üretim kotalarının düşük tutulması hem de früktozca zengin içeceklerle artık ciddi kısıtlamalar getirilmesi, früktoz ve HFCS ’nin insan sağlığı üzerine olumsuz etkileri olduğunu ortaya koyan araştırmaların ciddiye alındığının bir göstergesidir. Ülkemizde ise özellikle HFCS üretimi bakımından tam tersi bir politika izlenmesi, piyasada HFCS içeren ürün çeşidini dolayısıyla günlük diyetle alınan miktarı aşırı derecede artırmaktadır. Ülkemizde bir an önce nişasta bazlı tatlandırıcı üretim kotası AB ülkeleri düzeyine düşürülmeli ve şu an da atıl kapasitede çalışan şeker pancarı işleyen şeker fabrikalarının kotaları tekrar artırılmalıdır (Karaoğlu, 2011).

Özetle HFCS ’nin üstünlükleri:

- HFCS sakarozdan daha ucuzdur (HFCS ’nin libresi 32 sent iken sakarozun 52 sentdir).
- Früktoz içeriği yüksek olan HFCS sakarozdan daha tatlıdır.
- HFCS sakarozdan daha iyi çözünebilmektedir.
- Sakkaroz göre stabilitesi daha yüksek ve belli şartlarda kristalizasyonu daha düşüktür.
- HFCS sıvı formdadır ve bu da taşınmasını ve kullanılmasını daha kolay kılmaktadır.
- HFCS asidik karakterli olduğu için koruyucu etkiye sahiptir. Dolayısıyla kullanıldığı formülasyonlarda diğer prezervatiflerin kullanım oranlarını düşürebilmektedir.
- HFCS, tadı maskeleyen tatlandırma özelliğine sahip olduğu için aromalı gıdalarda yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

- Ürünlerin lezzet ve tüketim kalitesini artırmaktadır (Nigar, 2005; Parker et al., 2010).

Özetle HFCS 'nin Olumsuz Yönleri:

- HFCS, özellikle früktoz içeriği fazla olan şuruplara göre daha fazla insülin salgılanmasına neden olduğu için doyma hissini etkilemektedir.
- Ayrıca insülin salgısının düşük olması şekerin kanda uzun süre yüksek miktarda kalmasına neden olmaktadır.
- Früktoz fazlası hızla trigliseride çevrilmekte ve yağ dokusunda depolanmaktadır. Bu da şişmanlık ve beraberinde birçok olumsuzluğa neden olmaktadır.
- HFCS' da depolama şartlarının uygun olmaması durumunda önemli derecede hidroksimetilfurfural oluşabilmektedir.
- HFCS' nin genetiği değiştirilmiş mısırdan üretilmesi, genetiği değiştirilmiş ürünlerden duyulan endişeleri bu ürüne de taşımaktadır.
- Ürünlerin lezzet ve tüketim kalitesini artırdığı için aşırı gıda tüketimi ve buna bağlı sağlık risklerini ortaya çıkarmaktadır.
- Fiyatının göre ucuz olması piyasada haksız rekabete yol açmaktadır (Karaoğlu, 2011).

1.4.2. Türkiye'de Şeker Üretimi ve Şeker Fabrikaları

Türkiye'de şeker fabrikalarının kurulması amacıyla 1840–1899 döneminde ve sonrasında bazı girişimlerde bulunulmuştur. Şeker fabrikası kurulması Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilmiştir. Bu yönde ilk ciddi adım Uşak 'lı Molla Ömeroğlu Nuri Şeker adında bir çiftçi tarafından atılmıştır. Uşak'ta mahalli birçok müteşebbisin katılımı ile 1923 yılında 600 bin TL sermaye ile kurulan Uşak Terakki Ziraat T.A.Ş 06.11.1925 tarihinde ilk şeker fabrikasının temelini atmış ve fabrika 17.12.1926 tarihinde işletmeye açılmıştır. İstanbul'da, 14.06.1925 tarihinde 500 bin TL sermayeli İstanbul ve Trakya Şeker Fabrikaları T.A.Ş. kurulmuştur. Bu şekilde 22.12.1925 tarihinde Alpullu Şeker Fabrikasının temeli atılarak 16.11.1926 tarihinde fabrika ilk Türk şekerini üretmiştir. Şeker

ihtiyacı 1933 yılına kadar bu iki fabrika tarafından kısmen karşılanmıştır. Eskişehir 1933’de, 1934 yılında da Turhal Şeker Fabrikası işletmeye açılmıştır. Daha sonra bu dört şeker fabrikası üç milli bankanın eşit paylarla ortak olduğu Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. çatısı altında toplanmıştır. Şeker üretim faaliyetleri 1950 yılına kadar zaman zaman genişletilen dört şeker fabrikası ile yürütülmüştür. “Şeker Sanayi Tevsi Programı” ile 1951 yılında yeni şeker fabrikalarının kurulduğu bir döneme girilmiştir (Tuğcu, 2009).

1951–1956 yıllarını kapsayan dönemde toplam on bir yeni şeker fabrikası inşa edilerek, 1956 yılında fabrika sayısı on beşe ulaşmıştır. 1962 yılında Ankara Şeker Fabrikası ve 1963 yılında da Kastamonu Şeker Fabrikası, sanayimizin geliştirilen bir makine fabrikası ile iki atölyede % 65’i imal edilerek işletmeye alınmışlardır (T.Ş.F.A.Ş, 2014).

Çiftçilerin kooperatifleri kanalıyla yeni kurulan Şeker Fabrikalarının sahibi olması 1953–1956 yılları arasında yeni kurulan 11 şeker fabrikasının hepsinin özel A.Ş. olarak kurulmasına neden olmuş ise de, üreticilerin ve kooperatiflerinin o zamanki ekonomik şartları buna müsaade etmemiş ve ancak Adapazarı, Amasya, Kayseri, Konya ve Kütahya Şeker Fabrikaları Pancar Kooperatiflerinin sermayelerine iştirak ettikleri kuruluşlar olmuştur (Pankobirlik, 2015).

Ülkemizin nüfus artışına paralel olarak artan şeker ihtiyacını temin etmek amacıyla yeni şeker fabrikaları kurulması öngörülerek 1977’de Afyon, 1982’de Muş ve Iğın, 1983’de Ağrı ve 1985 yılında da Elbistan şeker Fabrikalarının % 95’e varan makine ve tesisleri mevcut beş makine fabrikasında imal edilerek işletmeye alınmışlardır. Daha sonrasında sırasıyla 1989 yılında Erciş, Ereğli ve Çarşamba Şeker Fabrikaları, 1991 yılında Çorum, 1993 yılında Kars, 1998 yılında Yozgat ve 2001 yılında Kırşehir Şeker Fabrikaları işletmeye açılmıştır. Son olarak da özel statülü Çumra, Boğazlıyan ve Aksaray şeker fabrikalarının işletmeye alınmasıyla hâlihazırda pancardan şeker üreten fabrika sayısı toplam 33’e ulaşmıştır.

1951 yılında kurulan Adapazarı Pancar Ekicileri İstihsal Kooperatifi’ni bugün değişik illerde kurulan 31 pancar kooperatifi izlemiştir. 33 şeker fabrikasına ait toplamda 31 kooperatif bulunmakta ve bu iki şeker fabrikasından Boğazlıyan Şeker Fabrikası Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifine ve Çumra Şeker Fabrikası

ise Konya Pancar Ekicileri Kooperatifi iştiraki olarak kooperatif bünyelerinde yer almaktadır.

Pancar Ekicileri Kooperatifleri genel sınıflandırmada tarımsal amaçlı kooperatifler olup teorik olarak hizmet kooperatifleri grubunda yer almalarına rağmen amaçları bakımından kesin bir sınır çizmek mümkün değildir. Asıl fonksiyonları pancar üretmek ve değerlendirmek olan bu kooperatiflerin kuruluşlarından bugüne kadar asıl fonksiyonlarını yerine getirdikleri söylenemez. Ancak pancar üretiminde ortaklarına tedarik hizmet gibi destek yardımında bulunmuşlardır. Üretim ve değerlendirme faaliyetlerine ise dolaylı biçimde sermayesine iştirak aracılığı ile katmışlardır.

Pancar Ekiciler Kooperatifleri, 1163 sayılı kooperatifler kanununa göre ana sözleşmelerini uyarlayarak tip ana sözleşmeler düzenlemişlerdir. Pancar Ekiciler Kooperatiflerinin ana sözleşmeleri çok geniş bir amaçlar dizisi belirlemiştir ana sözleşmelerinin 4. Maddesi bu amaçları ve çalışma konularını şöyle sıralamıştır:

- Toprak hazırlığı, ekim işleri, pancar ve diğer tarım ürünlerinin yetiştirilmesi, korunması, dekar veriminin artırılması konularında önlemler almak ve ortaklarının yararlı bilgiler edinmesine yardımcı olmak,
- Ortakların ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmalarını sağlamak, tarımsal çalışmalarını düzenlemek, bu amaçla birliğin muvafakati alınmak kaydıyla, sosyal tesis ve işletmeler kurmak, çiftçi işletmelerini verimli ve kazançlı düzeye yükseltmek için her türlü önlemleri almak ve bu konularda ilgili bakanlıkların teknik ve kredi yardımlarından yararlanmak ve gereğinde işbirliği yapmak,
- Ortaklarını ilgilendiren tarımsal faaliyetlerin ve kooperatif amaçlarının geliştirilmesi yolunda, şeker fabrikalarının merkez ve bölge teşkilatı ile ilişki kurmak ve gerektiğinde iş birliği yapmak,
- Şeker Fabrikaları Anonim Şirketleri ile Türkiye'deki Şeker Fabrikalarını bir araya toplayacak şirket ve kuruluşlara ortak olmak, gerektiğinde özel veya Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) konumundaki şeker fabrikalarından hisse almak,
- Ortakların gereksinim duyduğu her türlü tarımsal araç ve gereçleri ile iş ve irat hayvanlarını toptan temin ederek, ortaklarına peşin veya uygun vadeli taksitlerle satmak,

- Ortakların satın alma güçleri bakımından elde etmekte zorluk çektikleri büyük tarım araç ve gereçlerine sahip olmak ve bunların ortaklar yararına işletilmesini sağlamak,
- Ortakların ürünlerine zarar veren hastalık ve haşerelere karşı önlemlerini almak ve bu konuda çalışmalarda bulunan kurum ve kuruluşlarla ilişki kurmak, ortak olduğu takdirde, Üst Birlik aracılığıyla işbirliği yapmak,
- Ortakların şeker fabrikalarından alacakları pancar avansları muamelelerinde, T.C Ziraat Bankası, Şekerbank ve diğer kredi müesseseleriyle yapacakları işlemlerde aracı olmak ve kefalet etmek,
- Ortakların; hayat, kaza, yangın, hayvan, ürün ve benzeri her türlü sigorta işlemlerine aracılık etmek, bu işlerle ilgili kuruluşlara ortak olmak ve sigorta acenteliği yapmak,
- Üst Birlikçe de kabul edilmiş olmak şartıyla kooperatifin amaçlarına uygun şeker sanayi ve çeşitli tarım ürünleriyle ilgili kurulmuş ve kurulacak her türlü şirket, kooperatif ve kuruluşlara iştirak etmek,
- Kooperatif amaçlarına uygun her türlü taşınır ve taşınmaz mallar edinmek, yaptırmak, kiralamak, ipotek etmek, ipotek almak,
- Ortakların pancar ve pancar dışındaki çeşitli ürünlerinin değerlendirilmesi ve pazarlanması amacıyla; plan projeleri üst birlikçe hazırlanmış veya onaylanmış olan her türlü işlemleri yapmak, gerektiğinde bununla ilgili şirket ve tesisler kurmak yada bu amaçla kurulmuş şirket ve kuruluşlara iştirak etmek,
- Sulama işleri için gerekli etütleri yaptırmak ve bu konuda ortaklarını uyarmak, teşvik etmek, ayrı ayrı veya toplu olarak sulama tesislerini kurma teşebbüslerini desteklemek, gerekli malzeme ve makinelerin tedarikinde yardımcı olmak ve sulama ile ilgili tesisler kurmak ve bunlara ortak olmak,
- Üst Birliğe ortak olmak ve ortak olduğu takdirde, Üst Birliğin finansmanına katılmak,
- Ortakların faaliyet konularıyla ilgili sosyal amaçlı her türlü gereksinimleri karşılamaktır.

Ana sözleşmede sıralanan amaçlardan da görüldüğü gibi Pancar Ekicileri Kooperatiflerinin amaçları daha çok ekonomik içeriklidir. Kooperatif ortaklarının tek başlarına yapamadıkları işleri kendi kurdukları kooperatiflerce yapmaya çalışarak bu ekonomik faydayı gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Bu amaçlara

ulaşmak için şeker fabrikalarına ve sanayinin bütünleşmesi için kurulan müesseselere iştirak etmişlerdir (Arslan, 2007).

Pankobirliğin sahibi olduğu veya ortağı bulunduğu kuruluşların faaliyet konuları şunlardır;

- 6 adet şeker fabrikası,
- 12 adet yem fabrikası,
- Sıvı şeker fabrikası,
- Damlama sulama fabrikası,
- Biyoetanol fabrikası,
- Dondurulmuş parmak patates fabrikası,
- 50000 büyükbaş kapasiteli hayvancılık tesisi,
- Et entegre tesisi,
- Beta Tohumculuk,
- Süt ve süt ürünleri fabrikası,
- Sert şekerleme ve çikolata fabrikası,
- 14 adet tarımsal amaçlı iştirak,
- 18 adet çeşitli konularda faaliyet gösteren kuruluş

olmak üzere 50'nin üzerinde iştiraki ile ortaklarına hizmeti ve ekonomiye olan katkısını sürdürmektedir. 2012 yılı itibariyle pankobirliğin ülke ekonomisine katkısı şu biçimde özetlenebilir;

- 643 Milyon ABD Doları sermaye
- 1807 Milyar ABD Doları aktif toplam
- 1758 Milyar ABD Doları ciro
- 6009 kişiye istihdam
- 254 Milyon ABD Doları ortağına sağladığı ayni ve nakdi destek
- 138 Milyon ABD Doları vergidir (Pankobirlik, 2015).

Sınırlı sorumlu Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliği (Pankobirlik)'ne bağlı özel statülü Amasya, Kayseri, Konya Şeker Fabrikaları, kuruluş tarihlerinden itibaren 1990'lı yılların başına kadar, kendi Yönetim Kurullarında alınan kararlarla, sevk ve idarelerini ile finansman işleri (mali, idari, teknik, ticarii zirai ve hukuki) Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. tarafından yürütülmüştür. T.Ş.F.A.Ş. 'ye verdikleri tedvir yetkilerini Amasya Şeker Fabrikası 1991'de, Kayseri ve Konya

Şeker Fabrikaları ise 1992 yılında Yönetim Kurulları'nın kararları ile kaldırmışlardır (T.Ş.F.A.Ş, 2014).

Türkiye'de şeker sektörü bünyesinde; yedi adet pancar şekeri üreticisi ve beş adet nişasta bazlı şeker üreticisi olmak üzere birbirine rakip 12 şirket faaliyet göstermektedir. Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. (TÜRKŞEKER); sektörde 25 şeker fabrikasının yanı sıra 4 alkol, 5 makine, 1 elektromekanik aygıtlar, 1 tohum işleme fabrikası ve 1 şeker Enstitüsü ile 87 yıldır ülkemizin önde gelen kuruluşlarından. Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun (ÖYK) 20.12.2000 tarih ve 2000/92 sayılı kararı ile özelleştirme kapsamına alınmıştır.

Amasya Şeker Fabrikası A.Ş., Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş. ve Konya Şeker Fabrikası A.Ş. Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliği ("Pankobirlik") bünyesinde özel şirket statüsündedir. Pankobirlik; pancar ekicileri kooperatifi ile Türkşeker'in ortak teşebbüsleriyle, pancar tarımının gelişmesi ve birim kooperatiflerin ekonomik ve teknik noksanlıklarını gidererek haklarının korunması amacıyla kurulmuş bir üst birliktir. Daha önceleri Türkşeker'in Bağlı Ortaklığı statüsünde olan Kütahya Şeker Fabrikası A.Ş. ve Adapazarı Şeker Fabrikası A.Ş. 'deki Türkşeker'e ait kamu hisseleri özelleştirme programına alınmıştır. Kütahya Şeker Fabrikası A.Ş. 2004 yılında Torunlar Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş. 'ye, Adapazarı Şeker Fabrikası A.Ş. ise S.S. Adapazarı Pancar Ekicileri Kooperatifi'ne satılmıştır. Keskinçilik Gıda San. Ve Tic. A.Ş. ise kuruluşundan bu yana özel statüdedir.

Türkiye'nin gıda tüketimine yönelik şeker ihtiyacı, şeker pancarından üretilen beyaz şeker ve nişastadan üretilen glukoz ve izoglukoz ile karşılanmakta olup, ülkemizde şeker sektörü, 1925 yılından bu yana, özel mevzuat hükümlerine göre düzenlenmektedir. Türkiye'de şeker rejimini düzenleyen 22 Haziran 1956 tarihli ve 6747 sayılı Şeker Kanunu'nun birçok maddesinin işlerliğini yitirmesi sektörde yeni bir hukuki altyapı oluşturulması ihtiyacını gündeme getirmiştir. Bu nedenle 1996 yılından itibaren şeker rejiminin yeniden düzenlenmesine yönelik çalışmalar başlatılmış ve 19 Nisan 2001 tarihinde halen uygulanmakta olan 4634 sayılı Şeker Kanunu yürürlüğe girmiştir.

4634 Sayılı Şeker Kanunu'nun İlkeleri:

- Şeker üretiminde istikrarın sağlanması ve korunması
- Sektörün iç piyasada rekabet kurallarına göre yönlendirilmesi
- Avrupa Birliği düzenlemeleri, Dünya Ticaret Örgütü ve diğer uluslararası taahhütlere uyum sağlanması
- Özelleştirmeye olanak sağlayacak hukuki alt yapının hazırlanması

Türkiye'de Şeker Sektörü; 2002/2003 pazarlama yılından bu yana, 4634 sayılı Şeker Kanunu ve bu Kanuna dayalı olarak çıkarılan Yönetmelikler çerçevesinde düzenlenmektedir.

4634 sayılı Kanun ile uygulamada meydana gelen başlıca değişiklikler; şeker üretim ve arzında kota uygulanması, pancar ve şeker fiyatlarındaki serbesti sistemi ve Kanun kapsamındaki konularda sektörü düzenlemek ve denetlemekle Şeker Kurulu'nun yetkilendirilmesidir.

Söz konusu Kanunun ve ilgili diğer mevzuatın uygulanmasını sağlamak; uygulamayı denetlemek ve sonuçlandırmak; Kanun ile verilen yetkiler çerçevesinde düzenlemeler yapmak ve ülkemizim şeker sektörüne ilişkin diğer görevleri yerine getirmek üzere; bir Kamu Tüzel Kişiliği olan T.C. Şeker Kurumu oluşturulmuştur. Kurum, 7 üyeden oluşan Şeker Kurulu ve hizmet birimlerinden oluşmaktadır.

Kurumun ilişkili olduğu bakanlık T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'dır. Kurum, Şeker Kurulu "Kurul" tarafından yönetilmektedir. Bu itibarla, Kanuna ve ilgili mevzuata aykırı herhangi bir uygulamaya ve bundan kaynaklanacak mağduriyete meydan vermemek üzere tüm işlemler Şeker Kurumu tarafından yürütülmektedir. Şeker Kurulu aynı zamanda tatlandırıcı politikalarının yönetiminden sorumludur (T.Ş.F.A.Ş., 2014).

Türkiye'de 1995 ile 2014 yılları arası şeker pancarı ekim-üretim-verim miktarları ile şeker pancarı alım fiyatları Çizelge 1.8'de sunulmuştur. 1995 ve 2014 yılları arasında en fazla şeker pancarı ekilen ve üretilen yıl 1998 yılı olmuştur. Şeker pancarı üretim alanı yıllar içerisinde azalma gösterirken şeker pancarı verimi yıllar içerisinde artma göstermektedir. Verim yönlü artışın sebebi kullanılan gübre, alet ekipman varlığının teknolojinin ilerlemesi, üreticilerin şeker pancarı tarımında tecrübe kazanması olarak yorumlanabilirken, ekim alanlarının azalması

en başta devletin kota uygulamaları, münavebe yönlü üretim ve girdi miktarlarının artmasıyla alakalı olarak ilişkilendirilebilir.

Çizelge 1.8. Türkiye’de 1995 ve 2014 yılları arası şeker pancarı ekim-üretim-verim miktarları ve alım fiyatları

	Ürün Taşıyan	Bedeli Ödenen	Bedeli Ödenen Ortalama Pancar	(% 16 Polar.) Pancar Alım
	Alan	Pancar	Verimi	Fiyatı
Yıllar	(Ha)	(000. ton)	(ton/da)	(₺/Ton)
1995	309,417	10.989,3	3,55	2,50
1996	416,231	14.382,6	3,46	4,40
1997	466,652	18.424,9	3,95	11,00
1998	500,951	22.060,1	4,40	16,50
1999	416,19	16.855,1	4,05	27,00
2000	408,367	18.758,9	4,59	33,75
2001	356,512	12.550,7	3,52	50,00
2002	371,795	16.523,2	4,44	74,00
2003	319,498	12.758,4	3,99	88,31
2004	320,677	13.752,7	4,29	98,91
2005	335,556	15.181,3	4,52	99,00
2006	323,714	14.452,2	4,46	92,00
2007	298,873	12.414,7	4,15	96,00
2008	320,731	15.488,3	4,83	110,00
2009	323,97	17.274,7	5,33	116,00
2010	328,651	17.942,1	5,46	118,00
2011	293,841	16.126,5	5,49	125,00
2012	279,589	14.937,7	5,34	135,00
2013	280,924	16.505,9	5,87	144,00
2014	286,402	16.632,3	5,81	157,50

Kaynak: Pankobirlik Dünya, AB ve Türkiye Şeker İstatistikleri, 2015

2000–2014 yılları arası Türkiye’de özel ve kamu fabrikalarının bedeli ödenene göre pancar ortalama verimleri (kg/da) Çizelge 1.9’da verilmiştir. Türkiye’de 2000–2014 yılları arası Türkiye pancar verimi en fazla olan yıl 5876 Kg/Da ile 2013 yılıdır. Aynı yıl kooperatif fabrikaları 6365 Kg/Da ile 2000–2014 yılları arası en yüksek verimi alırken, T.Ş.F.A.Ş ve Özel Fabrikalarda 5975 Kg/Da ile 2000–2014 yılları arası en yüksek verimi 2014 yılında almıştır. genel olarak

bakıldığında kooperatif fabrikalarının verimi T.Ş.F.A.Ş ve Özel Fabrikaların veriminden yüksektir. Verim tüm fabrikalarda yıllar bazında artış gösterirken kooperatif fabrikalarının veriminin Türkiye ortalamasının üzerinde olması ve diğer fabrikalardan yüksek olması işleyiş ve yönetimden kaynaklanmaktadır. Ancak Türkiye genelinde verim üzerine en çok etkili olan faktör doğal koşullardır. Yağış ve iklimin etkisi yıllar bazında verimi etkilemekte ve yağışın bol olduğu yıllarda verim artmaktadır.

Çizelge 1.9. Türkiye’de 2000-2014 yılları arası özel ve kamu fabrikalarının bedeli ödenene göre ortalama pancar verimleri (kg/da)

Yıllar	Kooperatif Fabrikaları	T.Ş.F.A.Ş + Özel	Türkiye
2000	5,112	4,443	4,594
2001	3,394	3,529	3,52
2002	4,96	4,281	4,444
2003	3,95	3,917	3,936
2004	4,504	4,207	4,295
2005	4,904	4,33	4,512
2006	5,093	4,36	4,653
2007	4,559	4,023	4,216
2008	5,292	4,48	4,48
2009	5,78	5,078	5,332
2010	5,872	5,171	5,41
2011	5,956	5,021	5,39
2012	5,884	5,539	5,343
2013	6,365	5,729	5,876
2014	6,277	5,975	5,807

Kaynak: Pankobirlik Dünya, AB ve Türkiye Şeker İstatistikleri, 2015

Türkiye’de 2006–2014 yılları arası fabrikaların ürün taşıyan alanları çizelge 1.10’da verilmiştir. 2006 yılı ile 2014 yılları arasında en fazla ürün Türkiye genelinde 2009 yılıdır ve ürün taşıyan alan 323567 hektardır. genel olarak üretim alanlarına bakıldığında kooperatif fabrikalarının (6 adet fabrika) ürünü T.Ş.F.A.Ş ve özel fabrikaların (27 adet fabrika) yarısı kadardır.

Çizelge 1.10. Fabrikaların ürün taşıyan alanları (hektar)

Fabrikalar	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kooperatifler Toplamı	105.057	111.743	117.271	117.177	109.768	99.910	95.585	93.390	95.085
T.Ş.F.A.Ş.+ Özel	160.618	186.101	205.296	206.579	212.685	178.270	184.002	187.534	191.317
Genel Toplam	274.630	297.844	322.567	323.756	322.453	293.670	279.587	280.924	286.402

Kaynak: Pankobirlik Dünya, AB ve Türkiye Şeker İstatistikleri, 2015

Mevcut kanun kapsamında faaliyet gösteren tüm şeker şirketleri, Şeker Kurulunca kendilerine tahsis edilen kotalar paralelinde üretim programı yapmaktadır. Pancar Şekeri ve NBŞ kotaları Çizelge 1.11’de verilmiştir.

Çizelge 1.11. Pancar şekeri ve NBŞ kotaları (bin ton)

Pazarlama Yılı	Pancar Şekeri Kotası (A+B)	NBŞ Kotası (A)	NBŞ Kota Artışı %	Toplam Kota
2004/2005	2149	234	50	2500
2005/2006	2191	234	50	2542
2006/2007	2191	234	50	2542
2007/2008	2168	234	35	2484
2008/2009	2474	267	25	2808
2009/2010	2560	271	50	2966
2010/2011	2288	244	50	2655
2011/2012	2288	244	35	2617
2012/2013	2288	244	38	2625
2013/2014	2266	244	**	2510
2014/2015	2318	250	**	2568

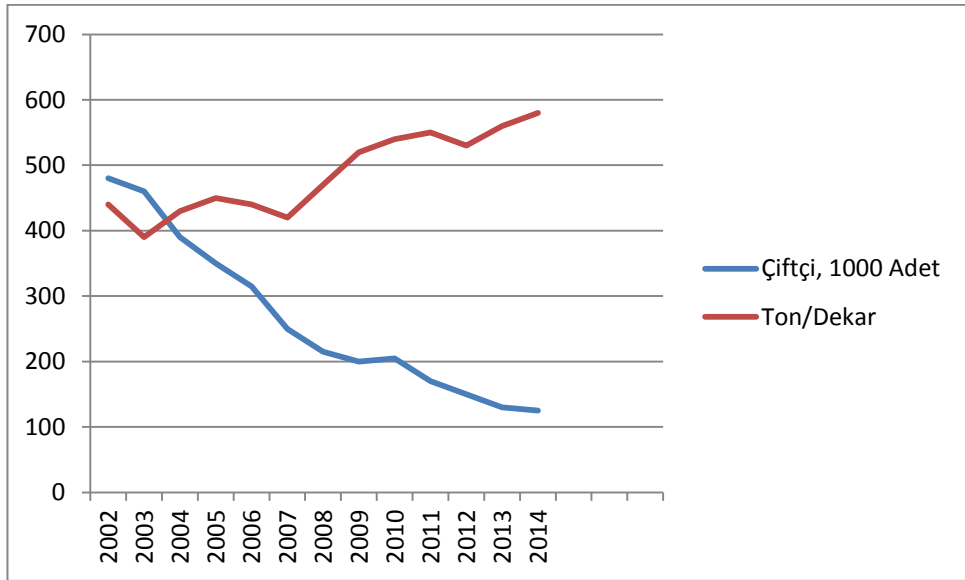
Kaynak: T.Ş.F.A.Ş Sektör Raporu, 2014

Üretim planlaması; coğrafi konumu nedeniyle pancardan şeker üreten ülkemiz şeker fiyatlarının dünya fiyatlarına göre yüksek olması, Dünya Ticaret Örgütü’ne taahhütlerimiz kapsamında şeker ihracatına sübvansiyon uygulanamaması ve pancardan şeker üretiminin göz ardı edilemeyecek boyutta yarattığı katma değer

nedenleriyle “yıllık yurtiçi şeker ihtiyacı ve güvenlik stoku” esasına göre yapılmaktadır.

Ülkemiz şeker sektöründe, dönemsel olarak değişen ithalatçı ve ihracatçı konumu ile istikrarsız bir üretim seyri izlenmiştir. Özellikle 1990’lı yıllarda üretim miktarlarında meydana gelen istikrarsızlıklar sektörü kimi zaman ithalat riski, kimi zaman da stok sorunu ile karşı karşıya bırakmıştır. Grafik 1.2’de ülkemizde yıllar bazında şeker üretimi ve kota ilişkisi verilmiştir.

Grafik 1.2. Yıllar bazında şeker-kota durumu

Kaynak: T.Ş.F.A.Ş Sektör Raporu, 2014

Temel amacı kendine yeterlilik olan 4634 sayılı Şeker Kanunu ile Türkiye’de şeker talebini karşılayacak düzeyde üretim planlaması yapılmaktadır. Ülke toplam tatlandırıcı talebi ile toplam pancar şekeri üretim miktarları değerlendirildiğinde, 2007/08 pazarlama yılında yaşanan kuraklık ve bazı yıllarda Türkşeker’in kotasının bir kısmını stoklardan karşılaması dışında, 2002/2003 pazarlama yılından itibaren fiilen uygulanmakta olan 4634 Sayılı Şeker Kanunu ile üretim istikrarı görülmektedir.

Ülkemizde pancar üretimi, Şeker Kurulu tarafından her yıl belirlenen şeker kotalarına bağlı olarak, şirketler tarafından programlanmaktadır. Şeker üretiminde

ve dolayısıyla pancar üretiminde kota uygulanması ülke kaynaklarının optimum düzeyde verimli ve etkin kullanımını sağlamaktadır (T.Ş.F.A.Ş., 2014).

Ülkemizde 2003/04 ve 2014/15 dönemleri arası şeker bilançosu çizelge 1.12’de verilmiştir. Çizelgede görüldüğü üzere üretim, ithalat, ihracat ve tüketim değerleri değişiklik gösterirken yılsonu stokları tüketime bağlı olarak yıllar bazında istikrar göstermektedir. Çizelge de de görüldüğü üzere ülkemizde yapılan üretimi şekillendiren en önemli unsur şeker tüketimidir. 2003/04 yılında 208,6, 2004/05 yılında 138, 2006/07 yılında ise 135,5 (bin ton) olarak şeker ihracatının fazla olduğu görülmektedir. Bu yıllarda ihracatın fazla olmasını dünya şeker piyasasındaki hareketlilik ve dünya şeker üretimi etkilemektedir.

Çizelge 1.12. Türkiye şeker bilançosu (1000 ton ham değer)

Yıllar	Açılış Stoku	Üretim	İthalat	İhracat	Tüketim	Yıl Sonu Stoku
2003/04	1.523,6	2.136,5	0,6	208,6	1.725,3	1.276,4
2004/05	1.276,4	1.939,0	0,6	138,0	2.006,0	1.297,9
2005/06	1.297,9	2.070,0	4,1	3,6	2.046,0	1.491,6
2006/07	1.491,6	1.826,0	7,8	135,5	2.083,0	1.247,3
2007/08	1.247,3	1.731,0	7,8	41,8	2.103,0	1.333,3
2008/09	1.333,3	2.152,0	4,6	4,9	2.124,0	1.556,0
2009/10	1.556,0	2.533,0	4,6	4,6	2.254,0	1.865,4
2010/11	1.865,4	2.275,0	4,4	82,9	2.396,5	1.964,4
2011/12	1.964,4	2.263,1	4,6	79,5	2.299,3	2.083,0
2012/13	2.083,0	2.128,3	5,6	34,9	2.496,0	1.686,0
2013/14*	1.686,0	2.390,6	9,0	63,7	2.400,0	1.096,0
2014/15*	1.096,0	2055,2	4,6	15,9	2639	500,9

*Tahmini Değer

Kaynak: Pankobirlik Dünya, AB ve Türkiye Şeker İstatistikleri, 2015

TÜİK çalışmalarına göre son 5 yıla ait 73 ilde şeker pancarı ekilen alan, hasar edilen alan, üretim ve verimleri Çizelge 1.13’de verilmiştir. Buna göre iller kendi üretim bölgeleri olarak sınıflandırılmış ve toplamda 23 sınıf oluşturulmuştur. Yapılan sınıflandırmaya göre son 5 yıl içerisinde en az pancar eken il 2012 yılında 130 dekar ile İstanbul olur iken üretilen pancar 380 ton ve verim 2923

kg/da 'dır. Aynı şekilde son 5 yıl içerisinde en fazla pancar eken iller 2015 yılında 847.202 dekar ile Konya, Karaman illeri olurken üretilen pancar 5.861.383 ton ve verim 6919 kg/da 'dır. Sınıflandırmaya göre en fazla pancar üreten iller sınıflandırmasında 2. olan sınıfın illeri ise Kayseri, Sivas ve Yozgat illeridir. Bu üç ilin şeker pancarı ekim alanı 2015 yılında 542.435 dekar iken üretilen pancar 3.016.951 tondur ve verimi 5562kg/da 'dır. Sınıflandırmaya bakıldığında ekim alanı olarak büyüklük bakımından 3. sınıfta yer alan iller ise Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir ve Kırşehir illeridir. Buna göre ilk sınıfta yer alan Konya ve Karaman illeri Konya Pancar Ekicileri Kooperatifine bağlı iller iken ikinci sınıfta olan Kayseri, Sivas ve Yozgat illeri ise Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifine bağlı illerdir. Konya ve Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifleri Pankobirliğe bağlı kooperatifler olması dikkat çekerken şeker pancarı yetiştiriciliği açısından en önde gelen coğrafi bölge ise İç Anadolu Bölgesidir. Yapılan araştırmaya göre son 5 yıl içerisinde şeker pancarı veriminde en yüksek olan il 2015 yılında 8703 kg/da ile İstanbul olurken, şeker pancarı veriminde en düşük olan 2013 yılında 2685 kg/da ile Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin ve Gümüşhane illeri olmuştur. 2015 yılında toplam pancar ekilen alan 2.752.621 dekar, toplam üretim 16.462.000 ton ve Türkiye'de verim ortalaması 5488 kg/da' dır.

Çizelge 1.13. Türkiye’de illere göre şeker pancarı üretimi

İller	Yıl	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
Erzurum, Erzincan, Bayburt	2011	100.230	98.159	429.104	4.372
	2012	76.490	76.490	297.083	3.884
	2013	79.190	78.709	317.117	4.029
	2014	71.545	71.545	368.517	5.151
	2015	73.665	73.665	318.512	4.324
Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	2011	46.355	43.880	143.829	3.278
	2012	22.450	22.450	69.394	3.091
	2013	14.600	14.600	42.109	2.884
	2014	11.490	11.490	44.332	3.858
	2015	8.555	8.555	24.750	2.893
Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	2011	32.545	31.845	130.731	4.105
	2012	15.605	15.570	66.682	4.283
	2013	11.350	11.239	48.391	4.306
	2014	19.650	17.150	73.368	4.278
	2015	12.642	12.642	62.884	4.974
Van, Muş, Bitlis, Hakkâri	2011	170.490	142.204	484.340	3.406
	2012	139.610	135.690	432.518	3.188
	2013	132.610	132.610	438.028	3.303
	2014	106.435	106.435	406.996	3.824
	2015	122.802	122.752	559.068	4.554
Gaziantep, Adıyaman, Kilis	2011	14.503	14.503	87.153	6.009
	2012	10.416	10.416	51.160	4.912
	2013	10.466	10.466	62.982	6.018
	2014	10.876	10.566	66.960	6.337
	2015	15.000	15.000	127.267	8.484
Şanlıurfa, Diyarbakır	2011	3.297	3.297	13.296	4.033
	2012	3.908	3.908	19.514	4.993
	2013	6.153	6.153	36.336	5.905
	2014	8.605	8.585	48.584	5.659
	2015	4.622	4.622	22.346	4.835
İstanbul	2011	191	191	753	3.942
	2012	130	130	380	2.923
	2014	490	455	3.279	7.207
	2015	300	300	2.611	8.703
Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	2011	11.739	11.729	63.388	5.404
	2012	8.480	8.480	33.467	3.947
	2013	3.930	3.460	16.162	4.671
	2014	7.310	7.121	35.477	4.982
	2015	9.513	9.513	55.360	5.819

Kaynak: TÜİK, 2015

Çizelge 1.13. Türkiye’de illere göre şeker pancarı üretimi (Devamı)

İller	Yıl	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
Balıkesir, Çanakkale	2011	3.005	3.005	16.002	5.325
	2012	2.084	2.084	10.293	4.939
	2013	1.620	1.524	8.963	5.881
	2014	3.507	3.507	22.239	6.341
	2015	2.261	2.261	12.658	5.598
Aydın, Denizli, Muğla	2011	35.979	35.979	188.481	5.239
	2012	39.627	39.627	180.375	4.552
	2013	39.447	39.447	207.476	5.260
	2014	37.422	37.422	191.937	5.129
	2015	27.067	27.067	142.157	5.252
Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	2011	201.472	201.381	1.045.180	5.190
	2012	207.907	207.907	1.030.337	4.956
	2013	217.960	217.960	1.136.743	5.215
	2014	218.397	218.386	1.190.133	5.450
	2015	194.839	194.839	1.074.320	5.514
Bursa, Eskişehir, Bilecik	2011	188.138	188.138	1.129.795	6.005
	2012	202.148	202.148	1.133.820	5.609
	2013	220.980	220.453	1.260.340	5.717
	2014	246.678	246.678	1.512.024	6.130
	2015	158.061	158.061	887.756	5.617
Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	2011	10.371	10.371	54.642	5.269
	2012	10.554	10.554	47.666	4.516
	2013	8.504	8.504	52.088	6.125
	2014	6.921	6.645	48.916	7.361
	2015	6.110	6.110	32.628	5.340
Ankara	2011	82.692	82.692	492.919	5.961
	2012	96.379	96.379	563.835	5.850
	2013	99.735	99.735	581.085	5.826
	2014	100.448	100.448	589.953	5.873
	2015	89.908	89.908	475.070	5.284
Konya, Karaman	2011	783.946	783.722	5.178.136	6.607
	2012	767.818	767.800	4.866.460	6.338
	2013	871.306	871.107	5.740.287	6.590
	2014	802.276	802.056	5.353.807	6.675
	2015	847.202	847.202	5.861.383	6.919
Antalya, Isparta, Burdur	2011	77.066	77.066	418.887	5.435
	2012	71.740	71.740	354.494	4.941
	2013	73.563	73.563	394.231	5.359
	2014	67.648	67.648	380.083	5.619
	2015	62.222	62.222	313.631	5.041

Kaynak: TÜİK, 2015

Çizelge 1.13. Türkiye’de illere göre şeker pancarı üretimi (Devamı)

İller	Yıl	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
Adana, Mersin	2011	3.600	3.600	18.736	5.204
	2012	3.000	3.000	13.910	4.637
	2013	1.800	1.800	8.373	4.652
	2014	1.000	1.000	6.058	6.058
	2015	5.000	5.000	21.756	4.351
Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	2011	68.075	68.075	393.905	5.786
	2012	67.826	67.826	369.047	5.441
	2013	61.691	61.085	352.022	5.763
	2014	60.029	60.029	361.996	6.030
	2015	64.605	64.605	472.555	7.315
Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	2011	269.828	269.828	1.635.135	6.060
	2012	282.389	282.389	1.703.725	6.033
	2013	284.429	284.412	1.759.100	6.185
	2014	269.286	269.126	1.810.815	6.729
	2015	245.258	245.258	1.615.316	6.586
Kayseri, Sivas, Yozgat	2011	517.061	516.681	2.621.122	5.073
	2012	506.870	505.806	2.559.024	5.059
	2013	525.514	524.558	2.819.534	5.375
	2014	542.244	539.862	2.920.608	5.410
	2015	542.435	542.435	3.016.951	5.562
Kastamonu, Çankırı, Sinop	2011	68.710	68.710	246.791	3.592
	2012	43.860	43.810	158.244	3.612
	2013	48.660	48.660	201.052	4.132
	2014	49.340	49.340	247.341	5.013
	2015	44.158	44.158	176.568	3.999
Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	2011	277.475	277.475	1.313.186	4.733
	2012	224.854	224.854	948.298	4.217
	2013	196.774	196.052	998.115	5.091
	2014	244.154	237.013	1.049.117	4.426
	2015	213.246	213.196	1.174.270	5.508
Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	2011	5.880	5.880	20.978	3.568
	2012	2.800	2.800	10.214	3.648
	2013	3.000	3.000	8.056	2.685
	2014	2.100	2.100	10.428	4.966
	2015	3.250	3.250	12.183	3.749

Kaynak: TÜİK, 2015

Şeker pancarı üretimi, ilgili Kanun ve Yönetmelik hükümleri doğrultusunda; Şeker Kurulu tarafından tespit edilerek şirketlere tahsis edilen pancar kotalarının üretim garantisi için yine kurulca belirlenen pancar ekim alanlarından, üreticiler ve/veya temsilcileri ile şirketler veya fabrikalar arasında sözleşme düzenlenmesi suretiyle kotalı olarak yapılmaktadır.

Yönetmelik hükümlerine göre; Kurul tarafından tespit edilerek Şirketlere tahsis edilen şeker kotalarının garantisi için gerekli hammaddenin temini amacıyla, şeker fabrikası işleten gerçek ve tüzel kişiler ile üreticiler ve/veya temsilcileri arasında sözleşme düzenlenir. Kurul tarafından tespit edilerek şirketlere veya fabrikalara tahsis edilen pancar şeker kotalarını üretim/arz garantisi için gerekli olan şeker pancarı, yine kurulca belirlenen pancar ekim alanlarından, üreticiler ve/veya temsilcileri ile şirketler veya fabrikalar arasında sözleşme düzenlenmesi suretiyle temin edilir. Şirketler, kendilerine tahsis edilen pancar şekeri kotalarını karşılamak üzere sözleşme yapmadan önce; üreticiler ile bu üreticilere tahsis edilecek A ve B kotası şeker pancarı kota miktarının tespitine ilişkin esasları belirleyerek kuruma bildirirler. Sözleşmede hammadde fiyatları ve miktarı, üretim şartları, münavebe, tohum, ekim ve mücadele, teslim ve alım şartları, fire tespiti, hammadde taşımaları, tarımsal destekler, yan ürünler, bedel ödemeleri, teknik ve cezai şartlar ile anlaşmazlıkların çözümüne ilişkin hususlar yer alır.

Türkiye’de hâlihazırda; 3 milyon 151 bin tonu pancar şekeri, 990 bin tonu nişasta bazlı şeker olmak üzere toplam 4 milyon 141 bin ton şeker üretim kapasitesi mevcuttur. Pancardan şeker üreten şirketlerin toplam günlük pancar işleme kapasitesi ise 155 bin 550 ton ’dur (T.Ş.F.A.Ş., 2015).

2006/2007 pazarlama yılından itibaren pancar şekeri üretimine tahsis edilen kota ile gerçekleşen üretim miktarları Türk Şeker ve Özel Fabrikalar itibarıyla Çizelge 1.14’de verilmiştir.

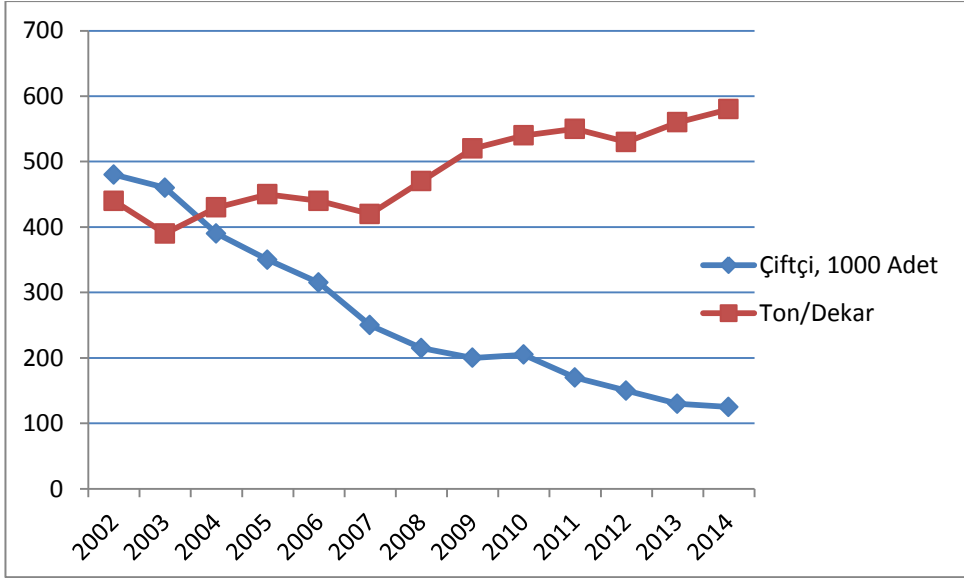
Çizelge 1.14. Kota-üretim ilişkisi (pancar şekeri A kotası)

Pazarlama Yılı	Türk Şeker			Özel Fabrikalar			Genel Toplam		
	Kota Bin Ton	Üretim Bin Ton	Kota Kullanım Oranı, %	Kota Bin Ton	Üretim Bin Ton	Kota Kullanım Oranı, %	Kota Bin Ton	Üretim Bin Ton	Kota Kullanım Oranı, %
2006/07	1307	1092	84	805	719	89	2112	1811	86
2007/08	1215	934	77	869	752	87	2084	1686	81
2008/09	1385	1157	84	969	934	96	2354	2091	89
2009/10	1403	1323	94	1035	1035	100	2438	2358	97
2010/11	1252	1260	101	948	1002	106	2200	2262	103
2011/12	1249	1215	97	951	1055	111	2200	2270	103
2012/13	1240	1170	94	960	959	100	2200	2129	97
2013/14	1230	1295	105	970	1095	113	2200	2390	109
2014/15	1262	1080	86	988	978	99	2250	2058	91
2015/16	1251	1251	100	999			2250		

Kaynak: T.Ş.F.A.Ş, Sektör Raporu 2015.

Grafik 1.3 'de Türkiye'de çiftçi sayıları ve pancar verimi ilişkisi verilmiştir. Şeker Kanununun temel amacı kendine yeterlilik olduğundan, 2002 yılından bu yana pancar üretiminin azalması doğaldır. Ancak, bir yandan yeni kurulan özel şeker fabrikaları, diğer yandan geçmiş yıllardan devreden stoklar nedeniyle, 2002 yılında toplam pancar üretiminde Türk Şeker 'in payı % 70 iken, son yıllarda % 52–56 olarak gerçekleşmiştir. gerek Türkiye genelinde, gerek Türk Şeker genelinde, pancar eken çiftçi sayısında yaklaşık %1,5–2 oranında azalma görülmektedir.

Grafik 1.3. Türkiye’de çiftçi sayıları-pancar verimi

Kaynak: T.Ş.F.A.Ş. Sektör Raporu, 2015.

Çiftçi sayısındaki bu düşüşün en önemli nedenleri, planlı tarıma yönelik çalışmalar kapsamında;

- 2002 yılından itibaren çiftçi kayıt sistemine geçilmesi,
- Ziraat Odasına kayıt zorunluluğunun getirilmesi
- Kotalı üretimin uygulanması

Nedenleriyle aile bireylerinin tek tek çiftçi sayılmayıp, toplu olarak kayıt altına alınmasından kaynaklanmaktadır.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

Sosyal bir oluşum olan kooperatifler, kişisel değil toplumsal kuruluşlardır. Kooperatifler, birlikten kuvvet doğar sözünü de tam anlamıyla karşılar. Ekonomik işletme ve kendine yeten örgütler olarak kooperatifler, ortaklarının ve bulunduğu yerin yerel halkının sosyo-ekonomik durumlarının iyileşmesinde önemli bir rol oynarlar. Son yıllarda Türkiye’de ticari hareketliliğini kaybeden, göç nedeniyle nüfusu azalan küçük şehir ve kasabalara bir de işsizlik sorunu eklenince, hem göç hem de işsizlik için çareler aranmaya başlanmıştır. günümüzde yatırımcıların da yatırım kolaylıkları verilen cazibe bölgeleri tercih etmeleriyle, kooperatif işletmeler önem kazanmaya başlamıştır. Tutar ve arkadaşları 2014 yılında yaptıkları çalışmada özel sektörün hizmet götüremediği alanlarda ve yörelerde kooperatiflere ihtiyaç vardır diyerek yerel kalkınmanın merkezine kooperatifleri yerleştirmeyi amaçlamışlardır. Bu bağlamda yerel kalkınma açısından kooperatiflerin SWOT analizi ile kooperatiflerin rolü belirlenmeye çalışılmıştır.

Özdemir (1990); yaptığı çalışmada ülkemizde kooperatifçiliği, alım kooperatiflerinin önemini belirtirken Türk tarımında gübre, tohum, zirai mücadele ilacı, tarım alet ve makinaları gibi girdilerin dağıtımında devlet ve özel sektörler yanında kooperatif sektörünün payının belirlenmesini böylece ülkemizde eksikliği hissedilen kooperatiflerin girdi dağıtımında payını oran olarak elde etmiştir. Bu konuda ülkemiz kooperatifçiliğinin çok fazla bir paya sahip olmadığı ve gelişmeler kaydetmesi gerektiğini açıklamıştır.

Bilgin (2005), yaptığı çalışmada tarımsal kooperatiflerde güven algısının etkisini araştırmıştır. Kooperatif ortaklarının yöneticiye güveni, ortakların birbirlerine güvenleri, kooperatifin pazarlama yeteneğinin ortaklarca algılanması ve kooperatifin ortaklarına yönelik faaliyetleri, ortakların kooperatife bağlılıkları ile performansına olan etkileri açıklanmıştır. Çalışma, Tariş ve birliklerinde anket metodu uygulanarak yapılmıştır. Anket için 582 ortak ile görüşülmüştür. Bunlardan 499 ortak ankete katılmış olup, 83 ortak ankete katılmamıştır. Ortakların kooperatife bağlılıkta, yöneticilere güven ile Tariş ve birliklerin pazarlama yeteneğinin ortaklarca algılanmasının etkili olduğu görülmüştür. Ortakların birbirine güvenlerinin, kooperatife bağlılıkla bir etkisi olmadığı ortaya çıkmıştır. Ortakların performanslarını ise Tariş ve birliklerinde yöneticiye güven büyük oranda etkilemektedir. Bilgin (2005), elde ettiği sonuçlara göre

kooperatiflerde güven ortamının, ortak performansı ve bağlılık üzerine etkisi konusunda değerlendirmelerde bulunarak gelecek çalışmalar için önerilere yer vermiştir.

Uçan (1993), şeker pancarını insanların beslenmesinde ana ihtiyaç maddesi olan şekerin hammaddelerinden birisi olarak tanımlamıştır. Birim alanda verim artışının sağlanması, işgücünün değerlendirilmesi, yan ürünlerinin katkısı, hayvancılığı geliştirmesindeki önemli payı ve münavebeye uygun bir bitki oluşu ile ülke ekonomisine sağladığı yararları vurgulamıştır. Şeker Pancarı Ziraatı ile şeker sanayinin Ekonomik Gelişmeye Etkileri, Türkiye Uygulaması çalışması beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde şeker ve şeker pancarının Dünya’da ve Türkiye’de gelişimi, ikinci bölümde Türkiye’de şeker pancarının maliyetini etkileyen unsurlar ile bunların şeker pancarı fiyat oluşumuna etkileri ve şeker pancarını yan ürünlerini ele almıştır. Üçüncü bölümde ise Şeker Sanayii’nin Dünya’da ve Türkiye’deki yapısını incelemiştir. Dördüncü bölümde de şeker pancarı ziraatı ve Şeker Sanayii’nin Türkiye ekonomisine etkilerini vurgulamıştır. Son bölüm olan beşinci bölümde Dünya’da ve Türkiye’de şeker politikalarını inceleyip bu politikalara ilişkin önerilere yer vermiştir.

Erol (1998), çalışmasında Pancar Ekicileri İstihsal Kooperatiflerinin gelişimiyle ilgili sorunların analizi için genel olarak kooperatifçilik, tarım kooperatifçiliği ve Pancar Ekicileri İstihsal Kooperatiflerinin mevcut durumu hakkında bilgiler vermiştir. Mevcut durumu betimlemek amacıyla kooperatif yönetici ve ortaklarına anket formları hazırlamış ve uygulamıştır. Elde ettiği bulguları yorumlayarak öneriler getirmiştir. Araştırmasında Pancar Ekicileri İstihsal Kooperatiflerinin amaçları, ilkeleri, devlet desteğine ihtiyaçlarının olup olmadığı, yasal düzenlemeler, şeker sektöründe üretim yetersizliği ve fiyat sorunları, daha verimli bir kooperatifçilik için neler yapılması gerektiğini, plan ve projelerinin neler olduğu gibi konularda sorular sormuş tespitler yapmış ve bunları ne ölçüde gerçekleştirebildiklerini belirlemeye çalışmıştır.

Arslan (2007), sosyal ve ekonomik açıdan ülke ekonomisi içerisinde önemli bir yere sahip olan tarımsal kooperatiflerden, Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliğine bağlı Afyon Pancar Ekicileri Kooperatifinin finansal analizini yaparak, finansal açıdan zayıf ya da kuvvetli taraflarını ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Böylece zayıf taraflarının güçlendirilmesi kuvvetli taraflarının ise rekabette bir üstünlük olarak değerlendirilmesini sağlamış olmayı hedeflemiştir. Çalışmada

Afyon Pancar Ekicileri Kooperatiflerinin mali tabloları oran analizine tabi tutulmuş ve mali tablolardaki kalemlerin yıldan yıla nasıl bir değişim gösterdiği ortaya konmaya çalışılmıştır. Bilanço ve gelir tablosu kalemlerinin genel toplam içerisindeki yüzde oranlarını analiz etmek için yüzde yöntemiyle analiz yapılmıştır. İşletmenin likidite yapısını, borç yapısını, karlılık durumunu ve faaliyetlerinin etkinlik oranlarını analiz etmek amacıyla, oran analizi tekniği kullanılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen veriler değerlendirilerek işletme için bu verilerin ne anlam ifade ettiği veriler sonucu değerlendirilmiştir.

Tuğcu (2009), yapmış olduğu çalışmada 2001 yılında yürürlüğe giren 4634 Sayılı Şeker Kanununun çerçevesinde Pankobirliğin şeker piyasasındaki yerinin şeker pancarı üreticisi açısından değerlendirmesini yapmıştır. Şeker fabrikalarının özelleştirilmeleri sürecinde şeker pancarı üretiminde en büyük üretici olan Pankobirliğin üreticiyi en iyi tanıyan birim olması nedeniyle özelleştirmeler konusunda, fabrikaların işletilmesi konusunda Pankobirliğin söz sahibi olması hususuna dikkat çekmiştir. AB ülkelerinde şeker pancarı tarımı destekleri ve ülkemizde şeker üretim maliyetini azaltıcı uygulamalara, satış fiyatı ve üretim maliyeti arasındaki farkın çözümüne yönelik öneriler getirilmiştir.

Kepoğlu (2008), yapmış olduğu çalışmada kota uygulamalarının şeker pancarı ekim alanı ve üretim miktarına etkilerinin araştırılması ve bu etkilerin üreticilerin sosyo-ekonomik durumlarında meydana getirdiği değişiklikler ile mevcut gelişmeler karşısında üreticilerin davranışlarının ve yönelimlerinin bir saha çalışmasıyla ortaya konulmasını amaçlamıştır. Bu etkilerin ortaya konulabilmesi için, araştırmada etki değerlendirme yaklaşımının beş alt kategorisi (ekonomik, çevresel, sosyal/kültürel, kurumsallaşma ve teknoloji kullanımına yönelik etki boyutu) kullanılmıştır. Eskişehir ili Alpu ilçesine bağlı 26 köyde şekerpancarı üreticiliği yapan 1670 çiftçiyi temsilen 74 üreticiyle yapılan saha araştırmasına göre; 2000 yılında 50 dekardan az alanda şeker pancarı ekenlerin oranı % 48,7 iken, 2005 yılında bu oran % 93,3'e yükselmiştir. Diğer yandan, şeker pancarı ekim alanlarında % 56,7'lik bir azalma yaşandığı tespit edilmiştir. Bu azalmaya bağlı olarak ürün deseninde bir değişim yaşandığı, üreticilerin % 62,2'sinin boşalan şeker pancarı alanlarının yerlerine mısır, ayçiçeği ve yem bitkileri gibi alternatif ürünler yetiştirmeye başladıkları fakat bu ürünlerin gelir kaybını kısmen karşıladığı saptanmıştır. Ayrıca, buna paralel olarak işgücü kullanımlarında azalma görülürken, ailelerin % 85,1'inde son 5 yıl içerisinde en az 1 bireyin kente göç ettiğini ve tarımdan kopanların sayısında artma olduğu tespit edilmiştir.

Şahin vd. (2012), Türkiye’de sürdürülebilir başarıya sahip tarımsal kooperatif modellerinin geliştirilmesi üzerine yaptığı araştırmada, tarımsal faaliyetlerin risk altında gerçekleştirildiğini ve bu riskin azaltılmasının tarımsal kooperatifler şeklinde yapılan örgütlenmeyle olacağını açıklamıştır. Yaptıkları çalışmanın amacını, Türkiye’de tarımsal kooperatifçiliğin yaygınlaşmasını ve sürdürülebilir başarıyı yakalamasını sağlayacak bir kooperatif modelinin geliştirilmesi ve buna yönelik politikaların belirlenmesinde, hangi araçlardan nasıl yararlanılması gerektiğini belirtmişlerdir. Yapılan çalışmada Türkiye’yi temsil amacıyla 7 coğrafi bölgede kooperatif ortaklarıyla 392 adet, kooperatif yöneticileriyle 84 anket olmak üzere 476 adet anket yapmışlardır. Yapılan çalışma sonucu kooperatifçilik deneyimi yüksek olan kooperatif yöneticileri kooperatif ilkelerini bilmemekte ve önemli bir kısmı da bu ilkeleri uygulamamaktadır. Kooperatif ortakları yeterince kooperatiften ekonomik olarak faydalanamamakta ve risturn ödemesini kooperatifler yapmamaktadır. Yapılan araştırmada, çok boyutlu ölçekleme ve kümeleme analizi, probit ve sıralı logit analizi, AHP analizi, DEA analizi, SEM analizi gibi analizler yapılmıştır. Çok boyutlu ölçekleme ve kümeleme analizi sonucuna göre iller, kooperatif ortakları, işletme özellikleri, yönetici özellikleri ve kooperatif özellikleri bakımından farklılaşmaktadır. Probit ve sıralı logit analizi sonucuna göre kooperatife ortak olmada etkili faktörler adaletli yönetim anlayışı kooperatif memnuniyeti ve başarıyı pozitif yönde etkilemektedir. AHP analizi sonucuna göre ortaklar kooperatifleri örgütlenme organizasyonu olarak birinci sırada tutmaktadır. DEA analizi sonucuna göre kooperatiflerde etkinlik 0,51 olarak belirlenmiş ve kaynakların yarısı atıl olarak kullanılmaktadır. SEM analizine göre sosyo-kültürel faktörler ve kooperatif memnuniyeti değişkenleri arasındaki ilişki katsayısı 0,53; kooperatif özellikleri kooperatif memnuniyeti değişkenleri arasındaki ilişkiyi 0,48 olarak saptamışlardır. Tüm analizlerde elde ettikleri sonuçlara göre sürdürülebilir kooperatif modelinde, risturn ödemesi, adaletli yönetim anlayışı, ürünlerin pazarlama garantisi ve sosyal özellikler ile demokratik uzlaşma kültürü yer almalıdır. Kooperatiflerin yerel ve bölgesel ürünleri öne çıkaran coğrafi işaretli ürünlere yönelmelerini yararlı bulmuşlardır.

Yercan M. (2007), AB ile müzakere sürecinde en önemli konuların başında tarım sektörü geldiğini belirtmiştir. Türkiye’de tarım sektörünün çözülmesi gerekli sorunlarının başında da üretici örgütlerinin durumu yer almaktadır. Avrupa Birliği üyelerinin ve Türkiye Tarım sektörünün örgütlenme deseninde, örgüt yelpazesinin çok geniş olduğu görülmektedir. Ancak, çalışmada Türkiye’de tarım

sektöründe mevcut organizasyon modellerinin yeterli ölçüde etkin olamadıkları ve mevcut organizasyonlar açısından bir kavram karmaşası olduğu ifade edilmektedir. Yapılan araştırma ile AB’de tarım sektörünün genel örgütlenme deseni verilmeye çalışılmış ve bazı ülkelerdeki örgütlenme yapısı detaylı olarak ele alınmıştır. Bunlardan yararlanarak, Türkiye’deki örgütlenme deseni verilerek, tarım üreticisinin örgütlenmesinde yaşanan sorunlar ortaya konulmuş, AB üyeliği sürecinde bu konuda alınması gerekli önlemler sıralanmıştır.

Everest ve Yercan (2015); tarım sektöründe yaşanan çeşitli problemler için ortak çözümün tarımda etkili bir örgüt yapısının oluşturulması olduğunu belirtmişlerdir. Yapmış oldukları çalışmada çiftçilerin kooperatifçilik bilinçlerinin ortaya konmasını amaçlamışlardır. Bu amaçla Tarım Kredi Kooperatifleri Balıkesir Bölge Birliği’ne bağlı Balıkesir, Bursa ve Çanakkale illerinde toplam 367 çiftçi ile görüşülmüştür. Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde Likert Ölçeği, Güvenilirlik Analizi, Bulanık Eşli Karşılaştırma ve Lojistik Regresyon yöntemini kullanmışlardır. Yapılan araştırmanın bulgularına göre eğitim seviyesi, tarımsal eğitime katılma ve kooperatif yönteminde görev alma kooperatif ilkelerini bilmeyi düşünme üzerinde etkili faktörlerdir. Çiftçilerin kooperatife ortak olmadaki ilk amaçları girdi temin etmektir. Çiftçilerin en iyi bildiği kooperatif ilkesi “Kooperatifler arası işbirliği” ve en az bildikleri ilke “Özerklik ve bağımsızlık” ilkesidir.

3. MATERYAL ve YÖNTEM

3.1. Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatif Faaliyetlerinin İncelenmesi

Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi 1 Nisan 1955 tarihinde kurulmuş ve hizmetlerini günümüze kadar devam ettirmektedir. 28.02.2014 tarihi itibarıyla 79.329 ortağı ile bölgenin en büyük çiftçi kuruluşlarından biridir. Yozgat, Sivas, Nevşehir, Kırşehir ve Kayseri İlleri sınırlarındaki ortaklarının her türlü tarımsal girdisini sağlamayı amaçlamaktadır.

Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifinin iştirakleri; Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliği, Anadolu Birlik Holding, Konya Şeker Fabrikası A.Ş., Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş., Gübretaş, Liberty Sigorta ve Pancar Motor'dur. Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi bünyesinde ortakların tarımsal girdilerini temin etmek amacıyla 13 adet satış mağazası bulunmaktadır. Bu satış mağazaları;

- Merkez (Kayseri) Satış Mağazası
- Boğazlıyan Satış Mağazası
- Develi Satış Mağazası
- Fakılı Satış Mağazası
- Boğazlıyan Motorin İstasyonu
- Şarkışla Satış Mağazası
- Yeşilhisar Satış Mağazası
- Gemerek Satış Mağazası
- Sarıoğlan Satış Mağazası
- Bünyan Satış Mağazası
- Yenipazar Satış Mağazası
- Çandır Satış Mağazası
- Pınarbaşı Satış Mağazasıdır.

Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifinin tarımsal üretim yönünde iştiraki olan en önemli kuruluş Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş. 'dir. Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş. şeker pancarının üretim sürecinden şekerin üretimi ve satışı konusunda bünyesinde Boğazlıyan Şeker Fabrikasını barındırarak 12 ilçede bölge müdürlükleri ile birlikte faaliyet göstermektedir. Bölge Müdürlükleri, Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifinin satış mağazalarıyla koordineli olarak çalışarak buldukları ilçelerde tarımsal üretim sürecini şekillendirmektedirler. Kayseri

Şeker Fabrikası A.Ş. sadece şeker pancarı üretiminde bulunmayıp, Pandoğa San. ve Tic. A.Ş, Panpa Dah. İth. İhr. San. ve Tic. A.Ş, Pankent San. ve Tic. A.Ş, Panpet Petrol Taş. San. ve Tic. A.Ş, Kayseri Güneşi Özel Sağlık Hizmetleri A.Ş. ve LİDAŞ gibi şirketlerin ortaklığı ile farklı alanlarda faaliyet göstermektedir.

Mevcut şirketler Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş. desteğiyle kurulmuş ve şeker pancarı üreticilerine alternatif ürünler ve ekonomik kazançlarını artırmayı hedeflemektedir. 247 kişiye istihdam sağlayan bu şirketlerin gelişmesi ve yeni yatırımlarla birlikte istihdam edilen kişi sayısı da artacak ve bölgelerde yeni iş sahaları açılmış olacaktır.

Tüm bu şirketlerin ve Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifinin ekonomik döngüsünü gerçekleştiren Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş.'nin şeker pancarı üreterek hammaddesini sağlayan çiftçiler Boğazlıyan Şeker Fabrikasının açılmasıyla beraber bulunduğu havza içerisinde bölgeler halinde gruplanmışlardır. Daha öncesinde Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş. 'ye bağlı olan 12 Bölge Müdürlüğünün 4 tanesi Boğazlıyan Şeker Fabrikasına bağlı bölge müdürlükleri olarak ayrılmışlardır. Bu ayrılımla birlikte yönetim yine Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş. çatısı altında olsa da tek farklılık çiftçilerin pancar teslim ettiği fabrika olmuştur. Boğazlıyan, Çandır, Yenipazar ve Yenifakılı Bölgelerinin Kayseri'ye olan uzaklığı ve üretilen pancarın fazlalığı bu bölgeleri Boğazlıyan Şeker Fabrikasına bağlamıştır. Diğer 8 bölge ise Kayseri, Bünyan, Develi, Gemerek, Pınarbaşı, Sarioğlan, Şarkışla ve Yeşilhisar'dır. Bu bölgelerde ürettikleri pancarı Kayseri Şeker Fabrikasına teslim etmektedirler. Yozgat, Sivas, Nevşehir, Kırşehir ve Kayseri İlleri sınırlarındaki üretim havzalarında bulunan 79.329 ortağın ortalama 10.300'ü şeker pancarı üretimi yapmaktadır. Bölge müdürlüklerine bağlı 2008–2015 yılları arasında pancar eken çiftçi sayıları Çizelge 3.1'de verilmiştir. Son 8 yıla ait verilere göre pancar eken çiftçi sayısında ki azalma göze çarpmaktadır. 2008 yılında Kayseri Şeker Fabrikasına üretim yapan 8281 pancar eken çiftçi 2015 yılında 5079'a düşerken, 2008 yılında Boğazlıyan Şeker Fabrikasına üretim yapan 4190 pancar eken çiftçi 2015 yılında 3750'ye düşmüştür. genel olarak iki fabrika toplamında 2008 yılında 12471 pancar eken çiftçi varken bu rakam 2015 yılında 8829'a gerilemiştir.

Çizelge 3.1. Yıllara göre bölgelerde pancar eken çiftçi sayıları

BÖLGELER	2008 YILI	2009 YILI	2010 YILI	2011 YILI	2012 YILI	2013 YILI	2014 YILI	2015 YILI
KAYSERİ	1857	1743	1652	903	1236	881	798	787
BÜNYAN	529	541	515	342	368	328	356	366
DEVELİ	955	1054	813	542	547	532	519	561
GEMEREK	1036	1083	1139	969	1017	963	969	940
PINARBAŞI	576	702	467	302	226	293	304	332
SARIOĞLAN	855	827	795	597	584	596	598	643
ŞARKIŞLA	804	879	842	864	733	677	678	698
YEŞİLHİSAR	1669	1462	1288	832	932	816	719	752
KAYSERİ FAB. TOP.	8281	8291	7511	5351	5643	5086	4941	5079
BOĞAZLIYAN	2396	2409	2707	2207	2407	2175	2179	2180
ÇANDIR	226	260	255	167	211	167	165	165
Y.FAKILI	674	683	657	635	658	632	643	638
YENİPAZAR	894	1051	984	816	888	812	792	767
BOĞAZLIYAN FAB. TOP.	4190	4403	4603	3825	4164	3786	3779	3750
GENEL YEKÜN	12471	12694	12114	9176	9807	8872	8720	8829

Pancar eken çiftçi sayısındaki azalma her iki fabrikaya ait toplam ekim alanını etkilememiştir. Fabrikaların toplam ekim alanı yıllara bağlı artış ve azalış gösterse de her iki fabrikanın ekim alanı aynı düzeylerde kalmıştır. 2008 yılında Boğazlıyan Şeker Fabrikasına ait ekim gerçekleştiğinden 2006 ve 2007 yıllarında ki ekim Kayseri Şeker Fabrikası ekim alanı olarak toplanmıştır. Her iki fabrikanın da en fazla pancar ekimi 2010 yılıdır. Son on yıla ait Kayseri Şeker Fabrikasının en fazla pancar ekim alanı 2010 yılında 238377 dekar iken Boğazlıyan Şeker Fabrikasının pancar ekim alanı ise 254705 dekadır. Her iki fabrikanın da ortalama ekim alanları birbirine yakındır. Kayseri Şeker Fabrikası pancar ekim dekarı ortalama 200282 dekar iken Boğazlıyan Şeker Fabrikası ortalama pancar ekim alanı ortalaması 208515 dekadır. Son 10 yıla ait Kayseri ve Boğazlıyan Şeker Fabrikalarının pancar ekim alanları Çizelge 3.2’de verilmiştir.

Çizelge 3.2. Son 10 yıla ait fabrikaların pancar ekim alanları

Yıllar	Kayseri Şeker Fabrikası	Boğazlıyan Şeker Fabrikası	Toplam
2006	405.837	0	405.837
2007	382.277	0	382.277
2008	205.999	176.442	382.441
2009	216.214	216.534	432.748
2010	238.377	254.705	493.082
2011	179.297	220.095	399.392
2012	166.247	204.512	370.759
2013	191.920	196.917	388.837
2014	201.153	193.298	394.451
2015	203.046	205.619	408.665
Ortalama	200.282	208.515	405.849

Fabrikaların yıllar bazında çiftçi sayılarında meydana gelen azalma şeker pancarı üreten çiftçilerin taahhüt miktarlarıyla ters orantılı olarak değişmektedir. Son on yıl içerisinde pancar üretimi bırakan üreticilerin taahhüt miktarları sıfırlansa da pancar üretmeye devam eden üreticilerin taahhüt tonları zamanla artmıştır. Üreticilerin kota artırışı; şeker pancarı üretimini bırakan üreticilerin kotalarının ve Şeker Kurumundan gelen kotanın Bölge Müdürlüklerince üreticilere aktarılmasıyla mümkün olmaktadır. Çizelge 3.3 fabrikalara ait son on yılı içeren taahhüt durumu belirtilmiştir. Buna göre Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş. 'de 12 bölgede üretim yapan üreticilerin taahhüt miktarları 2006 yılında 1.650.000 ton iken bu rakam 2015 yılında 2.161.413 tona ulaşmıştır. Fabrikaların şeker pancarı ekim alanları en fazla olduğu yıl olan 2010 yılında fabrikalara ait taahhüt miktarları da son on yıl içerisinde en yüksek rakamı görmüştür. Bu bağlamda 2010 yılında Kayseri Şeker Fabrikasına pancar teslim eden üreticilerin taahhüt miktarları toplamı 1.400.000 ton iken Boğazlıyan Şeker Fabrikasına pancar teslim eden üreticilerin taahhüt miktarları toplamı 1.100.000 tondur. 2006 yılından 2010 yılına kadar artış gösteren üreticilerin taahhüt miktarları 2010 yılında en yüksek seviyede iken 2011 yılında azalma göstermiş ve 2011 yılından 2015 yılına kadar taahhüt miktarları tekrar artış durumuna geçmiştir.

Çizelge 3.3. Son 10 yıla ait fabrikaların üretici taahhütleri (ton)

Yıllar	Kayseri Şeker Fabrikası	Boğazlıyan Şeker Fabrikası	Toplam
2006	1.650.000	0	1.650.000
2007	1.968.000	0	1.968.000
2008	1.185.000	695.000	1.880.000
2009	1.390.000	860.000	2.250.000
2010	1.400.000	1.100.000	2.500.000
2011	1.187.000	800.350	1.987.350
2012	1.171.000	929.000	2.100.000
2013	1.220.500	929.500	2.150.000
2014	1.221.993	941.150	2.163.143
2015	1.193.048	968.365	2.161.413
Ortalama	1.246.068	902.921	2.080.991

Üreticilerin taahhüt miktarlarına bağlı olarak fabrikaya teslim ettikleri pancar miktarları bedeli ödenen ton olarak nitelendirilmektedir. Üreticilere pancar bedelleri miktar üzerinden hesaplanarak verilmektedir. Bedeli ödenen pancar miktarı fabrika veya kantar merkezlerinde firesi düşürülmüş şekilde teslim alınan pancar miktarıdır. Üreticilerin taahhüt ton miktarları fabrikaların taahhüt miktarları oluşturmakta ve taahhüt miktar durumları yıllar zarfında bedeli ödenen miktarıyla paralel olarak değişmektedir. 2006 yılında bedeli ödenen miktarı 1.629.819 ton iken bedeli ödenen miktar taahhüt miktarına paralel olarak 2010 yılında en yüksek seviyeyi görmüş ve 2.509.719 tona ulaşmıştır. 2015 yılında ise bedeli ödenen miktar 2.412.693 tondur. 2011 yılında Kayseri Şeker Fabrikasına bağlı bölgelerdeki üreticilerin ekim alanlarının azaltması taahhüt miktarlarında ve bedeli ödenen miktarda düşüslere neden olmuştur. Çizelge 3.4’de fabrikaların son on yıla ait bedeli ödenen miktarları verilmiştir.

Çizelge 3.4. Son 10 yıla ait fabrikaların ürün miktarları (Ton)

Yıllar	Kayseri Şeker Fabrikası	Boğazlıyan Şeker Fabrikası	Toplam
2006	1.629.819	0	1.629.819
2007	1.511.261	0	1.511.261
2008	1.036.578	870.120	1.906.698
2009	1.133.447	1.115.420	2.248.867
2010	1.220.118	1.289.601	2.509.719
2011	916.350	1.129.393	2.045.743
2012	870.695	1.064.586	1.935.281
2013	1.040.087	1.118.932	2.159.019
2014	1.065.167	1.130.286	2.195.453
2015	1.186.542	1.226.151	2.412.693
Ortalama	1.058.623	1.118.061	2.055.455

Üreticilerin pancar bedelleri; devletin açıkladığı fiyat üzerine Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş. yönetiminin almış olduğu yönetim kurulu kararıyla birlikte yapılan ek ödemelerle artmaktadır. Esas pancar bedeli devletin 16 polar pancara taban fiyat uygulamasıyla belirlenmektedir. Ancak 16 polar üzerinde gelen her polar artış görecelik pancar fiyatını artırmaktadır. 2006 yılı ile 2015 yılları arasında Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş.'nin üreticilere ödediği ortalama pancar fiyatı değişimi yıllar bazında Çizelge 3.5'de belirtilmiştir.

Çizelge 3.5. Son 10 yıla ait ortalama pancar fiyatı (TL/kg)

Yıllar	Kayseri Şeker Fabrikası	Boğazlıyan Şeker Fabrikası	Ortalama
2006	0,102 YTL	0,000	0,102 YTL
2007	0,110 YTL	0,000	0,110 YTL
2008	0,119 TL	0,119 TL	0,119 TL
2009	0,134 TL	0,134 TL	0,134 TL
2010	0,120 TL	0,120 TL	0,120 TL
2011	0,133 TL	0,133 TL	0,133 TL
2012	0,157 TL	0,155 TL	0,156 TL
2013	0,171 TL	0,167 TL	0,169 TL
2014	0,177 TL	0,174 TL	0,175 TL
2015	0,213 TL	0,205 TL	0,210 TL

2011 yılından sonra Boğazlıyan Şeker Fabrikasında pancar üreticilerinin pancar fiyatı Kayseri Şeker Fabrikası pancar üreticileri pancar fiyatına göre değişiklik göstermektedir. Fabrika merkezlerine teslim edilen pancarların polar oranları genel olarak Boğazlıyan Şeker Fabrikasında Kayseri Şeker Fabrikasına göre düşüktür. Ayriyeten üreticilerin pancar fiyatını; fabrika merkezine taşıma primi, erken sökülme primi, fabrikaya geç teslim primi ve temiz pancar primi gibi üreticilere ek olarak verilen primler etkilemektedir. Üreticilerin bu primlerden yararlanma oranları da fabrikalar arası ortalama pancar fiyatında değişiklikler olmasına neden olmaktadır.

Fabrikalara ait kampanya süreleri Çizelge 3.6'da verilmiştir. 2006,2007 ve 2008 yıllarında Boğazlıyan Şeker Fabrikası deneme kampanyaları olduğundan 2008 yılından sonra ki her iki fabrikanın verileri sunulmuştur. Kampanya süresi fabrika merkezine şeker pancarının alınmasıyla başlayıp rafineri sürecinin sonlandırılmasıyla bitmektedir. Fabrikanın hammaddesi olan şeker pancarını fabrikanın temin etme durumu mekanik aksaklıklar kampanya süresini etkilemektedir. 2010 yılında fazla şeker pancarı üretimi o yıl her iki fabrikanın da kampanya süresini en yüksek seviyeye çıkarmıştır. 2010 yılından sonra üreticilerin pancar ekim dekarlarının artması, taahhüt tonlarının yükselmesine paralel olarak işlenen pancar miktarı da artmış dolayısıyla da 2010 yılından sonra kampanya süreleri her iki fabrikada da yükselmiştir.

Çizelge 3.6. Fabrikaların kampanya süreleri (gün)

Yıllar	Kayseri Şeker Fabrikası	Boğazlıyan Şeker Fabrikası
2006	119	0
2007	Belirtilmemiş	0
2008	88	72
2009	97	91
2010	101	100
2011	82	84
2012	76	78
2013	87	84
2014	85	84
2015	93	90

Türkiye’de Şeker Kanununa göre Şeker Kurumunun şirketlere tahsis ettiği şeker kotaları yıllar içinde değişiklik göstermektedir. Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş.’nin Kayseri Şeker Fabrikası ve Boğazlıyan Şeker Fabrikası olarak son on yıl içerisindeki şeker kotaları ve her iki fabrikanın da ürettiği beyaz şeker miktarları Çizelge 3.7’de sunulmuştur. Çizelgeden de görüldüğü üzere 2006 ve 2007 yıllarında Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş. tek fabrika Kayseri Şeker Fabrikası olarak ürettiği beyaz şeker miktarı tahsis edilen şeker kotasını dolduramamıştır. Ancak 2008 yılında Boğazlıyan Şeker Fabrikasının da pancar işlemeye başlamasıyla birlikte son 8 yıl boyunca üretilen beyaz şeker miktarı şeker kotasının üzerine çıkmış ve yıllar içerisinde şirket C pancarı üretmiştir. Üretilen beyaz şeker miktarının, şeker kotasını en fazla aştığı yıl 2010 yılıdır. 2010 yılındaki üreticilerin ekim dekarlarının ve taahhütlerinin yüksek olması üretimi artırmış bu durumda da C Pancarı uygulaması en yüksek seviyeye çıkmıştır. 2010 yılında Üretilen beyaz şeker ve şeker kotası arasında ki fark 35.990 ton şekerdir. 2009 yılında ise son on yıl içerisinde şirket en yüksek şeker üretimini yakalamıştır. 2009 yılı içerisinde üretilen beyaz şeker miktarı 355.211 tondur. Yıllar bazında üretilen beyaz şeker miktarı tahsis edilen şeker kotasıyla dengeli düzeye geçmiş aradaki fark yıllar bazında azalmıştır. gerek ikinci fabrikanın faaliyete geçmesi gerek üreticilerin fazla üretim yapması şirketin fazla şeker üretmesine neden olsa da doğal koşullar olarak yıllar bazında iklim, yağış ve havasal tesirlerinde etkisi göz ardı edilemez.

Çizelge 3.7. Fabrikaların şeker kotası – üretilen beyaz şeker (ton)

Yıllar	Kayseri Şeker Fabrikası		Boğazlıyan Şeker Fabrikası		Toplam	
	Şeker Kotası	Üretilen Beyaz Şeker	Şeker Kotası	Üretilen Beyaz Şeker	Şeker Kotası	Üretilen Beyaz Şeker
2006	224.460	215.050	0	0	224.460	215.050
2007	270.400	222.460	0	0	270.400	222.460
2008	148.018	151.000	121.982	125.003	270.000	276.003
2009	180.600	174.600	164.850	180.611	345.450	355.211
2010	199.368	166.890	104.832	173.300	304.200	340.190
2011	150.000	139.735	154.410	170.800	304.410	310.535
2012	135.600	136.000	161.600	163.200	297.200	299.200
2013	155.390	165.200	160.000	174.100	315.390	339.300
2014	151.400	153.175	160.000	160.503	311.400	313.678
2015	150.000	172.580	160.000	168.400	310.000	340.980

3.2. Materyal

Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ortaklarının memnuniyetlerinin belirlenmesi hedeflenerek, Kayseri, Sivas ve Yozgat illerinde kooperatif ortağı olan 170 üreticiyle yüz yüze görüşülerek anket çalışması yapılmıştır. Aynı zamanda ikincil veri kaynaklarında yararlanılmıştır. Anket çalışmasında kooperatif ortaklarının genel bilgileri, ortakların işletmelerine ait genel bilgileri, kooperatif memnuniyetini etkileyecek olan ekonomik faktörler, kültürel faktörler, sosyal faktörler, kooperatif özellikleri, kişisel özellikler ve başarı faktörü olmak üzere 8 bölümden oluşturulmuştur. Şahin vd. (2012) yapmış oldukları çalışmada çiftçi/yönetici kooperatif memnuniyet modelini ekonomik, sosyal ve kooperatif özellikleri olarak oluşturmuş ve incelemişlerdir. Yapılan çalışmada kültürel faktörler, kişisel faktörler ve başarı faktörü de eklenerek Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ortaklarına yönelik sorular derlenmiştir. Çalışmada ortakların memnuniyetlerinin belirlenmesine yönelik beş aralıklı likert ölçekli sorular ortaklara yöneltilmiştir. Çalışmada Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) kullanılarak, SPSS AMOS paket programı ile test edilmiştir.

3.3. Yöntem

Çalışmada kullanılan yöntemler verilerin toplanması ve verilerin analizi olmak üzere iki başlık altında toplanmaktadır.

3.3.1. Verilerin Toplanması

Kayseri, Sivas ve Yozgat illerinin ilçe, köy ve beldelerinde anket çalışması yapılmıştır. Çalışmada görüşülecek olan kooperatif ortağı çiftçilerin örnek hacminin belirlenmesinde sonlu bir ana kitleden iadesiz örnek hacmi belirleme formülü kullanılacaktır (Miran, 2002).

Formülde;

$$n = \frac{N_Z^2 \sigma^2}{d^2(N - 1) + z^2 \sigma^2}$$

n: Örnek Hacmi

N: Anakitle

σ^2 : Anakitlenin Varyansı

d: Hata Değeri

z: İstenen güven düzeyine ait güven faktörüdür. (%90 için, 1,645'tir.)

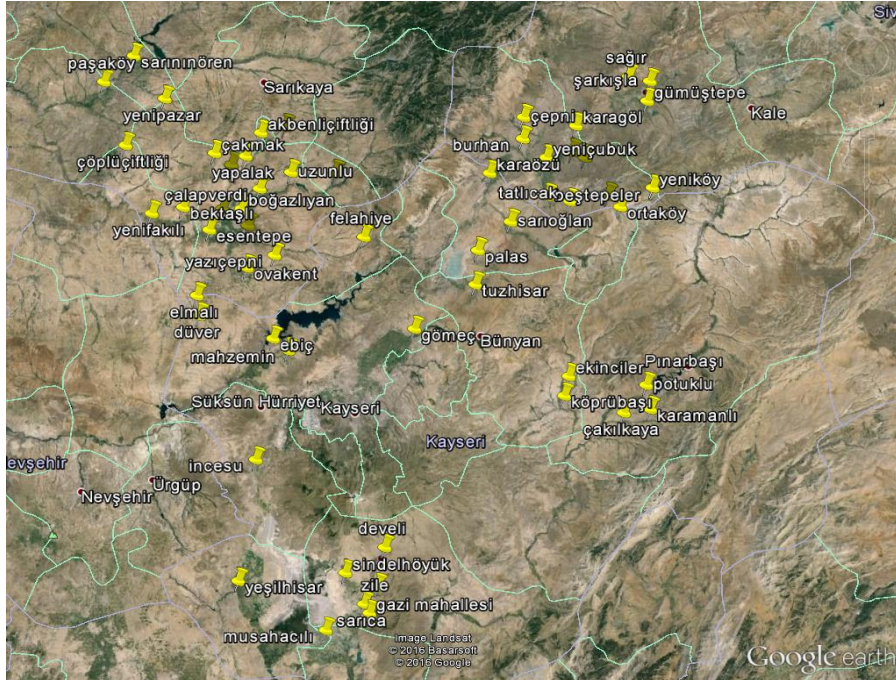
Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ortağı ve yıl içerisinde pancar ekimi gerçekleştiren çiftçi sayısı 8871'dir (Anonim 2014). Buna göre %90 güven aralığı ve %10 hata payı için örnek hacmi, 170 kooperatif ortağı olarak hesaplanmıştır. Kullanılan formülün ortakların işletme büyüklüklerine uygulanmasıyla birlikte gruplarda ki ortak sayısı da hesaplanmıştır.

Çizelge 3.8. Örnek hacminin hesaplanmasında kullanılan veriler

	GENEL	1.Grup	2.Grup	3.Grup	4.Grup	5.grup
		1-49,9 Dekar	50-99,9 Dekar	100-149,9 Dekar	150-249,9 Dekar	250 + Dekar
Ana Kitle (N)=	8871	6096	2007	541	197	29
Maksimum=	483,7	49,9	99,8	149,9	249,9	483,7
Minimum=	1	1	50	100	150,1	250,7
Ortalama=	43,83	23,14	69,31	118,68	180,73	297,49
Varyans=	1607,88	166,30	196,49	181,81	672,52	2857,00
Güven Aralığı= (%90)	1,65	1,65	1,65	1,65	1,65	1,65
Hata Değeri= (%10)	4,38	4,38	4,38	4,38	4,38	4,38
Örnek Hacmi=	220,85	23,34	27,31	24,49	64,19	27,11
Örnek Sayısı=	170	24	28	25	65	28

Anket yapılacak ilçeler Kayseri şeker Fabrikası A.ř' ye ait 12 Pancar Bölge Müdürlüğünün bulunduğu ilçeler olarak belirlenmiştir. Kayseri, Sivas, Nevşehir ve Yozgat sahalarında anket çalışması yapılan yerler harita üzerinden işaretlenerek şekil 3.1'de gösterilmektedir.

Şekil 3.1. Anket çalışmasında gidilen yerlerin harita üzerinde gösterimi

Çizelge 3.9. Anket yapılan ilçeler

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Boğazlıyan	8	19,51	5	12,82	8	21,05	12	36,36	5	26,32	38	22,35
Bünyan	3	7,32	4	10,26	1	2,63	1	3,03	0	0,00	9	5,29
Çandır	0	0,00	1	2,56	0	0,00	1	3,03	0	0,00	2	1,18
Develi	1	2,44	2	5,13	2	5,26	9	27,27	1	5,26	15	8,82
Gemerek	4	9,76	5	12,82	4	10,53	0	0,00	6	31,58	19	11,18
Kayseri	5	12,20	7	17,95	7	18,42	0	0,00	0	0,00	19	11,18
Pınarbaşı	0	0,00	1	2,56	1	2,63	1	3,03	0	0,00	3	1,76
Sarıoğlan	3	7,32	3	7,69	2	5,26	3	9,09	0	0,00	11	6,47
Şarkışla	6	14,63	1	2,56	1	2,63	1	3,03	2	10,53	11	6,47
Yenifakılı	2	4,88	2	5,13	1	2,63	0	0,00	1	5,26	6	3,53
Yenipazar	2	4,88	2	5,13	10	26,32	2	6,06	1	5,26	17	10,00
Yeşilhisar	7	17,07	6	15,38	1	2,63	3	9,09	3	15,79	20	11,76
Toplam	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00

3.3.2. Verilerin Analizi

Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ortakları üretim faaliyetleri büyüklüklerine göre; 50 dekar kadar üretim yapanlar 1. grup, 50–100 dekar arası üretim yapanlar 2. grup, 100–150 dekar arası üretim yapanlar 3. grup, 150–250 dekar arası üretim yapanlar 4. grup ve 250 dekar üzeri üretim yapanlar 5. grup olmak üzere toplamda 5 gruba ayrılmıştır. Anket çalışmasında 5’li likert ölçeği kullanılmıştır. Yapılan anket çalışması toplamda 170 anket olup elde edilen verilere basit tanımlayıcı istatistikler, faktör analizi ve yapısal eşitlik modellemesi uygulanmıştır.

3.3.2.1. Faktör analizi

Değişkenler arasında karşılıklı bağıllık yapısını ortaya çıkartan çok değişkenli analiz yöntemlerin bir tanesi de faktör analizidir. Faktör analizi sayesinde değişkenlerde var olan bilgiler daha da aza indirgenerek değişkenleri temsil eden faktör yapısı belirtilmekte ve ön plana çıkartılmaktadır. Analiz uygulanırken öncelik olarak analize girecek olan değişkenlerin korelasyon yapısı analizi yapılmaktadır. Korelasyon katsayılarının en az % 10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olması faktör analizi uygulamak için yeterli olduğunu göstermektedir. Faktör analizine uygunluğu tespit eden iki test vardır. Bu istatistiklerden birincisi olan Kaiser-Mayer-Olkin değişkenlerde sahip olan toplam varyansın ortak faktörlerden kaynaklanan yüzde ne kadarının ortak faktörlerden kaynaklandığını göstermektedir. Bu testte 1’e yaklaşan değerlerin faktör analizine uygunluğu belirtilmektedir. Bartlett Testi istatistiği sıfır hipotezi olarak korelasyon matrisinin birim matrisi olup olmadığını ölçmektir. Faktör analizinde her değişkenin ortak faktörleri doğrudan bağımlı olduğundan bu katsayılara faktör yükleri adı verilmektedir (Polat, 2011).

3.3.2.2. Yapısal Eşitlik Modeli

Yapısal Eşitlik Modellemesi (Structural Equation Modeling, SEM), gizil değişkenlerin ortaya çıkarılmasını amaçlar. Bu değişkenler ancak dolaylı olarak, belirli diğer davranışlar ya da göstergeler temeline ölçülen değişkenler yardımıyla gözlenir. gizil değişkenlerden kaynaklanan ilişkilerin bilinmiyor oluşunun yarattığı güçlük, son yıllarda SEM’e dayanan Path (İz) Analizi yöntemi ile aşılmaya çalışılmaktadır. Yapısal eşitlik modellerinde hata denkleme dahil edilen

tüm değişkenlerin hata varyansları birbirleriyle bağdaştırılarak kontrol altına alınmaktadır. Ortaya konulan regresyon denklemleri $Y=Bx$ şeklindedir. Bu eşitlikler yapısal eşitlikler olarak adlandırılmaktadır. Hata varyans kontrol altında olduğundan, ilişki katsayısı olarak hesaplanan denklemin içinde yalnızca ilgili değişkenlerin yükü olduğunu belirtmektedir. Bu sebeple yapısal eşitlik modellerinde ilişkiler sebep sonuç ilişkisi olarak yorumlanır.

SEM regresyon, faktör analizi ve varyans (kovaryans) analizi gibi çok değişkenli istatistik analiz yöntemlerini etkin olarak içerisinde barındıran bir modelleme zinciridir. SEM’de nedensel süreçler bir takım yapısal eşitlikler (regresyon denklemleri) yardımıyla gösterilir. Bu yapısal ilişkiler teorisinin daha açık halde kavramsallaşması için şekillerle modellenir. Yapısal Eşitlik Modelleri (SEM, YEM), Lisrel dışında başta Eqs, Statistica ve Amos olmak üzere çok sayıda istatistik programıyla da yapılmaktadır.

SEM’ in geleneksel yöntemlere göre çok sayıda üstünlükleri vardır. Bunlar;

- Sem’ in en önemli üstünlüğü gizil (latent) değişkenler arasındaki ilişkileri hesaplama ve yorumlama kapasitesine sahip olmasıdır.
- SEM daha özel ve basittir. Faktör ağırlıkları ve bunlara ilişkin parametrelerin yanı sıra faktörlerin ve sınanan modelin genel kapasitesine ilişkin bilgiler verir.
- Birden fazla sonuç ve aracı değişkeni yorumlamanın tutumsal araştırmalar için çok önemli olmasından kaynaklanmaktadır. geleneksel yöntemler karmaşık ilişki örüntüsüne sahip olan ve özellikle çok sayıda aracı (mediator) ve biçimlendirici (moderator) değişken içeren modelleri sınamada yetersiz kalmakta ve bir model çok sayıda istatistiksel aşama ve eşitlikle sınanabilmektedir. SEM’ de ise bu tür karmaşık modeller genellikle tek bir işlemle yapılabilmekte ve model parametrelerinin her birine ilişkin anlamlılık ve karşılaştırma istatistikleri bu analizden elde edilmektedir.
- SEM, gizil değişkenler arasındaki ilişkileri açıklayan (önerilen) modellerde elde edilen (gözlenen) verinin ne oranda uyduğuna ilişkin ayrıntılı istatistikler sunar. geleneksel testlerin aksine bir tek anlamlılık değeri vermez, verinin uygunluğuna göre ve ölçülen parametrelere ilişkin çok sayıda istatistiksel ölçüt kullanılarak bulgular değerlendirilir.

- Likert ölçeğinde elde edilen veriler arasındaki ilişkileri açıklamaya yardımcı olur (Cankurt, 2008).

Çizelge 3.10. Uyum değerlerinin model kabul sınırları

Uyum Kriteri	İyi Uyum Kabul	Kabul Edilebilir Sınır
X ²	$0 \leq X^2 \leq 2 \text{ sd}$	$2\text{sd} \leq X^2 \leq 3 \text{ sd}$
p değeri	$0.01 \leq p \leq 0.05$	$0.05 \leq p \leq 0.10$
X ² /sd	$0 \leq X^2/\text{sd} \leq 2$	$0 \leq X^2/\text{sd} \leq 3$
RMSEA	$0 \leq \text{RMSEA} \leq 0.05$	$0.05 \leq \text{RMSEA} \leq 0.10$
SRMR	$0 \leq \text{SRMR} \leq 0.05$	$0.05 \leq \text{SRMR} \leq 0.10$
NFI	$0.95 \leq \text{NFI} \leq 1.00$	$0.90 \leq \text{NFI} \leq 0.95$
NNFI	$0.97 \leq \text{NNFI} \leq 1.00$	$0.95 \leq \text{NNFI} \leq 0.97$
CFI	$0.97 \leq \text{CFI} \leq 1.00$	$0.95 \leq \text{CFI} \leq 0.97$
GFI	$0.95 \leq \text{GFI} \leq 1.00$	$0.90 \leq \text{GFI} \leq 0.95$
AGFI	$0.90 \leq \text{AGFI} \leq 1.00$	$0.85 \leq \text{AGFI} \leq 0.90$
AIC	AIC < doymuş ve bağımsız model AIC değeri	
CAIC	CAIC < doymuş ve bağımsız model CAIC değeri	
ECVI	ECVI < doymuş ve bağımsız model ECVI değeri	

Kaynak: (Cankurt, 2008)

Bu kısımda Faktör Analizi ve Yapısal Eşitlik Modeli bilgileri verilirken bulgular kısmında daha da ayrıntılı bilgiler verilecektir.

4. BULGULAR

4.1. Kayseri Pancar Ekicileri Ortaklarına Ait Bilgiler

4.1.1 Ortakların Üretim Yaptığı İller

Yapılan anket çalışmasında üretime bağlı olarak illerdeki üreticiler belirlenmeye çalışılmıştır. Buna göre pancar üretimi yapan üreticilerin %45,29'u Kayseri, %17,65'i Sivas ve %37,06'sı Yozgat illerinde ikamet edip üretim yapmaktadır. Üretici gruplarından, 1. gruptaki üreticilerin % 46,34'ü Kayseri, 2. gruptaki üreticilerin %58,97'si Kayseri, 3. gruptaki üreticilerin % 50,00'si Yozgat, 4. gruptaki üreticilerin % 51,52'si Kayseri, 5. gruptaki üreticilerin ise % 42,11'i Sivas İlinde ikamet ettiği görülmektedir.

Çizelge 4.1. Ortakların illere göre dağılımı

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kayseri	19	46,34	23	58,97	14	36,84	17	51,52	4	21,05	77	45,29
Sivas	10	24,39	6	15,38	5	13,16	1	3,03	8	42,11	30	17,65
Yozgat	12	29,27	10	25,64	19	50,00	15	45,45	7	36,84	63	37,06
Toplam	41	100	39	100	38	100	33	100	19	100	170	100

4.1.2. Ortakların Üretim Yaptığı İlçeler

Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş' ne bağlı olarak 12 adet Bölge Müdürlüğü bulunmaktadır. Bu Bölge Müdürlüklerinden 11 tanesi ilçe merkezlerinde, 1 tanesi ise Kayseri il merkezinde bulunmaktadır. Üreticiler bağlı oldukları Bölge Müdürlüğü kontrolünde üretim yapmaktadır. Üretici gruplarındaki üretimde; 1. grupta en fazla Boğazlıyan %19,51, 2. grupta en fazla Kayseri % 17,95, 3. grupta en fazla Yenipazar % 26,32, 4. grupta en fazla Boğazlıyan % 36,36, 5. grupta en fazla Gemerek % 31,58 üretim yapmaktadır. genel olarak üretime bakıldığında en fazla üretimi Boğazlıyan (% 22,35) yapmaktadır. Üretici gruplarında ki üretim büyüklüğünün ilçelere olan dağılımlarında; ilçelerin sulama suyu varlığı, arazi büyüklüğü, alternatif ürün yetiştiriciliği ve üreticinin sosyo-ekonomik koşulları etki etmektedir.

Çizelge 4.2. Ortakların ilçelere göre dağılımı

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Boğazlıyan	8	19,51	5	12,82	8	21,05	12	36,36	5	26,32	38	22,35
Bünyan	3	7,32	4	10,26	1	2,63	1	3,03	0	0,00	9	5,29
Çandır	0	0,00	1	2,56	0	0,00	1	3,03	0	0,00	2	1,18
Develi	1	2,44	2	5,13	2	5,26	9	27,27	1	5,26	15	8,82
Gemerek	4	9,76	5	12,82	4	10,53	0	0,00	6	31,58	19	11,18
Kayseri	5	12,20	7	17,95	7	18,42	0	0,00	0	0,00	19	11,18
Pınarbaşı	0	0,00	1	2,56	1	2,63	1	3,03	0	0,00	3	1,76
Sarıoğlan	3	7,32	3	7,69	2	5,26	3	9,09	0	0,00	11	6,47
Şarkışla	6	14,63	1	2,56	1	2,63	1	3,03	2	10,53	11	6,47
Yenifakılı	2	4,88	2	5,13	1	2,63	0	0,00	1	5,26	6	3,53
Yenipazar	2	4,88	2	5,13	10	26,32	2	6,06	1	5,26	17	10,00
Yeşilhisar	7	17,07	6	15,38	1	2,63	3	9,09	3	15,79	20	11,76
Toplam	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00

4.1.3. Ortakların Öğrenim Durumu

Üretici gruplarında; 1. gruptaki üreticilerin öğrenim durumu eşit çoğunluk ilkökul mezunu % 31,71, ortaokul mezunu % 31,71, 2. gruptaki üreticilerin öğrenim durumu büyük çoğunluk lise mezunu % 35,90, 3. gruptaki üreticilerin öğrenim durumu büyük çoğunluk lise mezunu % 42,11, 4. gruptaki üreticilerin öğrenim durumu büyük çoğunluk ilkökul mezunu % 33,33, 5. gruptaki üreticilerin öğrenim durumu ise büyük çoğunluk lise mezunu % 47,37 olarak belirlenmiştir. genel olarak üreticilerin mezuniyet durumuna bakıldığında en fazla lise mezunu % 34,71, sonrasında ilkökul mezunu % 31,18, ortaokul mezunu % 25,29, en az ise üniversite mezunu % 8,82'dir. Üreticiler arasında lisansüstü mezun yoktur.

Çizelge 4.3. Ortakların öğrenim durumu dağılımı

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İlkokul	13	31,71	13	33,33	11	28,95	11	33,33	5	26,32	53	31,18
Ortaokul	13	31,71	9	23,08	8	21,05	10	30,30	3	15,79	43	25,29
Lise	12	29,27	14	35,90	16	42,11	8	24,24	9	47,37	59	34,71
Üniversite	3	7,32	3	7,69	3	7,89	4	12,12	2	10,53	15	8,82
Lisansüstü	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Toplam	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00

4.1.4. Ortakların Yaşı

Üretici gruplarında; 1. grup orta yaş grubu % 68,29, 2. grup orta yaş grubu % 61,54, 3. grup orta yaş grubu % 57,89, 4. grup orta yaş grubu % 57,58, 5. grup orta yaş grubu % 63,76 olarak belirlenmiştir. genel olarak genç grup (0–30 yaş arası) % 6,47, orta yaş grubu (30–50 yaş arası) 61,76, yaşlı grup (50 yaş ve üzeri) % 31,76'dır. Şeker pancarı üretimi genel olarak sermaye ve tecrübe birikimi gerektirmektedir. Üreticilerin üretime dahil olabilmeleri için gerekli sermaye, alet-ekipman varlığı ve tecrübeye sahip olmaları ancak orta yaş grubunda sağlanmaktadır.

Çizelge 4.4. Ortakların yaş dağılımı

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0–30 Yaş Arası	3	7,32	0	0,00	4	10,53	3	9,09	1	5,26	11	6,47
30–50 Yaş Arası	28	68,29	24	61,54	22	57,89	19	57,58	12	63,16	105	61,76
50 Yaş ve Üzeri	10	24,39	15	38,46	12	31,58	11	33,33	6	31,58	54	31,76
Toplam	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00

4.1.5. Ortakların Üreticilik Tecrübesi

Üretici gruplarında; 1. gruptaki üreticilerin % 65,85'i 10–25 yıl arası, 2. gruptaki üreticilerin % 51,28'i 25 yıl ve üzeri, 3. gruptaki üreticilerin % 47,37'sinin 10–25 yıl arası, 4. gruptaki üreticilerin % 48,48'inin 10–25 yıl arası, 5. gruptaki üreticilerin ise % 63,16'sının 10-25 yıl arası üreticilik tecrübesi olduğu tespit edilmiştir. genel olarak üreticilerin % 12,35 'inin 10 yıla kadar üreticilik tecrübesi olduğu, %53,53'ünün 10–25 yıl arası üreticilik tecrübesi olduğu, %34,12'sinin ise 25 yıl ve daha fazla üreticilik tecrübesi olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.5. Ortakların üreticilik tecrübeleri

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
10 Yıla Kadar	7	17,07	1	2,56	6	15,79	5	15,15	2	10,53	21	12,35
10–25 Yıl Arası	27	65,85	18	46,15	18	47,37	16	48,48	12	63,16	91	53,53
25 Yıl ve Üzeri	7	17,07	20	51,28	14	36,84	12	36,36	5	26,32	58	34,12
Toplam	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00

4.1.6. Ortakların Ailelerindeki Birey Sayısı

Üretici gruplarındaki üreticilerin ailelerindeki bireylerin; 1. gruptaki üreticilerin % 68,29 'unun ailesi 4-6 kişi, 2. gruptaki üreticilerin % 74,36'sının ailesi 4-6 kişi, 3. gruptaki üreticilerin % 73,68'sinin ailesi 4-6 kişi, 4. gruptaki üreticilerin % 48,48' inin ailesi 4-6 kişi ve 5. gruptaki üreticilerin % 47,37'sinin ailesi 4-6 kişiden oluşmaktadır. Ancak 4. gruptaki üreticilerin % 45,45'inin ailesi ve 5. gruptaki üreticilerin % 42,11'inin aileleri 6 kişi ve üzerinden oluşmaktadır. görüldüğü üzere ailedeki birey sayısı arttıkça üreticiler daha çok üretmek istemekte ve üretmektedirler.

Çizelge 4.6. Ortakların ailelerindeki birey sayısı dağılımı

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0-4 Kişi Arası	4	9,76	2	5,13	1	2,63	2	6,06	2	10,53	11	6,47
4-6 Kişi Arası	28	68,29	29	74,36	28	73,68	16	48,48	9	47,37	110	64,71
6 Kişi ve Üzeri	9	21,95	8	20,51	9	23,68	15	45,45	8	42,11	49	28,82
Toplam	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00

4.1.7. Ortakların Ailelerinde Tarımda Çalışan Birey Sayısı

Üretici gruplarından; 1. gruptaki üreticilerin % 46,34'ünün ailesinden sadece kendisi, 2. gruptaki üreticilerin %56,41'inin ailesinden 2-4 kişi, 3. gruptaki üreticilerin % 71,05'inin ailesinden 2-4 kişi, 4. gruptaki üreticilerin % 63,64 'ünün ailesinden 2-4 kişi ve 5. gruptakilerin % 78,95'inin ailesinden 2-4 kişi tarımda çalışmaktadır. 1. gruptaki üreticilerin işletme büyüklüğü az olduğu için kendileri ek iş gücü olmadan üretim yapabilmekte ancak işletme büyüklüğü arttıkça ek iş gücüne ihtiyaç duyulmakta bu iş gücü de öncelikle aileden sağlanmaktadır. İşletme büyüklüğü fazla olan üreticilerin, ailedeki tarımda çalışan kişi sayısının artmamasının sebebi dışarıdan aile dışı iş gücü kullanımındır.

Çizelge 4.7. Ortakların ailelerindeki tarımda çalışan birey dağılımı

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kendisi	19	46,34	12	30,77	5	13,16	9	27,27	3	15,79	48	28,24
2-4 Kişi	18	43,90	22	56,41	27	71,05	21	63,64	15	78,95	103	60,59
4 Kişi Üzeri	4	9,76	5	12,82	6	15,79	3	9,09	1	5,26	19	11,18
Toplam	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00

4.1.8. Ortakların Yönetim Faaliyetlerine Katılma Durumu

Üretici grupları incelendiğinde 2. grup haricinde tüm gruplardan 1 kişi yönetim kurulunda yer almaktadır. Yönetim kurulunda yer almanın işletme büyüklüğü ile alakası bulunmamaktadır.

Çizelge 4.8. Yönetime katılan ortakların dağılımı

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yönetimde Görev Alan	1	2,44	0	0,00	1	2,63	1	3,03	1	5,26	4	2,35
Yönetimde Görev Almayan	40	97,56	39	100,00	37	97,37	32	96,97	18	94,74	166	97,65
Toplam	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00

4.1.9. Ortakların Üye Olduğu Tarımsal Kuruluşlar

4.1.9.1 Tarım Kredi Kooperatifi üyeliği

İşletme büyüklüklerine ait üretici gruplarında Tarım Kredi Kooperatifine üye olan üreticiler; 1. grupta % 65,85, 2. grupta % 74,36, 3. grupta % 78,95, 4. grupta % 81,82 ve 5. grupta ise % 89,47'dir. Pancar ekicileri kooperatifinde üreticilerin işlem hacimleri kota dâhilinde olmakta ve işletme büyüklüğü arttıkça ihtiyaçları karşılama noktasında işletmeler ihtiyaçlarını Tarım Kredi Kooperatifinden karşılamaktadır. Genel olarak üreticilerin % 76,47'si Tarım Kredi Kooperatifi üyesidir.

Çizelge 4.9. Tarım Kredi Kooperatifi üyeliği dağılımı

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Üye Olanlar	27	65,85	29	74,36	30	78,95	27	81,82	17	89,47	130	76,47
Üye Olmayanlar	14	34,15	10	25,64	8	21,05	6	18,18	2	10,53	40	23,53
Toplam	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00

4.1.9.2 Tarım Satış Kooperatifi üyeliği

Tarım Satış Kooperatifine sadece 5. gruptaki üreticilerin % 57,89'u çoğunluk olarak üyedir. genele bakıldığında üreticilerden üye olanlar % 38,24 iken, % 61,76 üye değildir. Bunun nedeni Tarım Satış Kooperatifinin artık faaliyetlerini sürdürmemesidir ve mevcut üyeler de yaşlı üreticilerdir.

Çizelge 4.10. Tarım satış kooperatifi üyeliği dağılımı

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Üyeyim	18	43,90	15	38,46	10	26,32	11	33,33	11	57,89	65	38,24
Üye Değilim	23	56,10	24	61,54	28	73,68	22	66,67	8	42,11	105	61,76
Toplam	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00

4.1.9.3 Pancar Ekicileri Kooperatifi üyeliği

Pancar Ekicileri Kooperatifine ortakların % 100,00 'ü üyedir. Mevzuat gereği pancar ekimi için tüm üreticilerden üyelik istenmektedir.

4.1.9.4 Ziraat Odası üyeliği

Ziraat Odasına üreticilerin % 99,41'i üyedir. Üyelik mevzuat gereği zorunludur. Üye olmayan üreticinin üyeliği ise onaylanma sürecinde olduğu belirtilmiştir.

4.1.10. Ortakların Tarım Dışı Gelire Sahip Olma Durumu

Üretici grupları incelendiğinde, tarım dışı geliri olan üreticiler 1. grupta % 51,22, 2. grupta % 53,85 ve 5. grupta % 57,89 iken tarım dışı geliri olmayanlar 3. grupta % 57,89 ve 4. grupta % 51,52'dir. genel olarak bakıldığında tarım dışı geliri olanlar % 50,00 ve tarım dışı geliri olmayanlar %50,00'dir.

Çizelge 4.11. Ortakların tarım dışı gelir durumu dağılımı

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Gelirim Var	21	51,22	21	53,85	16	42,11	16	48,48	11	57,89	85	50,00
Gelirim Yok	20	48,78	18	46,15	22	57,89	17	51,52	8	42,11	85	50,00
Toplam	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00

4.2. Kayseri Pancar Ekicileri Ortaklarının İşletmelerine Ait Bilgiler

4.2.1. İşletmelerin Arazi Varlığı

Üretici gruplarına ait işletmelerin arazi varlıkları incelendiğinde, 1. grup, 2. grup, 3. grup ve 4. gruptaki işletmelerin mülk arazi ve kiralanan arazi varlığının birbirine yakın olduğu ancak mülk arazinin daha fazla olduğu görülürken, 5. gruptaki işletme arazilerinin % 40,65'i mülk arazi, % 59,35'i ise kiralanan arazidir. Kiraya verilen arazi varlığına bakıldığında 1. grup en fazla arazi kiraya veren gruptur. Kendi arazisini işleme konusunda ekonomik olarak yetersiz kalan işletmeler arazilerini daha büyük işletmelere kiraya vermektedirler. Ortalama arazi varlığı 1. grup için 217,6 da, 2. grup için 304,6 da, 3. grup için 583,6 da, 4. grup için 548,6 da ve 5. grup için 1132 da 'dır. Ortalama parsel sayısı işletme büyüklüğü arttıkça artmaktadır. İşletmelere ait ortalama parsel sayısı 1. grup için 13,85, 2. grup için 17,17, 3. grup için 30,36, 4. grup için 30,03 ve 5. grup için 50,15'dir.

Çizelge 4.12. İşletmelerin arazi varlığı dağılımı

Arazi Varlığı (da)	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Ort.	STD	Ort.	STD	Ort.	STD	Ort.	STD	Ort.	STD	Ort.	STD
Mülk	53,33	229,59	53,83	231,83	49,78	263,36	50,43	242,46	40,65	235,05	48,51	260,31
Kiralanan	48,50	335,38	45,33	338,30	47,74	331,82	48,47	332,02	59,35	338,27	50,66	327,80
Kiraya Verilen	2,39	13,92	0,00	14,09	0,00	13,63	0,55	13,67	0,23	14,05	0,44	13,43
Ortak İşlenen	0,56	36,62	0,84	37,08	2,48	35,85	1,66	35,96	0,23	36,96	1,27	35,34
Toplam Arazi	100,00	446,49	100,00	450,19	100,00	469,05	100,00	456,90	100,00	453,79	100,00	463,86
Ortalama Parsel (Adet)	13,85	17,94	17,17	17,98	30,36	18,47	30,03	18,38	50,15	18,55	25,51	18,29

* STD ile standart sapmaları gösterilmektedir.

4.2.2. İşletmelere Ait Sulanabilir Arazi Varlığı

Üreticilere ait sulanabilir arazi varlığı işletme büyüklüğü arttıkça artmaktadır. Sulanabilir arazi varlığı, 1. grup için % 37,55, 2. grup için % 39,77, 3. grup için % 40,32, 4. grup için % 53,99 ve 5. grup için % 60,47'dir. 4. grup ve 5. grup haricinde diğer gruplarda sulanabilir arazi varlığı sulanamayan arazi varlığından azdır. genel olarak sulanan arazi % 48,19, sulanamayan arazi %51,81'dir.

Çizelge 4.13. İşletmelerin sulanabilir arazi varlığı dağılımı

Arazi Varlığı (da)	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Ort.	STD	Ort.	STD	Ort.	STD	Ort.	STD	Ort.	STD	Ort.	STD
Sulanan Arazi	37,55	269,46	39,77	271,28	40,32	264,82	53,99	265,88	60,47	271,15	48,19	262,54
Sulanamayan Arazi	62,45	294,47	60,23	297,36	59,68	326,66	46,01	309,05	39,53	299,57	51,81	322,96
Toplam	100,00		100,00		100,00		100,00		100,00		100,00	

*(STD) ile standart sapmaları gösterilmektedir.

4.2.3. İşletmelerin Ürettiği Ürünler

Üreticilerin ürettiği ürünler arasında tüm gruplarda üretim alanı olarak % 55,44 ile buğday 1.s, şeker pancarı %27,80 ile 2. Sırada, arpa ise % 8,02 ile 3. sırada yer almaktadır. Buğdayın 1. sırada olmasının nedeni, sulanamayan arazi varlığının sulanan arazi varlığından fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Arpanın 3. sırada yer almasının sebebi, sulanamayan arazilerde ekonomik değer olarak buğdaydan daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır. 1. grup, 2. grup ve 3. gruptaki işletmelerde ürün deseni fazla iken 4. grup ve 5. gruptaki işletmelerde üretim deseni azalmakta tarla işçiliği yoğun olan tarla bitkilerine yönelmektedirler.

Çizelge 4.14. İşletmelerde üretilen ürün dağılımları

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	%	STD	%	STD	%	STD	%	STD	%	STD	%	STD
Pancar	14,02	138,27	21,64	139,24	20,53	136,83	36,07	138,19	37,43	141,05	27,80	135,76
Buğday	75,35	350,29	61,06	353,77	63,58	358,91	40,56	349,39	48,21	353,41	55,44	354,67
Arpa	0,00	0,00	3,70	158,49	9,70	163,14	9,00	144,31	11,16	279,35	8,02	270,68
Patates	0,67	362,86	0,00	0,00	1,40	353,59	0,00	0,00	2,33	200,27	1,05	361,80
Ayçiçeği	6,28	106,46	2,44	148,73	1,69	113,21	4,61	147,25	0,47	110,42	2,62	105,83
Mısır (silajlık)	1,34	105,00	10,39	149,22	1,47	112,99	9,75	137,98	0,40	55,25	4,28	156,77
Nohut	1,63	3,54	0,13	104,46	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,19	34,63
Kabak	0,00	0,00	0,55	132,85	1,62	133,60	0,00	0,00	0,00	0,00	0,51	208,60
Yonca	0,17	106,07	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,02	106,07
Elma	0,54	126,21	0,01	148,29	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,06	147,18
Kayısı	0,00	0,00	0,08	360,22	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	360,22
Toplam Arazi	100,00		100,00		100,00		100,00		100,00		100,00	

*STD ile standart sapmaları gösterilmektedir.

4.2.4. İşletmelerin Şeker Pancarı Verimleri

Üretici gruplarına ait dekarda üretilen ortalama şeker pancarı verimlerine bakıldığında, 1. grup 6548 kg, 2. grup 6628 kg, 3. grup 6782 kg, 4. grup 6434 kg ve 5. grup ise 6721 kg'dır. Üreticilerin ortalama verimleri 6617 kg'dır. 1. grup, 2. grup ve 3. gruptaki üreticilerin işletme büyüklüğü arttıkça dekardan alınan pancar verimi de artmaktadır ancak 4. gruptaki üreticilerin veriminin daha az olduğu görülmektedir. İşletme büyüklüğü en fazla olan 5. gruptaki üreticilerin verimlerinin yüksek olması ise iş gücü olanaklarının fazla olması ve ekonomik olarak daha güçlü olan üreticilerin verim yönlü bakım işlemlerinden kaçınmalarından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.15. İşletmelerin verim dağılımları (kg/dekar)

I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
Kg/Da	STD	Kg/Da	STD	Kg/Da	STD	Kg/Da	STD	Kg/Da	STD	Kg/Da	STD
6548	1271	6628	1251	6782	1232	6434	1253	6721	1245	6617	1252

* STD ile standart sapmaları gösterilmektedir.

4.2.5. İşletmelerin Traktör Varlığı

Üretici grupları içerisinde 3. grup, 4. grup ve 5. grup içerisindeki işletmelerde traktör kullanımı % 100 iken 1. grup içerisinde % 95,12 ve 2. grup içerisinde % 92,31'dir. Şeker pancarı tarımında traktör kullanımı çok yoğundur. Üreticiler sulama ve el çapası dışında tüm işlemlerde traktörü yoğun olarak kullanmakta ve büyük işletmelerde traktör için ayrı bir işçi çalıştırılmaktadır. 1. grup içerisinde % 4,88 ve 2. grup içerisinde % 7,69 traktör kullanmayan üreticiler ise tüm işlemlerinde traktör kiralamaktadır.

Çizelge 4.16. İşletmelere ait traktör varlığı dağılımı

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Traktör	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Traktörüm Var	39	95,12	36	92,31	38	100,00	33	100,00	19	100,00	165	97,06
Traktörüm Yok	2	4,88	3	7,69	0	0,00	0	0,00	0	0,00	5	2,94
Toplam	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00

4.2.6. İşletmelerin Hayvansal Varlığı

4.2.6.1. İşletmelerin hayvancılık yapma durumu

İşletmesini hayvancılıkla destekleyen gruplara bakıldığında; 1. gruptaki üreticilerin % 60,98'i, 2. gruptaki üreticilerin % 58,97'si ve 5. gruptaki üreticilerin ise % 68,42'sinin hayvancılık yaptığı görülmektedir. Ancak 3. gruptaki üreticilerin % 71,05'i ve 4. gruptaki üreticilerin % 63,64'ü hayvansal üretim yapmamaktadır. İşletme büyüklüğü az olan 1. grup ve 2. gruptaki üreticiler üretimini hayvansal üretimle desteklemekte ve işletme girdilerini hayvansal üretimle artırmaktadırlar. 3. grup ve 4. gruptaki üreticiler ise üretimlerini sadece tarla tarımıyla sınırlandırmaktadır. Bunun nedeni bu işletmelerin tüm kapasitelerini tarla tarımına yönlendirmelerinden kaynaklanmaktadır. 5. gruptaki üreticilerin hayvancılık yapması ise işletmelerin daha 3. grup ve 4. gruptaki işletmelere göre ekonomik olarak daha güçlü olması ve işletme alt yapısının daha sağlam olmasındandır.

Çizelge 4.17. İşletmelerin hayvancılık yapma durumu

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yapıyorum	25	60,98	23	58,97	11	28,95	12	36,36	13	68,42	84	49,41
Yapmıyorum	16	39,02	16	41,03	27	71,05	21	63,64	6	31,58	86	50,59
Toplam	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00

4.2.6.2. İşletmelerin hayvan varlıkları

1.Gruptaki üreticilerin toplam hayvan varlığı içerisinde en fazla (% 47,40) süt sığırı bulunmaktadır. Ancak diğer grupların tamamında diğer hayvansal ürünlere oranla en fazla yetiştiriciliği yapılan koyunculuktur. gruplar içerisinde koyunun diğer hayvanlara oranı 2. grubun % 68,91'i, 3. grubun % 70,67'si, 4. grubun % 44,93'ü ve 5. grubun % 44,57'si şeklindedir. genel olarak tüm işletmelerdeki hayvan varlığına bakıldığında süt sığırı % 21,35, besi sığırı % 18,52, koyun % 55,57 ve keçi % 4,57'dir. Koyun varlığının genel olarak diğer hayvanlara oranla fazla olmasının sebebi; engebeli arazi koşulları, pancar üreticisinin kalabalık aile yapısına sahip olması ve büyük işletmelerin iş gücünü pancar sezonu dışında koyunculukta kullanmasından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.18. İşletmelerin hayvan varlığı durumu

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Süt Sığırı	182	47,40	321	16,89	107	12,60	236	30,30	253	20,50	1099	21,35
Besi Sığırı	152	39,58	70	3,68	142	16,73	158	20,28	431	34,93	953	18,52
Koyun	50	13,02	1310	68,91	600	70,67	350	44,93	550	44,57	2860	55,57
Keçi	0	0,00	200	10,52	0	0,00	35	4,49	0	0,00	235	4,57
Toplam	384	100,00	1901	100,00	849	100,00	779	100,00	1234	100,00	5147	100,00

4.2.7. İşletmelerin Tarımsal Gelirleri

4.2.7.1. İşletmelerin tarımsal gelir kaynakları

Üreticilerin tarımsal gelirlerinde tarla bitkileri % 84,09, hayvancılık % 15,58, meyvecilik % 0,23 ve sebzeçilik % 0,10 oranındadır. Toplam gelir düzeyi içinde tarla bitkilerinin payı en yüksek olan grup; % 92,35 ile 3. grup iken, toplam gelir düzeyi içerisinde tarla bitkilerinin payı en az olan grup % 77,95 ile 2. gruptur. Tarla bitkileriyle ters orantılı olarak hayvancılığın tarımsal gelirinde en fazla payı olan grup % 21,30 ile 2. grup iken toplam gelirinde hayvancılığın payı en az olan grup ise % 7,15 ile 3. gruptur. Meyvecilikten gelir elde eden sadece (% 1,15) 2. grup iken, sebzeçilikten gelir elde eden (% 0,50) sadece 3. gruptur. Meyvecilik ve sebzeçilikten elde edilen gelirin düşük olmasının nedeni İç Anadolu ikliminin sert

olması ve sadece belirli lokasyonlarda yetiştiriciliğinin yapılmasından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.19. İşletmelerin tarımsal gelir kaynağı dağılımları

	I. grup (n=41)	II. grup (n=39)	III. grup (n=38)	IV. grup (n=33)	V. grup (n=19)	Toplam (n=170)
Tarla Bitkileri	78,95	77,55	92,35	90,30	81,30	84,09
Sebzecilik	0	0,00	0,50	0,00	0,00	0,10
Meyvecilik	0	1,15	0,00	0,00	0,00	0,23
Hayvancılık	21,05	21,30	7,15	9,70	18,70	15,58
Toplam	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

4.2.7.2. İşletmelerin tarımsal gelirleri

Üretici grupları içerisinde üretici gelirlerine bakıldığında, işletme büyüklüğü arttıkça tarımsal gelirden artmaktadır. En fazla geliri 5. grup içerisinde % 84,21' i 100.000,00 TL ve üzeri kazanırken, en az geliri 1. grup içinde % 80,49'u 50.000,00 TL'nin altında yıllık gelir elde etmektedir.

Çizelge 4.20. İşletmelere ait tarımsal gelir miktarları dağılımları

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0 – 49 000 TL	33	80,49	19	48,72	10	26,32	1	3,03	1	5,26	64	37,65
50 000 – 99 000 TL	6	14,63	10	25,64	13	34,21	10	30,30	2	10,53	41	24,12
100 000 TL ve Üzeri	2	4,88	10	25,64	15	39,47	22	66,67	16	84,21	65	38,24
Toplam	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00

4.2.8. İşletmelerin Kredi Kullanımları

4.2.8.1. İşletmelerin kredi kullanım sıklıkları

Üretici gruplarının kredi kullanım sıklıkları işletme büyüklüklerine bağlı olarak değişmektedir. Hiç kredi kullanmayan üreticiler 1. grubun % 29,27'sini, 2. grubun % 20,51'ini, 3. grubun % 13,16'sını, 4. grubun % 12,12'sini ve 5. grubun % 5,26'sını oluşturmaktadır. İşletme büyüklüğü azaldıkça kredi kullanmayan üreticiler artmaktadır. Küçük işletmeler kredi kullanımına daha temkinli yaklaşmaktadır. Düzenli olarak her yıl kredi kullanan üreticiler 1. grubun % 41,46'sı, 2. grubun % 43,59'u, 3. grubun % 21,05'i, 4. grubun % 48,48'i ve 5. grubun % 52,63'ü kadardır. Düzenli olarak kredi kullanımı işletme büyüklüğü arttıkça artmaktayken sadece 3. grup istisnadır. 3. grubun % 50,00'si ihtiyaç duydukça kredi kullanmaktadır. genel olarak tüm grupların % 17,65'i hiç kredi kullanmamakta, % 15,29'u nadiren kredi kullanmakta, % 27,06'sı ihtiyaç duydukça kredi kullanmakta ve % 40,00'ı düzenli olarak her yıl kredi kullanmaktadır. Şeker pancarının ekimiyle beraber sökümü ve pancar bedellerinin arasındaki süre zarfında üreticiler yıl içerisinde ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla pancar bedelinden kesilmek üzere anlaşmalı bankalardan temlik diye adlandırılan kredi türünü kullanmakta, bu kredi ile yıl içerisinde pancar bedelinden önce nakdi ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Pancar bedellerinin vadesinin uzun olması üreticileri kredi kullanmaya yönlendirmektedir.

Çizelge 4.21. İşletmelerin kredi kullanımı sıklık dağılımları

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sa yı	%	Sa yı	%	Sa yı	%	Sa yı	%	Sa yı	%	Sa yı	%
Hiç Kullanmıyorum	12	29,2 7	8	20,5 1	5	13,1 6	4	12,1 2	1	5,26	30	17,6 5
Nadiren	5	12,2 0	6	15,3 8	6	15,7 9	6	18,1 8	3	15,7 9	26	15,2 9
İhtiyaç Duydukça	7	17,0 7	8	20,5 1	19	50,0 0	7	21,2 1	5	26,3 2	46	27,0 6
Düzenli Olarak Her Yıl	17	41,4 6	17	43,5 9	8	21,0 5	16	48,4 8	10	52,6 3	68	40,0 0
Toplam	41	100, 00	39	100, 00	38	100, 00	33	100, 00	19	100, 00	170	100, 00

4.2.8.2. İşletmelerin kredi kullanım miktarları

Üretici gruplarının kredi kullanım miktarlarına bakıldığında; 50.000,00 TL'ye kadar kredi kullanan üreticiler 1. grubun % 68,29'u, 2. grubun % 66,27'si, 3. grubun % 63,16'sı, 4. grubun % 39,39'u ve 5. grubun % 47,37'si kadardır. 50.000,00 TL ile 100.000,00 TL arası kredi kullanan üreticiler 1. grubun % 2,44'ü, 2. grubun % 7,69'u, 3. grubun % 13,16'sı, 4. grubun % 36,36'sı ve 5. grubun % 15,79'u kadardır. 100.000,00 TL ve üzeri kredi kullanan üreticiler 1. grupta yok iken 2. grubun % 5,13'ü, 3. grubun % 10,53'ü, 4. grubun % 12,12'si ve 5. grubun % 31,58'i kadardır. gruplar içerisinde işletme büyüklüğü arttıkça üreticilerinde kredi kullanım miktarları orantılı olarak artmaktadır. Ekim dekarı arttıkça üreticilerin kredi miktarları da artmakta, üreticiler daha çok kredi kullanmak istemektedirler.

Çizelge 4.22. İşletmelerin kullandığı kredilerin miktar dağılımları

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sa yı	%	Sa yı	%	Sa yı	%	Sa yı	%	Sa yı	%	Sa yı	%
Kullanmıyor	12	29,27	8	20,51	5	13,16	4	12,12	1	5,26	30	17,65
1 -49 000 TL	28	68,29	26	66,67	24	63,16	13	39,39	9	47,37	100	58,82
50 000 – 99 000 TL	1	2,44	3	7,69	5	13,16	12	36,36	3	15,79	24	14,12
100 000 TL Üzeri	0	0,00	2	5,13	4	10,53	4	12,12	6	31,58	16	9,41
Toplam	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00

4.2.8.3. İşletmelerin kredi kullandığı kurumlar

Üreticilerin kredi kullandıkları kurum tercihine bakıldığında; Denizbank'ı en fazla (% 9,76) 1. grup, Garanti Bankasını en fazla (% 5,26) 5. grup, Halk Bankası'nı en fazla (%13,16) 3. grup, İş Bankası'nı en fazla (%7,69) 2. grup, Şekerbank'ı en fazla (%5,13) 2. grup tercih etmiştir. Ziraat Bankası tüm gruplarda, diğer bankalara oranla en çok kredi kullanılan kurum olarak tercih edilmiştir. Ziraat Bankasını tercih eden üretici oranı, işletme büyüklüğü arttıkça artmaktadır. Üreticilerin kurum tercihinde, bankaların temlik kredisine uyguladıkları faiz oranı etkili olmaktadır. Ziraat Bankası'nın tercih oranının yüksek olmasının nedeni, faiz oranını en düşük veren kurum olması ve tüm ilçelerde bulunmasından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.23. İşletmelerin kredi kullandığı kurumların dağılımları

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sa yı	%	Sa yı	%	Sa yı	%	Sa yı	%	Sa yı	%	Sa yı	%
Kullanmıyor	12	29,27	8	20,51	5	13,16	4	12,12	1	5,26	30	17,65
Denizbank	4	9,76	1	2,56	1	2,63	2	6,06	0	0,00	8	4,71
Garanti Bankası	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	5,26	1	0,59
Halkbank	2	4,88	1	2,56	5	13,16	4	12,12	0	0,00	12	7,06
İş Bankası	0	0,00	3	7,69	1	2,63	1	3,03	0	0,00	5	2,94
Şekerbank	1	2,44	2	5,13	1	2,63	0	0,00	0	0,00	4	2,35
Ziraat Bankası	22	53,66	24	61,54	25	65,79	22	66,67	17	89,47	110	64,71
Toplam	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00

4.2.9. İşletmelerin Kooperatiften Girdi Kullanımları

4.2.9.1. İşletmelerin son 3 yıla ait girdi kullanımları

Üreticilerin son 3 yıla ait kooperatiften girdi kullanımına bakıldığında üreticilerin tamamı tüm girdileri kullanmıştır.

Çizelge 4.24. İşletmelerin son 3 yıla ait girdi kullanım dağılımları

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
2012 Yılı	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00
2013 Yılı	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00
2014 Yılı	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00
Toplam	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00

4.2.9.2. İşletmelerin kooperatiften kullandıkları girdileri ödeme şekli

Üreticilerin tamamı kooperatiften kullandıkları girdileri teslim ettikleri ürün karşılığıyla ödemişlerdir, peşin veya vadeli ödeyen yoktur.

Çizelge 4.25. İşletmelerin kooperatiften kullandığı girdileri ödeme şekillerinin dağılımı

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Peşin	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Vadeli	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Teslim Edilen Ürünle	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00
Toplam	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00

4.2.9.3. İşletmelerin kooperatife teslim ettikleri ürünlerin bedeli alma şekli

Üreticilerin tamamı ekim sözleşmesi gereği kooperatifte teslim ettikleri ürünlerin bedelini pancar bedeli olarak vadeli almışlardır.

Çizelge 4.26. İşletmelerin kooperatifte teslim ettikleri ürün bedelini alma şekli dağılımı

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Peşin	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Vadeli	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00
Diğer	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Toplam	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00

4.2.10. İşletme Sahiplerinin Genel Kurula Katılma Durumu

Yapılan anket çalışmasında, üreticilerin son genel kurula katılma durumları belirlenmeye çalışılmıştır. Üreticilerin verdiği cevaplara göre; 1. grubun % 53,66'sı, 2. grubun % 64,10'u, 3. grubun % 76,32'si, 4. grubun % 75,76'sı ve 5. grubun % 89,47'si son genel kurula katılmıştır. Anket sonuçlarından da görüldüğü üzere işletme büyüklüğü arttıkça üreticilerin genel kurula katılma oranı artmaktadır. Üretim miktarı arttıkça üreticiler kendileri hakkında alınan kararları daha yakından takip etmektedir.

Çizelge 4.27. İşletme sahiplerinin genel kurula katılma dağılımı

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Katıldım	22	53,66	25	64,10	29	76,32	25	75,76	17	89,47	118	69,41
Katılmadım	19	46,34	14	35,90	9	23,68	8	24,24	2	10,53	52	30,59
Toplam	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00

4.2.11. İşletmelerin Ortaklık Payını Artırma Durumu

Anket çalışması esnasında, üreticilere sorulan ‘Ortaklık Payınızı Artırdınız mı?’ sorusunda ki ortaklık payını üreticiler taahhüt ton (kota) olarak algılamış ve cevaplarını o yönde vermişlerdir. 1. grubun % 24,39’u, 2. grubun % 53,85’i, 3. grubun % 50,00’si, 4. grubun % 51,52’si ve 5. grubun % 57,88’i taahhüt tonlarını artırmıştır. Üreticiler her yıl *C kotasına pancar yatırarak taahhüt tonlarını artırmışlardır. İşletme büyüklüğü arttıkça taahhüt tonlarını artırma oranları da artmaktadır.

Çizelge 4.28. İşletmelerin ortaklık payını artırma durumu

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Artırdım	10	24,39	21	53,85	19	50,00	17	51,52	11	57,89	78	45,88
Artırmadım	31	75,61	18	46,15	19	50,00	16	48,48	8	42,11	92	54,12
Toplam	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00

4.2.12. İşletmelerin Taahhüt Durumu

Üretici gruplarının taahhüt durumları işletme büyüklüğüyle orantılı olarak artmaktadır. 1. gruptaki üreticilerin % 73,17’sinin taahhüt tonu 0–250 ton arası, 2. gruptaki üreticilerin % 71,79’unun taahhüt tonu 250–500 ton arası, 3. gruptaki üreticilerin % 65,79’unun taahhüt tonu 500–750 ton arası, 4. gruptaki üreticilerin % 63,64’ünün taahhüt tonu 750 –1250 ton arası ve 5. gruptaki üreticilerin % 78,95’inin taahhüt tonu 1250 ton üzeridir. Üreticilerin taahhüt ortalaması dekara 5 ton civarındadır ve bu 4 ton ile 7 ton arasında değişmektedir. Üreticilerin bir önceki yıl teslim ettikleri ürün miktarı A kotası bazında sonraki yıla kota olarak dönüşmekte ve üretici taahhütleri şirket tarafından değil üreticinin teslim ettiği ürüne bağlı olarak belirlenmektedir.

Çizelge 4.29. İşletmelerin taahhüt dağılımı

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0–250 Ton	30	73,17	5	12,82	0	0,00	0	0,00	0	0,00	35	20,59
250–500 Ton	11	26,83	28	71,79	3	7,89	1	3,03	0	0,00	43	25,29
500–750 Ton	0	0,00	6	15,38	25	65,79	2	6,06	0	0,00	33	19,41
750–1250 Ton	0	0,00	0	0,00	9	23,68	21	63,64	4	21,05	34	20,00
1250 Üzeri	0	0,00	0	0,00	1	2,63	9	27,27	15	78,95	25	14,71
Toplam	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	46,34	170	414,63

4.2.13. İşletmelere Göre Kooperatifin Başarı Durumu

Üreticilerin kooperatifi başarılı bulması üretici grupları arasında farklılık göstermektedir. 1. grubun %73,17'si, 2. grubun % 61,54'ü, 3. grubun % 55,26'sı, 4. grubun % 63,64'ü ve 5. grubun % 52,63 'ü kooperatifi başarılı bulmaktadır. Üreticilerin işletme büyüklüğü arttıkça kooperatiften beklentileri artmakta ve kooperatif başarısını değerlendirirken de başarı oranı işletme büyüklüğü arttıkça azalmaktadır.

Çizelge 4.30. İşletmelere göre kooperatifin başarı durumu

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Başarılı	30	73,17	24	61,54	21	55,26	21	63,64	10	52,63	106	62,35
Başarılı Değil	11	26,83	15	38,46	17	44,74	12	36,36	9	47,37	64	37,65
Toplam	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00

4.2.14. İşletme Sahiplerinin Ana Sözleşmeyi Okuma Durumu

Üreticilerin genel olarak % 36,47'si ana sözleşmesi okuduğunu, % 63,53'ü ise ana sözleşmeyi okumadığını belirtmişlerdir. Üreticiler ana sözleşmeyi okumak yerine bağlı oldukları Bölge Müdürlükleri tarafından dağıtılan bildiri ve gönderilen SMS yolu ile teknik şartlardan haberdar olmaktadır.

Çizelge 4.31. İşletme sahiplerinin ana sözleşmeyi okuma dağılımı

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okudum	14	34,15	13	33,33	19	50,00	8	24,24	8	42,11	62	36,47
Okumadım	27	65,85	26	66,67	19	50,00	25	75,76	11	57,89	108	63,53
Toplam	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	100,00	170	100,00

4.2.15. İşletme Sahiplerinin Kooperatifle İlgili Yayınları Okuma Durumu

Üreticilerin genel olarak % 51,76'sı kooperatifle ilgili yayınları okuduklarını belirtirken, % 48,24'ü ise kooperatifle ilgili yayınları okumadıklarını belirtmişlerdir. 3. grubun % 55,26'sı, 4. grubun % 51,52'si ve 5. grubun % 63,16'sı kooperatifle ilgili yayınları okurken, 1. grubun % 53,66'sı ve 2. grubun % 51,28'i bu yayınları okumamaktadır. İşletme büyüklüğü fazla olan üreticiler diğer üreticilere oranla kooperatifinden daha fazla haberdar olmak istemektedirler. İlgili yayınlar aylık olarak Bölge Müdürlüklerine, köy muhtarlıklarına ve köy kahvehanelerine dağıtılmaktadır.

Çizelge 4.32. İşletme sahiplerinin kooperatifle ilgili yayınları okuma dağılımı

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okuyorum	19	46,34	19	48,72	21	55,26	17	51,52	12	63,16	88	51,76
Okumuyorum	22	53,66	20	51,28	17	44,74	16	48,48	7	36,84	82	48,24
Toplam	41	100,0	39	100,0	38	100,0	33	100,0	19	100,0	170	100,0

4.2.16. Ortaklık Sonrası İşletmelerin Gelirlerinin Artması Durumu

İşletme büyüklüğüne bağlı olarak 1. grubun % 63,41'i, 2. grubun %76,92'si, 3. grubun % 63,16'sı, 4. grubun % 75,76'sı ve 5. grubun % 78,95'i kooperatife ortak olduktan sonra gelirinin olumlu yönde arttığını belirtmiştir. Bu gelir artış yüzdesi işletme büyüklüğüne bağlı olarak artmaktadır. Daha çok üreten üretici gelirinin daha çok arttığını belirtmektedir.

Çizelge 4.33. İşletmelerin ortaklık sonrasında gelirlerini artırma durumu dağılımı

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Gelirim Arttı	26	63,41	30	76,92	24	63,16	25	75,76	15	78,95	120	70,59
Gelirim Artmadı	15	36,59	9	23,08	14	36,84	8	24,24	4	21,05	50	29,41
Toplam	41	100,0	39	100,0	38	100,0	33	100,00	19	100,00	170	100,00

4.2.17. Kooperatife Ortak Olan İşletme Sahiplerinin Ortak Olmayan İşletmelere Göre Gelir Durumu

Üreticiler kooperatife üye olup pancar üretmeye başladıktan sonra 1. grubun % 65,85'i, 2. grubun % 71,79'u, 3. grubun % 65,79'u, 4. grubun % 78,79'u ve 5. grubun % 68,42'si gelirlerinin üye olamayanlara göre gelirlerinin olumlu yönde arttığını belirtmiştir. genel olarak üreticilerin % 70'i gelirinin üye olmayanlara göre arttığını belirtmiştir.

Çizelge 4.34. Kooperatife ortak olan işletme sahiplerinin ortak olmayan işletmelere göre gelir durumu

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Gelirim Arttı	27	65,85	28	71,79	25	65,79	26	78,79	13	68,42	119	70,00
Gelirim Artmadı	14	34,15	11	28,21	13	34,21	7	21,21	6	31,58	51	30,00
Toplam	41	100,0	39	100,0	38	100,0	33	100,00	19	100,0	170	100,0

4.2.18. İşletme Sahiplerinin Kooperatif Hesaplarıyla İlgili Bilgi Edinme Durumu

Üreticilerden 1. gruptakilerin % 65,85'i, 2. gruptakilerin % 56,41'i, 3. gruptakilerin % 55,26'sı, 4. gruptakilerin %57,58'si ve 5. gruptakilerin % 52,63'ü kooperatif hesaplarıyla ilgili bilgi edinmektedirler. İşletme büyüklüğü arttıkça üreticilerin bilgi edinme oranı azalmaktadır. Küçük işletmeler hesaplarını daha çok kontrol edip ona göre girdi kullanırken büyük işletmeler hesaplarını daha az kontrol etmekte ve yılsonu dökümde kontrolü sağlamaktadırlar.

Çizelge 4.35. İşletme sahiplerinin kooperatif hesaplarıyla ilgili bilgi edinme durumu

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Bilgi Ediniyorum	27	65,85	22	56,41	21	55,26	19	57,58	10	52,63	99	58,24
Bilgi Edinmiyorum	14	34,15	17	43,59	17	44,74	14	42,42	9	47,37	71	41,76
Toplam	41	100,0	39	100,0	38	100,0	33	100,0	19	100,0	170	100,0

4.2.19. İşletmelerin Kooperatife Teslim Ettikleri Ürün Miktarları

Üreticilerin teslim ettikleri ürün miktarları işletme büyüklüğü arttıkça artmaktadır. 1. gruptaki üreticilerin % 70,73'ü 0-250 ton arası, 2. gruptaki üreticilerin % 74,36'sı 250-500 ton arası, 3. gruptaki üreticilerin % 57,89'u 500-750 ton arası, 4. gruptaki üreticilerin % 66,67'si 750-1250 ton arası ve 5. gruptaki üreticilerin % 78,95'i 1250 ton üzeri ürün teslim etmiştir.

Çizelge 4.36. İşletmelerin kooperatife teslim ettiği ürün miktarı dağılımı

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0-250 Ton	29	70,73	5	12,82	0	0,00	0	0,00	0	0,00	34	20,00
250-500 Ton	12	29,27	29	74,36	2	5,26	0	0,00	0	0,00	43	25,29
500-750 Ton	0	0,00	5	12,82	22	57,89	1	3,03	0	0,00	28	16,47
750-1250 Ton	0	0,00	0	0,00	13	34,21	22	66,67	4	21,05	39	22,94
1250 Üzeri	0	0,00	0	0,00	1	2,63	10	30,30	15	78,95	26	15,29
Toplam	41	100,00	39	100,00	38	100,00	33	100,00	19	46,34	170	414,63

4.2.20. İşletmelerin Kooperatife Teslim Ettiği Ürünlerin Birim Fiyatı

Üreticilerin 2014 yılında Kayseri Şeker Fabrikası ve Boğazlıyan Şeker Fabrikasına teslim ettikleri 16 polar şeker oranı gelen 1 ton şeker pancarının bedeli 164 TL'dir. 16 polar şeker oranının üzerine gelen her bir polar da üretici 10,25 TL kazanmaktadır. Şeker oranını etkileyen başlıca; toprak yapısı, fazla azot, mantarı hastalıklar, münavebe vb. etmenler etkilemektedir. Üretici gruplarının genel olarak % 8,82'si 0,140 TL–0,159 TL arasında, % 80,59'u 0,160 TL–0,179 TL arasında, % 10,59'u ise 0,180 TL–0,199 TL arasında fiyattan ürün teslim etmişlerdir.

Çizelge 4.37. İşletmelerin kooperatife teslim ettiği ürünlerin birim fiyatı dağılımı

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0,140 TL– 0,159 TL	2	4,88	1	2,56	7	18,42	4	12,12	1	5,26	15	8,82
0,160 TL– 0,179 TL	35	85,37	34	87,18	25	65,79	26	78,79	17	89,47	137	80,59
0,180 TL– 0,199 TL	4	9,76	4	10,26	6	15,79	3	9,09	1	5,26	18	10,59
Toplam	41	100,0	39	100,0	38	100,0	33	100,0	19	46,34	170	414,63

4.2.21. İşletmelerin Kooperatife Teslim Ettiği Ürün Bedeli

Üreticilerin teslim ettikleri ürünlerinin bedelleri; 0–50.000 TL arası % 54,12, 50.000 TL–75.000 TL arası % 10,00, 75.000 TL–100.000 TL arası % 12,35, 100.000 TL–250.000 TL arası % 20,59, 250.000 TL üzeri ise % 2,94'tür. Üreticilerin işletme büyüklüklerinin artmasıyla teslim ettikleri ürün bedeli de artmaktadır. 1. gruptaki üreticiler ortalama 16.670 TL, 2. gruptaki üreticiler ortalama 38.102 TL, 3. gruptaki üreticiler ortalama 79.736 TL, 4. gruptaki üreticiler ortalama 109.393 TL ve 5. gruptaki üreticiler ortalama 211.210 TL ürün bedeli almaktadır. Tüm üreticilerin ortalaması ise 75.426 TL'dir.

Çizelge 4.38. İşletmelerin kooperatife teslim ettiği ürün bedeli dağılımı

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Say ı	%	Say ı	%	Say ı	%	Say ı	%	Say ı	%	Say ı	%
0 – 49 999 TL	41	100,0 0	29	74,36	12	31,58	7	21,21	3	15,7 9	92	54,12
50 000 TL – 74 999 TL	0	0,00	6	15,38	4	10,53	3	9,09	4	21,0 5	17	10,00
75 000 TL – 99 999 TL	0	0,00	4	10,26	11	28,95	4	12,12	2	10,5 3	21	12,35
100 000 TL – 249 999 TL	0	0,00	0	0,00	11	28,95	19	57,58	5	26,3 2	35	20,59
250 000 ve Üzeri	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	5	26,3 2	5	2,94
Toplam	41	100,0 0	39	100,0 0	38	100,0 0	33	100,0 0	19	46,3 4	170	414,6 3
Ortalama	16.670 TL		38.102 TL		79.736 TL		109.393 TL		211.210 TL		75.426 TL	

4.3. Kooperatif Ortaklarının Memnuniyetlerinin Değerlendirilmesi

4.3.1. Kooperatif Ortaklarının Ekonomik Açından Memnuniyetleri

Kooperatif ortaklarının geneli şeker pancarı üretimini diğer tarımsal ürünlere göre daha karlı bulmaktayken, 3. ve 4. gruptaki üreticiler diğer gruplarda ki üreticilere oranla şeker pancarını diğer ürünlere göre daha da karlı bulmaktadır. Tüm gruplardaki üreticiler eşit oranda olmak üzere şeker pancarı üretimini diğer tarımsal ürünlere oranla pazar sıkıntısı olmamasından dolayı tercih etmektedirler. Üreticiler genel olarak şeker pancarı taban satış fiyatını yeterli bulmamakta ve 3. ve 4. gruptaki üreticilerde şeker pancarı taban satış fiyatını yeterli bulmama oranı diğer gruptaki üreticilere oranla daha fazladır. Üretici gruplarındaki üreticilerin geneli sözleşmeli üretim ve alım garantisinin üretime teşvik etmesi nedeniyle şeker pancarı üretmektedir. Mazot, gübre, alet-ekipman, avans ve temliklerden yararlanmak için pancar ürettiğini belirten üreticiler arasında en fazla oran 1. gruptaki pancar üreticileridir. Aynı ve nakdi avansları en fazla yeterli bulan üretici grubu 1. gruptur. 2. gruptaki üreticiler diğer üreticilere göre pancar üreticiliğini diğer tarımsal ürünlere oranla daha az riskli bulmaktadırlar. 3. gruptaki üreticiler diğer üreticilere oranla kooperatif sayesinde bankalardan temlik kredisi ve bireysel kredi kullanılmasının daha kolay olduğunu belirtmişlerdir. Üretim için kooperatiften destek almasam pancar üretemem diyen üreticilerin oranı 3. grupta diğer gruplara oranla daha fazladır. Aldığı avans ve kredileri sadece üretim için kullandığını belirten üreticilerin oranı 3. grupta daha

fazladır. Aldığı avansları en verimli şekilde kullandığını belirten üreticiler 2. ve 4. gruplarda daha fazladır.

Çizelge 4.39. Kooperatif ortaklarının ekonomik açıdan memnuniyetleri

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	%	STD	%	STD	%	STD	%	STD	%	STD	%	STD
1: Kesinlikle katılmıyorum 2: Katılmıyorum 3: Kararsızım 4: Katılıyorum 5: Tamamen katılıyorum												
A01-Şeker pancarı üretimini diğer tarımsal ürünlere göre daha karlı buluyorum	4,42	1,13	4,42	1,14	4,45	1,11	4,44	1,11	4,42	1,14	4,46	1,10
A02-Şeker pancarı üretimini diğer tarımsal ürünlere oranla pazar sıkıntısı olmamasından dolayı tercih ederim	4,65	0,71	4,64	0,71	4,64	0,71	4,65	0,70	4,65	0,71	4,65	0,70
A03-Şeker pancarı taban satış fiyatını yeterli buluyorum	2,19	1,43	2,22	1,43	2,16	1,41	2,16	1,42	2,23	1,43	2,13	1,40
A04-Sözleşmeli üretim ve alım garantisi beni üretime teşvik ediyor	4,35	0,93	4,36	0,92	4,38	0,93	4,36	0,93	4,36	0,94	4,37	0,92
A05-Mazot, gübre, alet-ekipman, avans ve temliklerden yararlanmak için pancar üretiyorum	3,47	1,47	3,45	1,48	3,46	1,48	3,45	1,47	3,45	1,47	3,46	1,48
A06-Aynı ve nakdi avansları (mazot, gübre, tohum, avanslar vb.) yeterli buluyorum	3,58	1,46	3,56	1,46	3,50	1,48	3,55	1,45	3,54	1,47	3,54	1,48
A07-Pancar üreticiliği, diğer tarımsal ürünlere oranla daha az risklidir	3,44	1,65	3,45	1,65	3,37	1,69	3,44	1,65	3,41	1,67	3,40	1,68
A08-Kooperatif sayesinde bankalardan temlik kredisi ve bireysel kredi kullanması daha kolay oluyor	3,99	1,28	3,98	1,29	4,01	1,29	4,00	1,28	3,98	1,29	4,01	1,29
A09-Üretim için kooperatiften ekonomik destek almasam pancar üretmem	3,35	1,81	3,33	1,80	3,38	1,80	3,37	1,80	3,33	1,80	3,41	1,80
A10-Aldığım avans ve kredileri sadece üretim için kullanıyorum	4,24	1,06	4,23	1,07	4,25	1,08	4,24	1,08	4,21	1,10	4,26	1,07
A11-Aldığım avansları en verimli şekilde kullandığımı düşünüyorum	4,16	1,08	4,17	1,05	4,14	1,15	4,17	1,09	4,14	1,11	4,15	1,14

4.3.2. Kooperatif Ortaklarının Kültürel Açından Memnuniyetleri

Ailesinde kooperatif üyeliğinin önemli olduğunu düşünen üreticiler diğer gruplardaki üreticilere oranla 3. grupta daha fazladır. Kooperatif üyesi olmanın ve pancar üretmenin çevresinde itibar sağladığını düşünen üreticiler diğer gruplardaki üreticilere oranla 1. grupta daha fazladır. Ziraat mühendislerinin kooperatifçilik konusunda kendilerine önerilerde bulunduğunu belirten üreticiler diğer üreticilere oranla 3. grupta daha fazladır. Yöneticilerin dürüst ve ahlaki değerlere sahip olduğunu belirten üreticiler diğer üreticilere oranla 4. grupta daha fazladır. Birlikten güç doğar ifadesine katılan üreticiler diğer gruplardaki üreticilere oranla 3. grupta daha fazladır.

Çizelge 4.40. Kooperatif ortaklarının kültürel açıdan memnuniyetleri

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	%	(Sd)	%	(Sd)	%	(Sd)	%	(Sd)	%	(Sd)	%	(Sd)
1: Kesinlikle katılmıyorum 2: Katılmıyorum 3: Kararsızım 4: Katılıyorum 5: Tamamen katılıyorum												
B01-Ailemizde kooperatif üyeliği önemlidir	4,06	1,13	4,05	1,14	4,12	1,13	4,10	1,13	4,07	1,14	4,13	1,12
B02-Kooperatif üyesi olmak ve pancar üretmek çevremde itibar sağlar	3,50	1,43	3,49	1,44	3,45	1,43	3,47	1,42	3,47	1,44	3,45	1,43
B03-Ziraat mühendisleri kooperatifçilik konusunda bana önerilerde bulunur	3,95	1,42	3,94	1,43	3,99	1,41	3,97	1,41	3,92	1,43	4,01	1,40
B04-Yöneticiler dürüst ve ahlaki değerlere sahiptir	3,64	1,36	3,62	1,37	3,64	1,35	3,65	1,35	3,63	1,35	3,65	1,36
B05-Birlikten güç doğar	3,94	1,04	3,92	1,04	3,95	1,05	3,93	1,03	3,93	1,05	3,96	1,03

4.3.3. Kooperatif Ortaklarının Sosyal Açından Memnuniyetleri

Kooperatife üretimde bulunmak amacıyla kendi isteğiyle katıldığını belirten üreticilerin oranı 4. grupta daha fazladır. Kooperatifte açık ve şeffaf bir yönetim olduğunu düşünen üreticilerin oranı 2. grupta daha fazladır. Üreticiler genel olarak eğitim, seminer ve teknik gezi faaliyetlerini yeterli bulmamaktadır. Bu faaliyetleri en yetersiz bulan üreticiler ise 3. grupta yer almaktadır. Üreticiler genel olarak çiftçi meclisinin kurulması konusunda kararsız olsa da çiftçi meclisinin kurulmasını destekleyen üreticiler 1. Ve 2. grupta fazladır. Üreticiler

genel olarak çiftçi meclisi sayesinde talep ve görüşlerimizi kolayca yönetime aktarabiliyoruz ifadesine kararsız kalmışlar ancak 2. gruptaki üreticiler bu ifadeye katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kooperatif yönetiminde demokratiklik olduğunu düşünen üreticiler 1. Ve 4. grupta diğer üreticilere oranla daha fazladır. Kooperatif ortak hareket etmemizi sağlıyor ifadesine katılan üreticilerin sayısı 3. grupta daha fazladır. Köyden kente göçün kooperatif sayesinde üretimle birlikte engellendiğini düşünen üreticilerin oranı 3. grupta daha fazladır. Kooperatif sayesinde tarımın devamlılığının sağladığını düşünen üreticiler 3. grup üreticileridir.

Çizelge 4.41. Kooperatif ortaklarının sosyal açıdan memnuniyetleri

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	%	(Sd)	%	(Sd)	%	(Sd)	%	(Sd)	%	(Sd)	%	(Sd)
1: Kesinlikle katılmıyorum 2: Katılmıyorum 3: Kararsızım 4: Katılıyorum 5: Tamamen katılıyorum												
C01-Kooperatife üretimde bulunmak amacıyla kendi isteğimle katıldım	4,30	0,97	4,29	0,97	4,30	0,99	4,32	0,96	4,29	0,97	4,32	0,98
C02-Kooperatifte açık ve şeffaf bir yönetim olduğunu düşünüyorum	3,65	1,47	3,66	1,47	3,58	1,47	3,64	1,45	3,61	1,47	3,61	1,47
C03-Eğitim, seminer ve teknik gezi (fuar vb.) faaliyetleri yeterli buluyorum	2,74	1,58	2,72	1,58	2,67	1,56	2,74	1,58	2,68	1,57	2,72	1,58
C04-Çiftçi Meclisi kurulmasını destekliyorum	3,23	1,60	3,23	1,60	3,19	1,59	3,23	1,59	3,20	1,59	3,22	1,59
C05-Çiftçi Meclisi sayesinde talep ve görüşlerimizi kolayca yönetime aktarabiliyoruz	3,05	1,64	3,04	1,64	2,99	1,64	3,04	1,63	3,00	1,62	3,03	1,63
C06-Kooperatif yönetiminde demokratiklik (eşit söz hakkı) vardır	3,11	1,61	3,10	1,61	3,09	1,63	3,11	1,62	3,07	1,61	3,13	1,63
C07-Kooperatifin bağımsız bir yapı olduğunu düşünüyorum	3,37	1,66	3,35	1,65	3,34	1,67	3,34	1,67	3,30	1,66	3,39	1,66
C08-Kooperatif ortak hareket etmemizi (üreticiler arası dayanışma) sağlıyor	3,28	1,63	3,24	1,63	3,33	1,64	3,30	1,63	3,22	1,63	3,36	1,63
C09-Kooperatif sayesinde üretimde bulunarak köyden kente göç engelleniyor	3,35	1,61	3,33	1,60	3,45	1,59	3,38	1,61	3,40	1,59	3,41	1,62
C10-Kooperatif sayesinde tarımın devamlılığı sağlanmaktadır	3,97	1,22	3,95	1,23	4,02	1,22	3,99	1,22	3,99	1,21	4,00	1,24

4.3.4. Kooperatif Ortaklarının Kooperatif Özellikleri Açısından Memnuniyetleri

Kooperatif binalarının hizmet verme açısından yeterli olduğunu düşünen üreticiler diğer üreticilere oranla 1. Ve 3. gruplarda fazladır. İstedikim zaman kooperatif yöneticileriyle kolaylıkla görüşebiliyorum diyen üreticiler 1. Ve 2. gruplarda diğer gruplara oranla fazladır. Diğer gruplara oranla kooperatife en fazla güvenen üreticiler 3. grupta yer almaktadır; ancak genel olarak üreticiler kooperatife güven konusunda kararsızlardır. Kooperatifte adaletli bir yönetim hakimdir ifadesine üreticiler kararsız kalmaktadır. Ancak bu ifadeye katılma oranı 1. grupta diğer gruplara oranla daha fazladır. Kooperatifin kendisine fayda sağladığını düşünen üreticilerin oranı en fazla 3. gruptadır. Üreticilerin geneli kooperatifin denetim ve kontrol sistemine güvenme konusunda kararsızdır. Ancak güvenme konusunda en fazla oran 3. grup üreticilerde fazladır. Üreticiler genel olarak kooperatifte haksız kazanç ve yolsuzluk olmaz konusunda kararsız kalmışlardır. Ancak bu ifadeye katılma oranı en fazla olan üreticiler 4. grup üreticilerindedir. genel kurul çalışmalarında kavga çıkmaz diyen üreticiler diğer gruplara oranla 4. grupta daha fazladır.

Çizelge 4.42. Kooperatif ortaklarının kooperatif özellikleri açısından memnuniyetleri

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	%	(Sd)	%	(Sd)	%	(Sd)	%	(Sd)	%	(Sd)	%	(Sd)
1: Kesinlikle katılmıyorum 2: Katılmıyorum 3: Kararsızım 4: Katılıyorum 5: Tamamen katılıyorum												
D01-Kooperatif binaları hizmet verme açısından yeterlidir	3,84	1,25	3,83	1,26	3,84	1,28	3,82	1,28	3,79	1,28	3,86	1,27
D02-İstediğim zaman kooperatif yöneticileriyle kolaylıkla görüşebiliyorum	3,66	1,55	3,66	1,55	3,61	1,56	3,63	1,56	3,59	1,56	3,65	1,56
D03-Kooperatife güvenirim	3,53	1,45	3,51	1,46	3,58	1,44	3,55	1,44	3,50	1,45	3,61	1,44
D04-Kooperatifte adaletli bir yönetim hakkındır	3,30	1,55	3,29	1,55	3,24	1,55	3,29	1,54	3,25	1,54	3,28	1,54
D05-Kooperatif bana fayda sağlar	3,68	1,40	3,69	1,39	3,70	1,41	3,69	1,39	3,67	1,41	3,71	1,39
D06-Kooperatifte denetim ve kontrol sistemine güvenirim	3,18	1,51	3,17	1,50	3,19	1,50	3,18	1,49	3,13	1,49	3,23	1,50
D07-Genel kurul çalışmaları faydalı oluyor	3,38	1,44	3,37	1,43	3,36	1,44	3,37	1,43	3,32	1,45	3,39	1,44
D08-Kooperatifte haksız kazanç ve yolsuzluk olmaz	3,18	1,54	3,15	1,54	3,19	1,53	3,20	1,54	3,11	1,53	3,24	1,54
D09-Genel kurul çalışmalarında kavga çıkmaz	3,36	1,40	3,34	1,41	3,39	1,40	3,40	1,40	3,32	1,40	3,44	1,40

4.3.5. Kooperatif Ortaklarının Kişisel Açısından Memnuniyetleri

Kooperatif üyesi olmaktan memnun olan ve kooperatifçilik konusunda tecrübeli olduğunu ifade eden üreticiler 3. grupta yer almaktadırlar. Kooperatife ortak olurken, aile üyelerinden etkilendiğini belirten üreticiler en fazla 3. grupta yer almaktadır ancak bu ifadeye, üreticilerin geneli kararsız kalmışlardır. Üreticiler genel olarak diğer çiftçilerin ortak olurken karar vermelerine etki yapmadığını belirtmişlerdir. Bu oran 1. grup üreticilerinde en fazladır. Kooperatife kolayca üye olunabileceğini düşünen üreticiler 3. grup üreticileridir. Siyasi partilere üyeliği bulunan üreticiler 3. grupta diğer üreticilere oranla fazladır. Diğer tarımsal kuruluşlara üyelik en fazla 4. grup üreticilerindedir. Ortak iş yapmayı sevme konusunda üreticilerin geneli kararsız kalmaktadır. Ancak ortak iş yapma konusuna katılma oranı en fazla olan üreticiler 4. grup üreticileridir. grubundaki

çiftçilere en fazla güvenen ve grubundaki çiftçilerin de kendisine güvendiğini düşünen üreticiler 3. grup üreticileridir.

Çizelge 4.43. Kooperatif ortaklarının kişisel açıdan memnuniyetleri

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	%	(Sd)	%	(Sd)	%	(Sd)	%	(Sd)	%	(Sd)	%	(Sd)
1: Kesinlikle katılmıyorum 2: Katılmıyorum 3: Kararsızım 4: Katılıyorum 5: Tamamen katılıyorum												
E01-Kooperatif üyesi olmaktan memnunum	4,20	1,01	4,18	1,02	4,22	1,01	4,21	1,01	4,19	1,02	4,24	1,00
E02-Kooperatif konusunda tecrübeliyim	3,96	1,20	3,95	1,18	4,01	1,17	3,99	1,19	3,97	1,18	4,01	1,18
E03-Ortak olmaya karar verirken aile üyelerinden etkilendim	3,08	1,70	3,07	1,70	3,23	1,69	3,12	1,70	3,14	1,69	3,18	1,70
E04-Diğer çiftçiler ortak olmama karar verirken beni etkilediler	2,84	1,68	2,81	1,67	2,96	1,69	2,89	1,68	2,88	1,67	2,94	1,68
E05-Kooperatife kolayca üye olunabiliyor	3,99	1,19	3,96	1,19	4,01	1,20	3,98	1,21	3,97	1,19	4,02	1,20
E06-Siyasi partilere üyeliğim var	3,80	1,71	3,80	1,70	3,88	1,67	3,83	1,69	3,81	1,70	3,87	1,68
E07-Diğer tarımsal kuruluşlara (Ziraat Odası, Tarım Kredi Kooperatifi vb.) üyeyim	4,28	1,33	4,26	1,34	4,31	1,31	4,30	1,31	4,27	1,34	4,32	1,29
E08-Ortak iş yapmayı severim	3,22	1,78	3,20	1,78	3,37	1,77	3,26	1,78	3,29	1,77	3,32	1,77
E09-Grubumdaki çiftçilere güvenirim	4,71	0,69	4,71	0,69	4,73	0,68	4,72	0,68	4,71	0,69	4,73	0,67
E10-Grubumdaki çiftçiler bana güvenirler	4,61	0,79	4,60	0,80	4,63	0,77	4,62	0,78	4,61	0,79	4,64	0,77

4.3.6. Kooperatif Ortaklarının Kooperatif Başarısı Açısından Memnuniyetleri

Gelecekte üye olmaya devam edeceğini belirten üreticiler 3. grup üreticileridir. Üreticiler genel olarak çocuklarının kooperatif üyesi olmasını istememektedirler. Bu ifadeye katılmama oranı en fazla 4. grup üyelerindedir. İleride kendisi veya ailesinden birinin kooperatif yönetiminde yer almasını isteyen üreticiler en fazla 3. Ve 5. grup üreticileridir. gelecekte en fazla kotasını artırmayı planlayan üreticiler 3. grup üreticileridir. Üreticiler genel olarak kooperatifin aslında daha da başarılı olabileceğini düşünmektedirler. Bu ifadeye katılma oranı en fazla 1. Ve 3. grup üreticilerinde fazladır. Kooperatif sayesinde gelir düzeyinin

yükseldiğini düşünen üreticiler en fazla 3. grupta yer alan üreticilerdir. Kooperatifin kendisine özgüven kazandırdığını düşünen üreticiler en fazla 4. grupta yer almaktadır. Kooperatifin yönetim kurulu başkanının başarılı olduğunu düşünen üreticiler 4. grup üreticileridir. Üreticiler genel olarak yönetim kurulunun başarılı bir şekilde çalıştığı konusunda kararsızdır. Ancak bu ifadeye katılma oranı en fazla olan üreticiler 4. grupta yer almaktadır. Kooperatif çalışanlarının işini en iyi şekilde yaptığını düşünen üreticiler 3. grupta yer almaktadır. Üreticiler genel olarak kooperatif müdürü ve yardımcılarının başarılı olması konusunda kararsızdır, kararsızlık olarak en fazla oran 3. grup üreticilerindedir.

Çizelge 4.44. Kooperatif ortaklarının kooperatif başarısı açısından memnuniyetleri

	I. grup (n=41)		II. grup (n=39)		III. grup (n=38)		IV. grup (n=33)		V. grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	%	(Sd)	%	(Sd)	%	(Sd)	%	(Sd)	%	(Sd)	%	(Sd)
1: Kesinlikle katılmıyorum 2: Katılmıyorum 3: Kararsızım 4: Katılıyorum 5: Tamamen katılıyorum												
F01-Gelecekte üye olmaya devam edeceğim	4,56	0,92	4,55	0,93	4,58	0,90	4,57	0,91	4,55	0,93	4,59	0,89
F02-Çocuklarının da kooperatif üyesi olmasını isterim	2,70	1,68	2,71	1,67	2,67	1,69	2,66	1,68	2,68	1,67	2,65	1,69
F03-İlerde ben yada ailemden birisinin kooperatif yönetiminde olmasını istiyorum	3,95	1,50	3,95	1,51	3,97	1,48	3,95	1,51	3,97	1,49	3,95	1,49
F04-Gelecekte kotamı artırarak daha çok üretmeyi planlıyorum	4,30	1,22	4,29	1,23	4,36	1,17	4,33	1,20	4,32	1,20	4,35	1,19
F05-Kooperatif aslında daha da başarılı olabilir	4,35	1,03	4,33	1,04	4,35	1,05	4,34	1,06	4,31	1,07	4,36	1,05
F06-Kooperatif sayesinde gelir düzeyim yükseldi	3,89	1,36	3,88	1,36	3,92	1,34	3,90	1,34	3,88	1,36	3,93	1,33
F07-Kooperatif bana özgüven kazandırdı	3,96	1,26	3,94	1,27	3,94	1,30	3,96	1,25	3,95	1,28	3,94	1,28
F08-Kooperatifin yönetim kurulu başkanı başarılıdır	3,92	1,39	3,90	1,40	3,88	1,39	3,93	1,38	3,88	1,40	3,91	1,38
F09-Yönetim Kurulu başarılı bir şekilde çalışıyor	3,26	1,53	3,21	1,53	3,19	1,53	3,23	1,53	3,21	1,52	3,22	1,54
F10-Kooperatif çalışanları işini en iyi şekilde yapıyor	3,88	1,36	3,86	1,36	3,90	1,34	3,89	1,34	3,87	1,36	3,91	1,33
F11-Kooperatif müdürü ve yardımcılarını başarılıdır	3,88	1,37	3,88	1,36	3,83	1,39	3,88	1,38	3,86	1,38	3,86	1,38

4.4. Faktör Analizi ve Yapısal Eşitlik Modelinin Uygulanması

Yapılan çalışmada Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ortaklarının memnuniyetlerinin belirlenmesi amacıyla 170 kooperatif ortağıyla görüşülmüş ve elde edilen verilere göre 56 adet değişkenin toplam güvenilirlik katsayısı, Cronbach Alpha değeri 0,88 bulunmuştur. Çalışmada 56 adet değişken 6 bölümden oluşmaktadır. Bu sebeple her kısmın güvenilirlik katsayısına ayrı ayrı bakılmıştır. Kooperatif memnuniyetini etkileyen ekonomik faktörler kısmının güvenilirlik katsayısı, Cronbach Alpha değeri 0,59'dur. Kooperatif memnuniyetini etkileyen kültürel faktörler kısmının güvenilirlik katsayısı, Cronbach Alpha değeri 0,58'dir. Kooperatif memnuniyetini etkileyen sosyal faktörler kısmının güvenilirlik katsayısı, Cronbach Alpha değeri 0,73'tür. Kooperatif memnuniyetini etkileyen kooperatif özellikleri faktörü kısmının güvenilirlik katsayısı, Cronbach Alpha değeri 0,82'dir. Kooperatif memnuniyetini etkileyen kişisel faktörler kısmının güvenilirlik katsayısı, Cronbach Alpha değeri 0,67'dir. Kooperatif memnuniyetini etkileyen başarı faktörü kısmının güvenilirlik katsayısı, Cronbach Alpha değeri 0,71'dir. Alfa katsayısına bağlı olarak ölçeğin güvenilirliğine bakıldığında; $0.00 \leq \alpha < 0.40$ ölçek güvenilir değildir. $0.40 \leq \alpha < 0.60$ ölçeğin güvenilirliği düşüktür. $0.60 \leq \alpha < 0.80$ ölçek oldukça güvenilirdir. $0.80 \leq \alpha < 1.00$ ölçek yüksek derecede güvenilirdir (Türkan ve ark., 2009). Alpha değerlerine bakıldığında kooperatif memnuniyetini etkileyen ekonomik faktörler ve kültürel faktörler kısımlarının güvenilirlik katsayılarının düşük olduğu görülmüştür. Ekonomik faktörler kısmında A08 değişkeni ve kültürel faktörler kısmında ise B03 değişkeninin Cronbach Alpha değerini düşürmesi nedeniyle bu değişkenler çıkarılmıştır. A08 değişkeninin çıkarılması sonucu kooperatif memnuniyetini etkileyen ekonomik faktörler kısmının güvenilirlik katsayısı, Cronbach Alpha değeri 0,60 ve B03 değişkeninin çıkarılması sonucu kooperatif memnuniyetini etkileyen kültürel faktörler kısmının güvenilirlik katsayısı, Cronbach Alpha değeri 0,60 olarak belirlenmiştir. Yapılan çalışmada 56 adet değişken içerisinde 2 değişkenin güvenilirlik katsayılarının düşük olması nedeniyle analize dâhil edilmemiştir. Bu nedenle 54 adet değişkene ait Keiser-Meyer-Olkin (KMO) yeterlilik ölçütüne bakılmıştır. Keiser-Meyer-Olkin (KMO) yeterlilik ölçüsü 0,50'nin üzerinde bulunmaktadır. Bulunan değer 0,72 olması nedeniyle faktör analizi uygulanmak için uygun bulunmuştur. Analiz sonucunda ilk seferde öz değeri 1'in üzerinde 17 faktör elde edilmiştir. Bunun sonucunda çok sayıda faktör oluşmuş ve faktör yükleri çok

fazla dağılım göstermiştir. İkinci olarak açıklayıcı faktör analizinde özdeğeri 2'ye çıkarılmıştır. Özdeğeri 2'nin üzerinde elde edilen faktör sayısı 5'tir. Ancak 5 faktörün açıklayabildiği toplam varyans % 50'nin altındadır. Bu nedenlerle değişkenlerin birbiri arasındaki bağlantı göz önüne alınarak bazı değişkenler analize dahil edilmemiştir. Değişkenlerden bazılarının analize dahil edilmemesi sonucu kalan değişken sayısı 17'dir. Bu değişkenlerle birlikte özdeğeri 1'in üzerinde 5 faktör belirlenmiş ve bu faktörlerin açıklayabildiği toplam varyans % 60.177 olarak saptanmıştır. Keiser-Meyer-Olkin (KMO) yeterlilik ölçüsü 0,76 olarak faktör analizi uygulamak için uygunluğu tespit edilmiştir (Çizelge 4.45).

Çizelge 4.45. KMO ve Bartlett testi

Kaiser-Meyer-Olkin Örnekleme Yeterliliği Ölçütü		,761
Küresellik Testi (Bartlett's Test of Sphericity)	Yaklaşık Ki-kare Değeri	763,414
	df	136
	Anlamlılık(Sig.)	,000

Çizelge 4.46'da 9 faktörel boyuta ait faktör yükleri verilmiştir.

Çizelge 4.46. Faktör analizi

	Gruplar				
	1	2	3	4	5
A03	,083	,149	,313	,508	,376
A05	,332	,448	,048	,298	,230
A06	,478	,078	-,104	,404	,355
B01	,271	,378	-,397	,016	-,402
B02	,423	,110	-,457	,303	-,247
C09	,319	,565	,486	-,193	-,194
C10	,539	,297	,378	-,332	-,263
D03	,566	-,457	,198	,089	-,074
D04	,680	-,506	,126	,077	-,054
D05	,665	-,439	,245	,040	-,095
D07	,616	-,419	,197	,064	-,108
E08	,207	,594	,373	-,041	,156
F03	,524	,183	-,217	,033	-,412
F07	,583	,340	-,238	,264	-,011
F08	,630	,044	-,248	-,190	,350
F10	,538	,088	-,168	-,506	,337
F11	,368	-,073	-,302	-,449	,368

Faktör 1; faktör yükleri 0,837 (D04) ile 0,757 (D03) arasında değişmektedir. Rotasyon değeri incelendiğinde toplam varyansın % 23,963'ünü açıkladığı görülmektedir. Bu durumda ölçekteki en başarılı yığılmanın faktör 1'de olduğu görülmektedir. Özdeğeri 4,074'dür. Faktör 1'deki alt maddelerin içeriklerine bakıldığında bu içeriklerin "kooperatife duyulan güven" i temsil ettiği görülmektedir.

Faktör 2; faktör yükleri 0,702 (B01) ile 0,576 (F07) arasında değişmektedir. Rotasyon değeri incelendiğinde toplam varyansın % 12,593'ünü açıkladığı görülmektedir. Özdeğeri 2,141'dir. Faktör 2'deki alt maddelerin içeriklerine bakıldığında bu içeriklerin "kooperatifçilik inancı" nı temsil ettiği görülmektedir.

Faktör 3; faktör yükleri 0,845 (C09) ile 0,637 (E08) arasında değişmektedir. Rotasyon değeri incelendiğinde toplam varyansın % 8,446'sını açıkladığı görülmektedir. Özdeğeri 1,436'dır. Faktör 3'teki alt maddelerin içeriklerine bakıldığında bu içeriklerin "kooperatiflerin sosyal faydası" nı temsil ettiği görülmektedir.

Faktör 4; faktör yükleri 0,793 (F10) ile 0,682 (F08) arasında değişmektedir. Rotasyon değeri incelendiğinde toplam varyansın % 7,854'ünü açıkladığı görülmektedir. Özdeğeri 1,335'dir. Faktör 4'teki alt maddelerin içeriklerine bakıldığında bu içeriklerin "kooperatif başarısı" nu temsil ettiği görülmektedir.

Faktör 5; faktör yükleri 0,674 (A03) ile 0,578 (A05) arasında değişmektedir. Rotasyon değeri incelendiğinde toplam varyansın % 7,320'sini açıkladığı görülmektedir. Özdeğeri 1,244'dür. Faktör 5'teki alt maddelerin içeriklerine bakıldığında bu içeriklerin "kooperatifin ekonomik faydasını" nı temsil ettiği görülmektedir.

Çizelge 4.47. Değişkenlere ilişkin faktör analizi

	Gruplar				
	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4	Faktör 5
D04-Kooperatifte adaletli bir yönetim hakimdir	,837				
D05-Kooperatif bana fayda sağlar	,824				
D07-Genel kurul çalışmalarını faydalı oluyor	,768				
D03-Kooperatife güvenirim	,757				
B01-Ailemizde kooperatif üyeliği önemlidir		,702			
B02-Kooperatif üyesi olmak ve pancar üretmek çevremde itibar sağlar		,695			
F03-İlerde ben yada ailemden birisinin kooperatif yönetiminde olmasını istiyorum		,650			
F07-Kooperatif bana özgüven kazandırdı		,576			
C09-Kooperatif sayesinde üretimde bulunarak köyden kente göç engelleniyor			,845		
C10-Kooperatif sayesinde tarımın devamlılığı sağlanmaktadır			,742		
E08-Ortak iş yapmayı severim			,637		
F10-Kooperatif çalışanları işini en iyi şekilde yapıyor				,793	
F11-Kooperatif müdürü ve yardımcıları başarılıdır				,747	
F08-Kooperatifin yönetim kurulu başkanı başarılıdır				,682	
A03-Şeker pancarı taban satış fiyatını yeterli buluyorum					,674
A06-Aynı ve nakdi avansları (mazot, gübre, tohum, avanslar vb.) yeterli buluyorum					,629
A05-Mazot, gübre, alet-ekipman, avans ve temliklerden yararlanmak için pancar üretiyorum					,578

Çizelge 4.48. Faktör analizi sonucunun varyans açıklaması

Bileşenler	İlk Özdeğer			Karesel Yüklemeler Toplamı Çıkarımı		
	Toplam	% Varyans	Kümülatif %	Toplam	% Varyans	Kümülatif %
1	4,074	23,963	23,963	4,074	23,963	23,963
2	2,141	12,593	36,556	2,141	12,593	36,556
3	1,436	8,446	45,003	1,436	8,446	45,003
4	1,335	7,854	52,856	1,335	7,854	52,856
5	1,244	7,320	60,177	1,244	7,320	60,177
6	,978	5,755	65,932			
7	,915	5,381	71,312			
8	,720	4,233	75,545			
9	,669	3,936	79,481			
10	,606	3,564	83,044			
11	,522	3,068	86,112			
12	,491	2,888	89,000			
13	,474	2,785	91,786			
14	,442	2,602	94,388			
15	,368	2,164	96,552			
16	,322	1,895	98,447			
17	,264	1,553	100,000			

5 faktörün toplam varyansın % 60,177'sini açıkladığı görülmektedir.

Yapılan çalışmada en fazla yığılmanın “Kooperatife duyulan güven” i temsil eden faktör 1’de (% 23,963) olduğu tespit edilmiştir. Bunun ardından “kooperatifçilik inancı” nı temsil eden faktör 2, “kooperatiflerin sosyal faydası” nı temsil eden faktör 3, “kooperatif başarısı” nı temsil eden faktör 4, “kooperatiflerin ekonomik faydası” nı temsil eden faktör 5, öne çıkmaktadır.

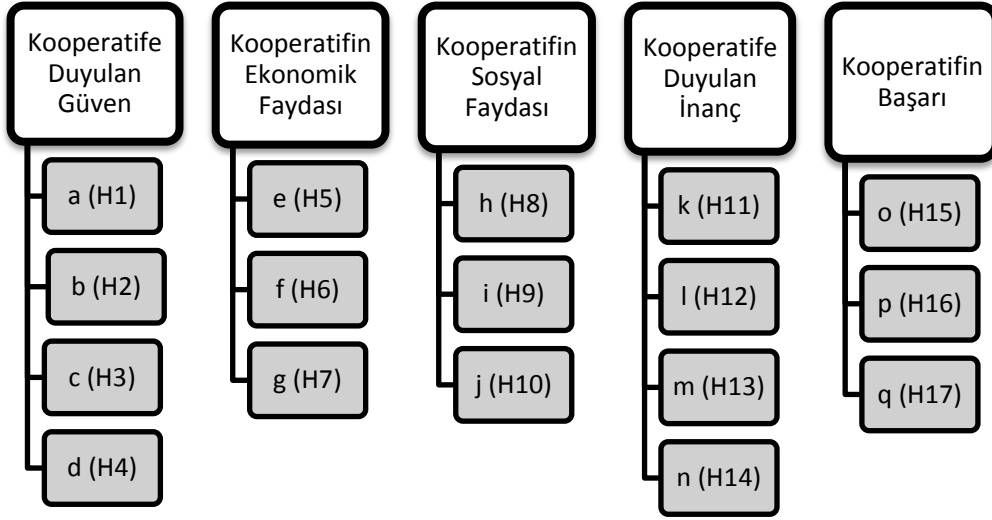
Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ortaklarının memnuniyetlerinin belirlenmesinde kullanılan 17 maddelik ölçekten rotasyon sonucu 5 faktör belirlenmiştir. Yapılan faktör analizi sonucu 5 faktörün toplam varyansın %60,177'sini açıkladığından yapılan testin anlamlı olduğu görülmektedir.

Yapılan araştırma verilerine faktör analizi uygulanmasıyla birlikte değişkenler gruplara ayrılmıştır. Faktör analizinin ardından yapısal eşitlik modellemesi yapılarak gizil değişkenlerin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir.

Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ortaklarının kooperatife duydukları güven, kooperatifin sosyal faydası, kooperatifin ekonomik faydası, kooperatifçilik inancı ve kooperatifin başarısı arasındaki ilişki yapısal eşitlik modeliyle incelenecektir.

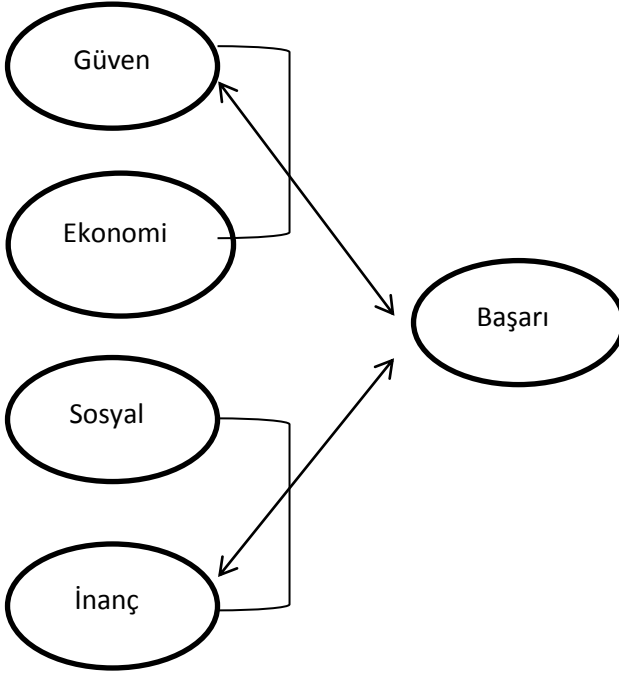
Ortakların Kooperatif Memnuniyet Modeli

a- Kooperatife Güvenirim	}	Kooperatife Duyulan Güven
b- Kooperatifte adaletli bir yönetim hakimdir.		
c- Kooperatif bana fayda sağlar.		
d- Genel kurul çalışmaları faydalı oluyor.	}	Kooperatifin Ekonomik Faydası
e- Şeker pancarı taban satış fiyatını yeterli buluyorum.		
f- Avans ve temliklerden yararlanmak için pancar üretiyorum.		
g- Aynı ve nakdi avansları yeterli buluyorum.	}	Kooperatifin Sosyal Faydası
h- Kooperatif sayesinde köyden kente göç engelleniyor.		
i- Kooperatif sayesinde tarımın devamlılığı sağlanmaktadır.		
j- Ortak iş yapmayı severim.	}	Kooperatife Duyulan İnanç
k- Ailemizde kooperatif üyeliği önemlidir.		
l- Kooperatif üyesi olmak çevremde itibar sağlar.		
m- Ben veya ailemden birinin yönetimde olmasını istiyorum.	}	Kooperatifin Başarısı
n- Kooperatif bana özgüven kazandırdı.		
o- Kooperatifin yönetim kurulu başkanı başarılıdır.		
p- Kooperatif çalışanları işini en iyi şekilde yapıyor.	}	Kooperatifin Başarısı
q- Kooperatif müdürü ve yardımcıları başarılıdır.		

Şekil 4.1. Ortakların Kooperatif Memnuniyet Modeli

Çalışmada kooperatife duyulan güven (güven), kooperatifin ekonomik faydası (ekonomi), kooperatifin sosyal faydası (sosyal), kooperatife duyulan inanç (inanç) ve kooperatifin başarısı (başarı) boyutlardaki değişkenlerle kooperatif memnuniyeti arasındaki ilişkinin yapısal modele ait şekil aşağıdaki gibi tasarlanmıştır. Bu modelde (a,b,c,d,e,f,g,h,i,j,k,l,m,n,o,p,q) bağımsız gizil (latent) değişkenler ve (başarı) bağımlı gizil değişken olarak belirlenmiştir (Şekil 4.1).

Şekil 4.2. Ortakların Kooperatiften Memnuniyetleri İçin Önerilen Model

Kooperatife duyulan güven ve kooperatifin başarısı adlı gizil yapı arasındaki ilişkinin belirlenmesinde aşağıdaki H_0 hipotezi kullanılmıştır.

H_0 : Kooperatife duyulan güven ve kooperatifin başarısı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

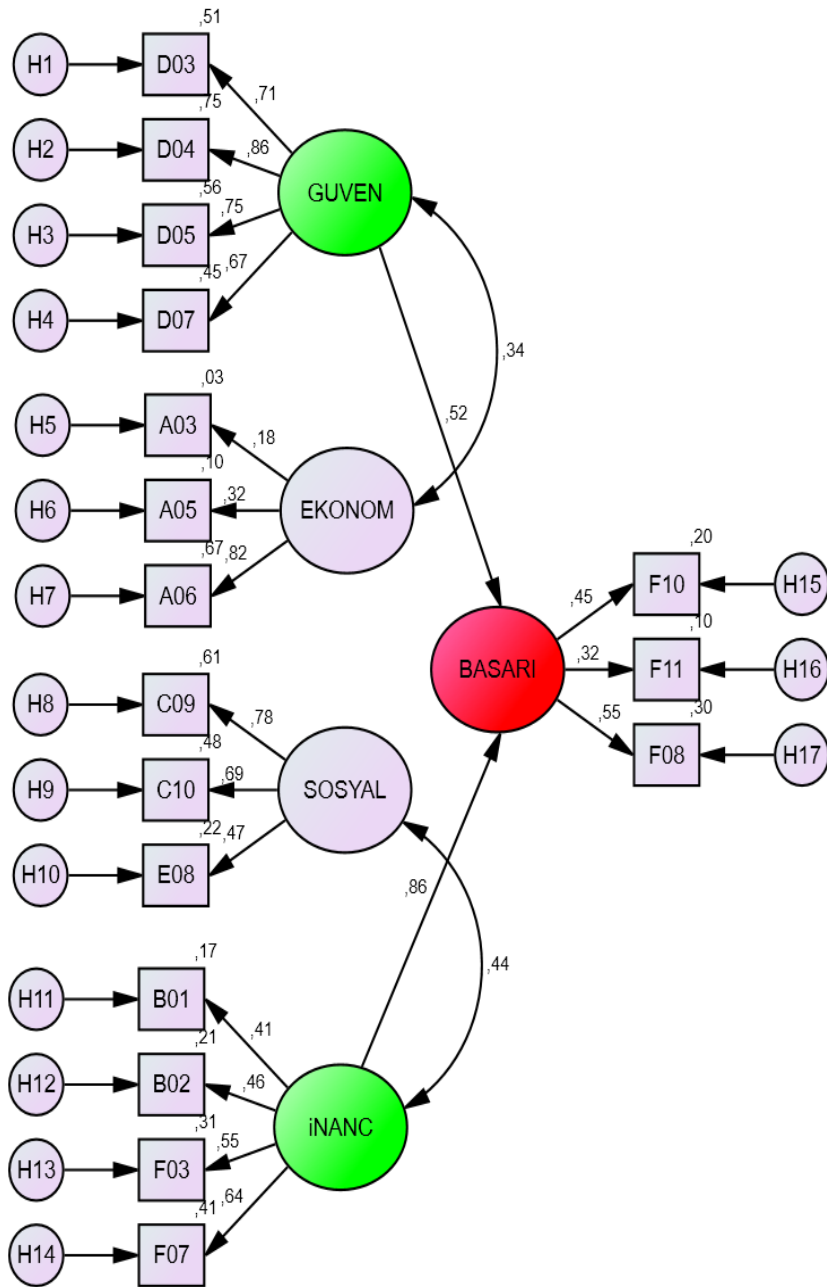
H_1 : Kooperatife duyulan güven ve kooperatifin başarısı arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Çizelge 4.49. YEM Uyum İyiliği Sonuçları

Uyum Ölçütü	Hesap Değeri
Ki-kare (χ^2)	243,176 ; P = 0.0
RMSEA	0.081
NFI	0,694
NNFI	0.59
CFI	0.69
GFI	0.860
AGFI	0.816

Analiz sonuna bakıldığında, model χ^2 değeri (243,176: p=0,00) anlamlıdır. RMSEA değerinin 0,1'in altında çıkmasından dolayı kabul edilebilir olduğunu göstermektedir.

YEM analizi ile geliştirilmiş olan memnuniyet modelinde en önemli tutum ortakların kooperatife olan inancıdır. Şekil 6.9'da tüm değişkenlere YEM uygulanması sonucu oluşan model gösterilmektedir.

Şekil 4.3. Tüm Değişkenlere YEM Uygulanması Sonucu oluşan Model

Çizelge 4.50'de görüldüğü üzere kooperatife duyulan güven ve kooperatif başarısı değişkenleri arasındaki ilişki katsayısı 0,52 (güven → başarı); kooperatife duyulan inanç ve kooperatif başarısı değişkenleri arasındaki ilişki katsayısı 0,86 (inanç → başarı) olarak yorumlanmıştır.

Çizelge 4.50. Yapısal Model Sonuçları (Giziller)

Giziller	Path Katsayısı	p değeri
Kooperatife Duyulan Güven	0.515	***
Kooperatife Duyulan İnanç	0.857	***

*** ile gösterilen değerler % 1'in altında anlamına gelmektedir.

Ortakların kooperatife olan memnuniyetinde Yapısal Eşitlik Modellemesi sonuçlarına göre en yüksek katsayısı 4,799 ile aynı ve nakdi avansları yeterli buluyorum anlayışıdır. Path katsayısı bir ve üzerinde olan değişkenler; kooperatifte adaletli bir yönetim hakimdir, şeker pancarı taban satış fiyatını yeterli buluyorum, avans ve temliklerden yararlanmak için pancar üretiyorum, kooperatif sayesinde köyden kente göç engelleniyor, kooperatif üyesi olmak çevremde itibar sağlar, ben veya ailemden birinin yönetimde olmasını istiyorum, kooperatif bana özgüven kazandırdı, kooperatifin yönetim kurulu başkanı başarılıdır, kooperatif çalışanları işini en iyi şekilde yapıyor olarak öne çıkmıştır. Kooperatif memnuniyetinde öne çıkan unsurların geliştirilmesiyle sürdürülebilir bir kooperatif memnuniyeti oluşturulabilir.

Çizelge 4.51. Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi Ortaklarının Memnuniyetlerinin YEM Sonuçları

Değişkenler Değeri	Gizil	Path Katsayısı	P
Kooperatife güvenirim.	Güven	0,770	***
Kooperatifte adaletli bir yönetim hakimdir.	Güven	1,000	
Kooperatif bana fayda sağlar.	Güven	0,783	***
Genel kurul çalışmaları faydalı oluyor.	Güven	0,722	***
Şeker pancarı taban satış fiyatını yeterli buluyorum.	Ekonomi	1,000	
Avans ve temliklerden yararlanmak için pancar üretiyorum.	Ekonomi	1,874	0,083
Aynı ve nakdi avanslar yeterli buluyorum.	Ekonomi	4,799	0,173
Kooperatif sayesinde köyden kente göç engelleniyor	Sosyal	1,000	
Kooperatif sayesinde tarımın devamlılığı sağlanmaktadır	Sosyal	0,678	***
Ortak iş yapmayı severim	Sosyal	0,660	***
Ailemizde kooperatif üyeliği önemlidir.	İnanç	0,696	***
Kooperatif üyesi olmak çevremde itibar sağlar	İnanç	1,000	
Ben veya ailemden birinin yönetimde olmasını istiyorum	İnanç	1,245	***
Kooperatif bana özgüven kazandırdı	İnanç	1,245	***
Kooperatifin yönetim kurulu başkanı başarılıdır.	Başarı	1,252	***
Kooperatif çalışanları işini en iyi şekilde yapıyor	Başarı	1,000	
Kooperatif müdürü ve yardımcıları başarılıdır	Başarı	0,751	***

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Yapılmış olan çalışmada öncelik olarak Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ortaklarına ait genel bilgiler belirlenmeye çalışılmış, faktör analizi yapılarak ortakların memnuniyetlerine etki eden faktörler belirlenerek gruplara ayrılmış ve bu etkenlerin potansiyelleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca faktör analizi sonuçlarına ek olarak yapısal eşitlik modellemesi uygulanarak ortakların kooperatife duyduğu güven ve kooperatifin başarısı arasında ilişki olup olmadığı incelenmiştir.

Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ortaklarının genel özellikleri incelendiğinde; ortakların büyük çoğunluğu (%45,29) Kayseri’de üretim yapmaktadır. Yozgat ikinci sırada (%37,06) ve Sivas ise en az üretimin olduğu (%17,65) il olarak belirlenmiştir. Kayseri’nin üretim olarak fazla olmasının sebebi diğer illere göre daha fazla sayıda bölge müdürlüğünün bulunması ve Nevşehir’de üretim yapan ortakların Kayseri Merkez Bölge Müdürlüğüne kayıtlı üretim yapmasından kaynaklanmaktadır. Ortakların ilçelere göre dağılımına bakıldığında en fazla oran (%22,35) Boğazlıyan’da görülmektedir. Ortakların öğrenim durumlarına bakıldığında lise mezunu (%34,71) ve ilkokul mezununun (%31,18) genel olarak fazla olduğu görülmektedir. Ortakların yaşı incelendiğinde ise ortakların genel olarak 30-50 yaş arası (%61,76) üretici olduğu görülmektedir. Ortakların üreticilik tecrübesine bakıldığında genel olarak 10-25 yıl arası (%53,53) üretici oldukları tespit edilmiştir. Ortakların ailelerindeki birey sayısına bakıldığında ise ortakların aileleri genel olarak 4-6 kişi arasında (%64,71) oluşmaktadır. Neden aile bireylerinin neden bu kadar kalabalık olduğu ortaklara sorulduğunda ise pancar tarımının zahmetli olduğundan kalabalık ailelerin her zaman işgücünden daha fazla kar ettiklerini ifade etmişlerdir. Ortakların ailelerinde tarımla uğraşan kişi sayısına bakıldığında genel olarak 2-4 kişi (%60,59) olarak tespit edilmiştir. Anket çalışmasına katılan ortakların yönetime katılma durumuna bakıldığında ise genel olarak (%97,65) yönetimde olmadığı görülmektedir. Ancak Faktör Analizi ve Yapısal Eşitlik Modellemesi sonuçlarından da görüldüğü üzere ortaklarda yönetimde bulunma isteği gizil değişkenlik olarak ortaya çıkmaktadır.

Kooperatif ortaklarının tarımsal kuruluşlara olan üyeliklerine bakıldığında genel olarak Tarım Kredi Kooperatifi üyeliği % 76,47, Tarım Satış Kooperatifi üyeliği % 38,24, Pancar Ekicileri Kooperatifi üyeliği % 100, Ziraat Odası üyeliği % 99,41 ve diğer tarımsal kuruluşlara üye olma durumu ise % 4,12’dir.

Ortakların tarım dışı gelire sahip olma durumlarına bakıldığında ise tarım dışı gelirinin var olduğunu belirtenler (%50) ve tarım dışı gelirinin var olmadığını belirtenler (%50) 'in eşit çoğunlukta olduğu belirlenmiştir.

Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ortaklarının işletmelerine ait bilgiler incelendiğinde, işletmelerin tarımsal varlıklarını sürdürdükleri arazi varlığı genel olarak mülk arazi (%48,51) ve kiralanmış arazi (%50,66) olarak öne çıkmaktadır. Pancar tarımında şeker pancarı bitkisinin sulama ihtiyacı olmasından dolayı öncelik olarak ortaklar kendi sulanabilir arazilerinde tarım yapmakta ancak su ihtiyacını karşılayamadıkları durumlarda ise suya yakın yerlerden arazi kiralamaktadırlar. İşletmelere ait sulanabilir arazi varlığına bakıldığında sulanan arazi varlığı (%48,19) sulanamayan arazi varlığından (%51,81) az olduğu belirlenmiştir. İşletmelere ait üretilen ürün desenine bakıldığında genel olarak sulanamayan arazilerde buğday (%55,44), sulanabilir arazilerde ise pancar (%27,60) tarımı yapılmaktadır. Ürün desenini oluşturan diğer bitkiler ise bölgeye ve üreticinin tercihinin göre değişmekle birlikte genel olarak arpa, silajlık mısır, ayçiçeği, patates, kabak, nohut, elma, yonca ve kayısıdan oluşmaktadır. Ortakların şeker pancarından elde ettikleri verime bakıldığında genel olarak dekardan 6617 kg olarak tespit edilmiştir. Ancak verim üretici gruplarında farklılık göstermektedir. Ortakların traktör varlığı incelendiğinde genel olarak (%97,06) işletmelerde traktör yoğun olarak kullanıldığı belirlenmiştir. İşletmelerin hayvancılık yapma durumları incelendiğinde ise hayvancılık yapan işletmeler % 49,41 ve hayvancılık yapmayan işletmeler ise %50,59 olarak tespit edilmiştir. Ortakların toplam hayvan varlığı içerisinde en fazla koyun (%55,57) sonrasında ise süt sığırtı (%21,35), besi sığırtı (%18,52) ve son olarak da keçi (%4,57) gelmektedir. İşletmelerin tarımsal gelir kaynaklarını elde ettikleri zirai dağılıma bakıldığında genel olarak en fazla tarla bitkileri (%84,09) gelirken sonrasında hayvancılık (%15,58), meyvecilik (%0,23) ve sebzeçilik (%0,10) takip etmektedir. Kooperatif ortaklarına ait işletmelerin tarımsal gelirleri incelendiğinde genel olarak tarımsal gelir (%38,24) 100000 TL ve üzeri olarak görünse de 0-49000 TL arası (%37,65) ve 50000-99000 TL arası işletmelerin tarımsal gelir elde ettikleri tespit edilmiştir. İşletmelerin kredi kullanım sıklıklarına bakıldığında genel olarak işletmelerin (%40) düzenli olarak her yıl tarımsal kredi kullandıkları belirlenmiştir. İşletmelerin tarımsal kredi kullanım miktarları incelendiğinde ise genel olarak işletmeler (%58,82) 50 000 TL'ye kadar kredi kullanmaktadırlar. Tarımsal kredi kullanılan kurumlara bakıldığında

ise işletmeler genel olarak TC Ziraat Bankasını (%64,71) tercih etmektedirler. Tarımsal kredi kullanımlarında TC Ziraat Bankasının tercih edilmesinde kullanılan kredi faizinin yarısının devlet tarafından sübvansede edilmesi bu kurumu diğer kredi kullanılan kurumlara göre daha cazip kılmaktadır.

Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ortaklarına ait işletmelerin kooperatiften girdi kullanımları incelendiğinde; işletmelerin tamamı son 3 yıl içerisinde kooperatiften girdi kullanmışlardır. Kooperatiften kullanılan girdileri ödeme şekli olarak kooperatif ortaklarının tamamı (%100) teslim edilen ürün bedelinden düşülerek ödemeyi tercih etmişler ve teslim ettikleri ürünlerin tamamını kooperatiften vadeli olarak pancar bedeli adı altında almışlardır.

Kooperatif ortaklarının genel kurula katılma durumları incelendiğinde ortakların genel olarak çoğunluğu (%69,41) genel kurula katıldıklarını ifade etmişlerdir. Kooperatif ortaklarına yöneltilen “Ortaklık payını artırdınız mı?” sorusunu ortaklar taahhüt olarak algılamış ve genel olarak (%54,12) artırmadım şeklinde ifade etmişlerdir. Kooperatif ortaklarına ait işletmelerin taahhüt durumlarına bakıldığında genel olarak (%25,29) 250-500 ton arası olduğu görülmektedir. Ortakların genel olarak % 62,35’i kooperatifi başarılı bulurken, ortakların %63,53’ü ana sözleşmeyi okumadığını belirtmiştir. Ayrıca ortakların %51,76’sı kooperatifle ilgili yayınları okuduklarını belirtmişlerdir. Ortakların geneli (%70,59) ortaklık sonrası gelirlerinin arttığını belirtirken, ortaklar kooperatife ortak olmayanlara oranla (%70) gelirlerinin fazla olduğunu belirtmişlerdir. Kooperatif ortaklarının kooperatif hesaplarıyla ilgili bilgi edinme durumuna bakıldığında genel olarak (%58,24) ortakların bilgi edindiği tespit edilmiştir. Kooperatif ortaklarına ait işletmelerin kooperatife teslim ettikleri ürün miktarlarına bakıldığında genel olarak (%25,29) 250-500 ton arası ürünü kooperatife teslim ettiği görülmektedir. Ortakların kooperatife teslim ettikleri ürünlerin birim fiyatı açıklanan taban fiyat üzerine her bir polar ile artmaktadır. Bunu fabrika merkezine getirilen pancarın şeker oranı belirlemektedir. Ortakların teslim ettikleri ürünlerin birim fiyatına bakıldığında genel olarak (%80,59) 0,160 TL-0,179 TL arası olduğu belirlenmiştir. Ortakların teslim ettikleri ürünlerden almış oldukları pancar bedeline bakıldığında genel olarak (%54,12) 0-49000 TL arası olduğu ortaklar tarafından ifade edilmiştir.

Faktör analizi sonuçları dahilinde Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ortaklarının memnuniyetlerinin belirlenmesi amacıyla faktör analizi yapılarak 5

gruba ayrılmıştır. Bu faktörler kendi özellikleri açısından içerlerinde ortak değerler içermektedirler. Bunlar kooperatife duyulan güven, kooperatifin ekonomik faydası, kooperatifin sosyal faydası, kooperatife duyulan inanç ve kooperatifin başarısıdır. Kooperatife duyulan güvenin varyansı en fazla açıklayan grup olduğu görülmektedir. Burada kooperatife duyulan güvenin Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ortaklarının Memnuniyetlerinin belirlenmesinde önemli payı olduğu tespit edilmiştir.

Yapısal eşitlik modeli uygulanması sonucunda kooperatife duyulan inancın kooperatif başarısına en yüksek katsayıyla etki ettiği görülmektedir. Kooperatife duyulan güven, kooperatifin ekonomik faydası, kooperatifin sosyal faydası, kooperatife duyulan inancın kooperatif başarısına etki ettiği görülmekte ancak en büyük etki kooperatife duyulan inançtan kaynaklanmaktadır. Model sonucunda kooperatife olan memnuniyetin belirlenmesinde; kooperatifte adetli bir yönetim hakim olması, şeker pancarı taban satış fiyatının ortaklar tarafından yeterli bulunması, avans ve temliklerden yararlanmak için üretimde bulunulması, aynı ve nakdi avansların yeterli bulunulması, kooperatif sayesinde köyden kente göçün engellenmesi, ortaklar tarafından kooperatif üyesi olmanın çevresinde itibar sağladığının düşünülmesi, kendisi veya ailesinden birinin yönetimde olmasını istemesi, kooperatifin kendisine özgüven kazandırdığının düşünülmesi, yönetim kurulu başkanının başarısı ve çalışanların işini en iyi şekilde yapması etki olmuştur. Bunlar içinde en fazla etkiye sahip katsayı aynı ve nakdi avansların ortaklar tarafından yeterli bulunması değişkenidir.

Model başarıya etki eden değişkenleri çok güzel bir biçimde açıklamıştır. Hiçbir başarı tesadüf değildir. Başarının sırrı modelde olduğu gibi öncelikle inanmaktan ve güvenmekten geçmektedir. Ortakların memnuniyetlerini etkileyen en büyük etkenler ekonomik faktörler olsa da burada kooperatif başarısı yönetim başkanı yöneticiler ve çalışanların işini en iyi şekilde yapması başarının altındaki gizli değişkenleri en anlamlı şekilde açıklamaktadır.

Bu çalışmanın gösterdiği üzere koordine olmak ve ortaklaşa başarmak adı altında kooperatiflerin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Sözleşmeli üretimin ülkemizde ilk örneklerinden olan şeker pancarı tarımı desteklediği ve pancar ekicileri kooperatiflerinin ve iştiraklerinin düzgün yönetildiği takdirde başarılı kooperatifçilik kaçınılmaz olacaktır.

Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ortaklarının memnuniyetlerinin belirlenmesi üzerine daha da ayrıntılı çalışmalar yapılabilir. Bu çalışmaların ışında düzenlemeler yapılarak ortakların memnuniyetleri kalıcı kılınabilir.

KAYNAKÇA

- Aktepe, E. 1988. Kooperatif İşletmeciliği. Ofset Matbaacılık, Ankara.
- Anonim, 1994. Türkiye Tarım Kredi Kooperatiflerinin Tarihi Gelişimi. **Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği Genel Müdürlüğü Dergisi**, 2.
- Anonim, 2006. Şeker Ortak Piyasa Düzeni Alt Çalışma Grubu Raporu. Tarım ve Köyşleri Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Ankara.
- Anonim, 2014. Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş 2014 Yılı Faaliyet Raporu. Ankara.
- Anonim, 2015. T.C. Şeker Kurumu Faaliyet Raporu. Ankara.
- Anonim, 2015. Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş 2015 Yılı Faaliyet Raporu. Ankara.
- Arslan, Y. 2007. Afyon Pancar Ekicileri Kooperatifinin Finansal Analizi. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Bilgin, N. 2005. Tarımsal Kooperatiflerde Güven Duygusunun Ortakların Kooperatife Bağlılıkları ve Performans Algularına Etkisi: Tariş'te Bir Uygulama. Gebze Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Gebze.
- Çelik, N. 2012. Dünyada ve Türkiye'de Kooperatiflerin Ekonomik ve Sosyal Kalkınmadaki Rolü. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Erkilet, Ş. 1982. Kooperatiflerin Vergilendirilmesi ve Vergi Sorunları. Türk Kooperatifçilik Kurumu Yayınları, Ankara.
- Erol, F. 1998. Pancar Ekicileri İstihsal Kooperatiflerinin Gelişimiyle İlgili Sorunlar ve Bir Uygulama. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Everest, B., Yercan, M. 2015. Kooperatif Ortaklarının Kooperatifçilik İlkelerini Algılamaları Üzerine Bir Araştırma: Tarım Kredi Kooperatifi Örneği. **Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi**, 67-73.
- Fındıkoğlu, Z. F. 1953. Türkiye'de Kooperatifçilik. İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Hazar, N. 1970. Kooperatifçilik Tarihi. T.K.K. Yardımlaşma Birliği Yayınları, Ankara.

- Hazar, N. 1990. Kooperatifçilik Tarihi. Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara.
- Karaoğlu, M. M. 2011. Yüksek Fruktozlu Mısır Şurubu. **Gıda Mühendisliği Dergisi**, 33.
- Kepoğlu, A. 2008. Şeker Pancarında Kota Uygulamalarının Şeker Pancarı Üretimine Etkileri ve Üreticilerin Sosyo-Ekonomik Durumlarında Meydana Gelen Değişimler: Eşkisehir İli Alpu İlçesi Araştırması. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Köroğlu, S. 2003. Avrupa Birliğinde ve Türkiye'de Tarımsal Örgütlenme. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, AT Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Miran, B. 2002. Temel İstatistik. Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.
- Nigar, S. 2005. Gazlı İçeceklerde Karbondioksit Absorbsiyon Kapasitesinin Artırılmasının İncelenmesi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Ömeroğlu, E. Ş. 2006. Ekonomik ve sosyal kalkınmada kooperatiflerimizin çok önemli fonksiyonları olmuştur. **Türkiye Koop Dergisi**, 34.
- Özcan, L. Ö. 2005. Kooperatifçilik gününü kutlarken. **Türkiye Koop Dergisi** 85 (44).
- Özdemir, G. 1990. Türk Tarımında Girdi Kullanımında Kooperatiflerin Payı. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Özyar, Z. 1973. Şeker sanayii. **Şeker Dergisi** 23 (1).
- Pankobirlik, 2006. 2005 Yılı Faaliyet Raporu. Ankara.
- Pankobirlik, 2015. S.S. Pancar Ekicileri Koop. Birliği Pankobirlik Stratejik Eylem Planı. Ankara.
- Parker, K., Salas, M., Nwosu, V. 2010. High Fructose Corn Syrup: Production, Uses and Public Health Concerns Biotechnology And Molecular Biology Review.
- Polat, F. 2011. Yemelik Yağ Sektöründe Tüketici Davranışlarını Etkileyen Faktörlerin Analizi. Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü, Ankara.

- Şahin, A., Günden, C., Cankurt, M., Miran, B. 2012. Türkiye'de Sürdürülebilir Başarıya Sahip Tarımsal Kooperatif Modellerinin Geliştirilmesi Üzerine Bir Araştırma, TÜBİTAK Projesi, Kahramanmaraş.
- Şahingöz, A. 1984. Tarımsal Kooperatifçiliğin Değişik Alanlarda Örgütlenmesi. **H.Ü.İ.İ.B. Fak. Dergisi**, 3 (53).
- Tekeli, M. 1990. Uluslararası Bütünleşme Sürecinde Yeni İşletme Oluşumları, Bölgesel Entegrasyonlar Kooperatif Hareketler. Ankara.
- Tuçcu, G. 2009. Pankobirliğin 4634 Sayılı Şeker Kanunu Çerçevesinde Ülke Şeker Piyasasındaki Yerinin Şeker Pancarı Üreticisi Açısından Değerlendirilmesi. Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ.
- Turan, N. 1992. Konut Sorununun Çözümünde Bir Alternatif olarak Konut Kooperatifleri ve Eskişehir İlindeki Konut Kooperatiflerinin Sosyo-Ekonomik Analizi. Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Tutar, F., Alpaslan, C., Tutar, E., Turgut, A. 2014. Türkiye'de Yerel Kalkınmanın Yeni Aktörü Üçüncü Sektör: Kooperatifler. **Asos Journal Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 1: 501-524.
- Uçan, Z. 1993. Şeker Pancarı Ziraatı ile Şeker Sanayii'nin Ekonomik Gelişmeye Etkileri, Türkiye Uygulaması. Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Üçok, O., Diğerleri, M. A. 1973. Cumhuriyetimizin 50. Yılında Şeker Sanayimiz. Ankara.
- Ülper, Y. 1984. Türkiye'de Tarımsal Kooperatiflerin Toplumsal Değişmeye Etkileri (Eskişehir İli Tarım Kredi Kooperatifleri Üzerinde Bir Uygulama). Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- www.sugaronline.com, Erişim Tarihi: 15.03.2016
- Yalman, Y. 1996. Tarım Kredi Kooperatifleri'nin Tarım Ekonomisindeki Yeri ve Sivas Örneği. Cumhuriyet Üniversitesi, Fen Bilimleri Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Sivas.
- Yercan, M. 2007. Türkiye ve Avrupa Birliğinde Tarımın Örgütlenme Deseni ve Tarımsal Kooperatifler. **Tarım Ekonomisi Dergisi**, 19(29).

EKLER

Ek 1 Anket Soru Formu

ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ

ZİRAAT FAKÜLTESİ

TARIM EKONOMİSİ BÖLÜMÜ

Yüksek Lisans Tezi

KAYSERİ PANCAR EKİCİLERİ KOOPERATİFİ ORTAKLARININ MEMNUNİYETLERİNİN BELİRLENMESİ

ÜRETİCİ SORU FORMU

Değerli üreticimiz ..... çok teşekkür eder, saygılar sunarım. Buradaki bilgiler sadece araştırma amaçlı kullanılacağı için elinizdeki soru formuna isim yazmak zorunda değilsiniz.

Zir. Müh. İbrahim TİMURKAYNAK
ibrahimtimurkaynak@hotmail.com

A-Üretici ile ilgili bilgiler

1. İli :	
2. İlçesi :	
3. Köyü :	
4. Üreticinin Adı Soyadı ve Telefonu : .....(zorunlu değildir)	
5. Öğrenim durumu: İkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Lisansüstü ☐	
6. Yaşı : ..... yıl	7. Üreticilik tecrübesi : ..... yıl

8.	Aileniz kaç kişiden oluşuyor ?	
9.	Ailenizde kaç kişi tarımda çalışıyor ?	
10.	Herhangi bir kooperatifin yönetim faaliyetlerinde aktif olarak katılıyor musunuz ?	
11.	Üye olduğunuz diğer tarımsal kuruluşlar?	
	1> Tarım Kredi 2> Tarım Satış 3> Pancar Ekiciler 4> Ziraat Odası 5> Diğer....	
12.	Tarım dışı geliriniz var mı ?	
	1> Evet 2> Hayır	

B- İşletme İle İlgili Genel Bilgiler

Toplam işlenen Arazi (da)	Mülk Arazi (da)	Kiralanan Arazi (da)	Ortak İşlenen Arazi (da)	Kiraya Verilen Arazi (da)	Sulanan Arazi (da)	Sulanmayan Arazi (da)	Toplam Parsel Sayısı
13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.

Üretim Deseni

21.	Ürettiğiniz Ürünler	22.	Üretim Alanı (da)	23.	Verim (kg/da)

Hayvan Varlığı

	Hayvanlar	Adet
24	Süt Sığırı	
25	Besi Sığırı	
26	Koyun	
27	Keçi	

Yapısal Bilgiler		
28	Hayvancılık yapıyor musunuz ? 1> Evet 2> Hayır	
29	Traktörünüz var mı ? 1> Evet 2> Hayır	
30	Tarımsal faaliyetlerden elde ettiğiniz tahmini yıllık üretim değeri?(TL)	
31	Tarla bitkilerinden elde ettiğiniz üretim değerinin toplam tarımsal üretim değeri içerisindeki payı nedir ? (%)	
32	Sebzecilikten elde ettiğiniz üretim değerinin toplam tarımsal üretim değeri içerisindeki payı nedir ? (%)	
33	Meyvecilikten elde ettiğiniz üretim değerinin toplam tarımsal üretim değeri içerisindeki payı nedir ? (%)	
34	Hayvancılıktan elde ettiğiniz üretim değerinin toplam tarımsal üretim değeri içerisindeki payı nedir ? (%)	
	TOPLAM	100 %
35	Ne sıklıkta kredi kullanıyorsunuz ?	
36	1> Hiç kullanmıyorum 2> Nadiren 3> İhtiyaç duydukça 4> Düzenli olarak her yıl	
37	Kullandığınız kredi miktarı (TL)	38. Kredi alınan kurum
39	2012 yılında kooperatifinizden herhangi bir girdi aldınız mı ? 1> Evet 2> Hayır	
40	2013 yılında kooperatifinizden herhangi bir girdi aldınız mı ? 1> Evet 2> Hayır	
41	2014 yılında kooperatifinizden herhangi bir girdi aldınız mı ? 1> Evet 2> Hayır	
42	Kooperatifinizden girdi aldığınız ise bedelini nasıl ödersiniz ?	
	1> Peşin 2>Vadeli 3> Teslim ettiğim ürün bedelinden düşüldü 4> Diğer	
43	Kooperatife teslim ettiğiniz ürünün bedelini nasıl alıyorsunuz ?	
	1> Peşin 2>Vadeli 3> Diğer....	
44	Kooperatifinizin son genel kuruluna katıldınız mı ? 1> Evet 2> Hayır	
45	Kooperatifinizle olan ortaklık payını yükselttiniz mi ? 1> Evet 2> Hayır	
46	Risturn nedir biliyor musunuz ? 1> Evet 2> Hayır	
47	Risturnu tanımlayınız: ' Kooperatifle ortakların yaptıkları alışveriş tutarına göre kar paylaşılmasına denir'	
	1> Tanımı biliyor 2 > Tanımı bilmiyor	
48	Kooperatifinizdeki ortaklık hisseniz ne kadardır? Taahhüt edilen Ödenen	
49	Kooperatifinizden son 3 yıldır ne kadar risturn aldınız ?	

Ekonomik Faktörler	
	Şeker pancarı üretimin diğer tarımsal ürünlere göre daha karlı buluyorum.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum.
	Şeker pancarı üretimini diğer tarımsal ürünlere oranla Pazar sıkıntısı olmamasından dolayı tercih ederim.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Şeker Pancarı taban satış fiyatını yeterli buluyorum.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Sözleşmeli üretim ve alım garantisi beni üretime teşvik ediyor.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Mazot, gübre, alet-ekipman avans ve temliklerden yararlanmak için pancar üretiyorum.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Aynı ve nakdi avansları (mazot, gübre, tohum, avanslar vb.) yeterli buluyorum.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Pancar üreticiliği, diğer tarımsal ürünlere oranla daha az risklidir.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Kooperatif sayesinde bankalardan temlik kredisi ve bireysel kredi kullanması daha kolay oluyor.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Üretim için kooperatiften ekonomik destek almasam pancar üretemem.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Aldığım avans ve kredileri sadece üretim için kullanıyorum.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Aldığım avansları en verimli şekilde kullandığımı düşünüyorum.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum

Kültürel Faktörler	
	Ailemizde kooperatif üyeliği önemlidir.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Kooperatif üyesi olmak ve pancar üretmek çevremde itibar sağlar.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Ziraat mühendisleri kooperatifçilik konusunda bana önerilerde bulunur.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Yöneticiler dürüst ve ahlaki değerlere sahiptir.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Birlikten güç doğar.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum

Sosyal Faktörler	
	Kooperatife üretimde bulunmak amacıyla kendi isteğimle katıldım.
☐	Kesinlikle Katılmıyorum
☐	Katılmıyorum
☐	Kararsızım
☐	Katılıyorum
☐	Tamamen Katılıyorum
	Kooperatifte açık ve şeffaf bir yönetim olduğunu düşünüyorum.
☐	Kesinlikle Katılmıyorum
☐	Katılmıyorum
☐	Kararsızım
☐	Katılıyorum
☐	Tamamen Katılıyorum
	Eğitim, seminer ve teknik gezi (fuar vb,) faaliyetleri yeterli buluyorum.
☐	Kesinlikle Katılmıyorum
☐	Katılmıyorum
☐	Kararsızım
☐	Katılıyorum
☐	Tamamen Katılıyorum
	Çiftçi meclisi kurulmasını destekliyorum.
☐	Kesinlikle Katılmıyorum
☐	Katılmıyorum
☐	Kararsızım
☐	Katılıyorum
☐	Tamamen Katılıyorum
	Çiftçi meclisi sayesinde talep ve görüşlerimizi kolayca yönetime aktarabiliyoruz.
☐	Kesinlikle Katılmıyorum
☐	Katılmıyorum
☐	Kararsızım
☐	Katılıyorum
☐	Tamamen Katılıyorum
	Kooperatif yönetiminde demokratiklik (eşit söz hakkı) vardır.
☐	Kesinlikle Katılmıyorum
☐	Katılmıyorum
☐	Kararsızım
☐	Katılıyorum
☐	Tamamen Katılıyorum
	Kooperatifin bağımsız bir yapı olduğunu düşünüyorum.
☐	Kesinlikle Katılmıyorum
☐	Katılmıyorum
☐	Kararsızım
☐	Katılıyorum
☐	Tamamen Katılıyorum
	Kooperatif ortak hareket etmemizi (Üreticiler arası dayanışma) sağlıyor.
☐	Kesinlikle Katılmıyorum
☐	Katılmıyorum
☐	Kararsızım
☐	Katılıyorum
☐	Tamamen Katılıyorum
	Kooperatif sayesinde üretimde bulunarak köyden kente göç engelleniyor.
☐	Kesinlikle Katılmıyorum
☐	Katılmıyorum
☐	Kararsızım
☐	Katılıyorum
☐	Tamamen Katılıyorum
	Kooperatif sayesinde tarımın devamlılığı sağlanmaktadır.
☐	Kesinlikle Katılmıyorum
☐	Katılmıyorum
☐	Kararsızım
☐	Katılıyorum
☐	Tamamen Katılıyorum

Kooperatif Özellikleri	
	Kooperatif binaları hizmet verme açısından yeterlidir.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	İstediğim zaman kooperatif yöneticileriyle kolaylıkla görüşebiliyorum.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Kooperatife güvenirim.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Kooperatifte adaletli bir yönetim hakimdir.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Kooperatif bana fayda sağlar.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Kooperatifte denetim ve kontrol sistemine güvenirim.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Genel kurul çalışmaları faydalı oluyor.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Kooperatifte haksız kazanç ve yolsuzluk olmaz.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Genel kurul çalışmalarında kavga çıkmaz.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum

Kişisel Faktörler	
	Kooperatif üyesi olmaktan memnunuz.
☐	Kesinlikle Katılmıyorum
☐	Katılmıyorum
☐	Kararsızım
☐	Katılıyorum
☐	Tamamen Katılıyorum
	Kooperatif konusunda tecrübeliyim.
☐	Kesinlikle Katılmıyorum
☐	Katılmıyorum
☐	Kararsızım
☐	Katılıyorum
☐	Tamamen Katılıyorum
	Ortak olmaya karar verirken aile üyelerinden etkilendim.
☐	Kesinlikle Katılmıyorum
☐	Katılmıyorum
☐	Kararsızım
☐	Katılıyorum
☐	Tamamen Katılıyorum
	Diğer çiftçiler ortak olmama karar verirken beni etkilediler.
☐	Kesinlikle Katılmıyorum
☐	Katılmıyorum
☐	Kararsızım
☐	Katılıyorum
☐	Tamamen Katılıyorum
	Kooperatife kolayca üye olunabiliyor.
☐	Kesinlikle Katılmıyorum
☐	Katılmıyorum
☐	Kararsızım
☐	Katılıyorum
☐	Tamamen Katılıyorum
	Siyasi partilere üyeliğim var.
☐	Kesinlikle Katılmıyorum
☐	Katılmıyorum
☐	Kararsızım
☐	Katılıyorum
☐	Tamamen Katılıyorum
	Diğer tarımsal kuruluşlara (Ziraat Odası, Tarım Kredi Koop. Üyeyim.
☐	Kesinlikle Katılmıyorum
☐	Katılmıyorum
☐	Kararsızım
☐	Katılıyorum
☐	Tamamen Katılıyorum
	Ortak iş yapmayı severim.
☐	Kesinlikle Katılmıyorum
☐	Katılmıyorum
☐	Kararsızım
☐	Katılıyorum
☐	Tamamen Katılıyorum
	Grubumdaki çiftçilere güvenirim.
☐	Kesinlikle Katılmıyorum
☐	Katılmıyorum
☐	Kararsızım
☐	Katılıyorum
☐	Tamamen Katılıyorum
	Grubumdaki çiftçiler bana güvenirler.
☐	Kesinlikle Katılmıyorum
☐	Katılmıyorum
☐	Kararsızım
☐	Katılıyorum
☐	Tamamen Katılıyorum

Başarı Faktörü	
	Gelecekte üye olmaya devam edeceğim.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Çocuklarımın da kooperatif üyesi olmasını isterim.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	İlerde ben yada ailemden birisinin kooperatifte olmasını istiyorum.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Gelecekte kotamı artırarak daha çok üretmeyi planlıyorum.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Kooperatif aslında daha da başarılı olabilir.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Kooperatif sayesinde gelir düzeyim yükseldi.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Kooperatif bana özgüven kazandırdı.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Kooperatif yönetim kurulu başkanı başarılıdır.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Yönetim kurulu başarılı bir şekilde çalışıyor.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Kooperatif çalışanları işini en iyi şekilde yapıyor.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum
	Kooperatif müdürü ve yardımcıları başarılıdırlar.
	☐ Kesinlikle Katılmıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılıyorum ☐ Tamamen Katılıyorum

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: İbrahim TİMURKAYNAK

Doğum Yeri ve Tarihi: Şarkışla- 14.10.1989

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi: Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ziraat Mühendisliği Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi: Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce

İŞ DENEYİMİ:

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl:

Ada Peyzaj ve Fidanlığı (2012-2013) : Ziraat Mühendisi

Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş. (2013- Devam Ediyor) : Bölge Mühendisi

İLETİŞİM

E-posta Adresi: ibrahimtimurkaynak@hotmail.com

Tarih: Temmuz, 2016